Telemarksforsking

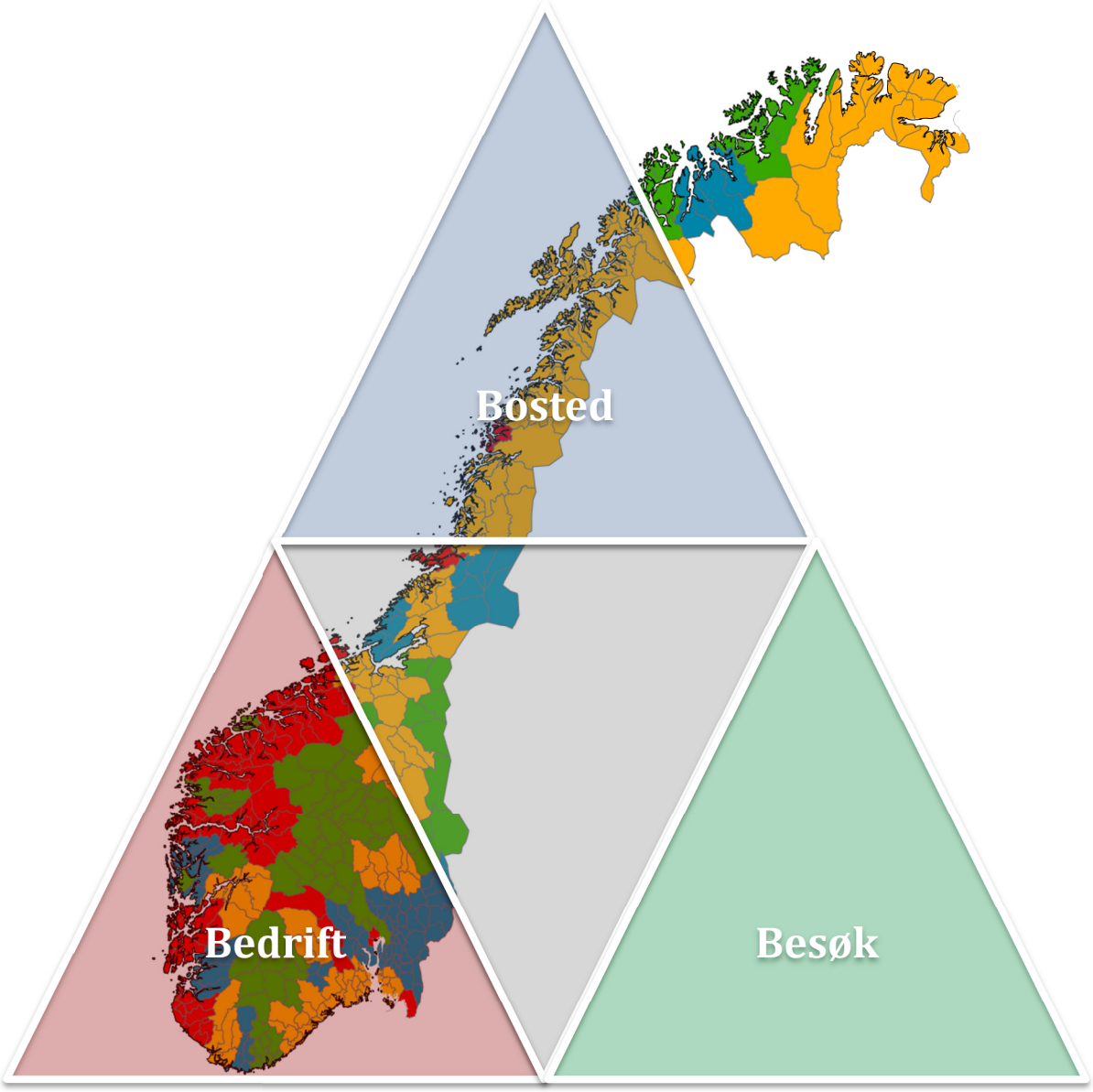

Regional analyse Østfold

KNUT VAREIDE OG HANNA NYBORG STORM

TF-notat nr. 62/2012

Tittel: Regional analyse Østfold
Undertittel:
TF-notat nr: 62/2012
Forfatter(e): Knut Vareide og Hanna Nyborg Storm
Dato: 04.12.2012
ISBN: 978-82-7401-568-5
ISSN: 1891-053X
Pris: 120,- (Kan lastes ned gratis fra www.telemarksforsking.no)
Framsidefoto: Illustrasjonsfoto
Prosjekt: Regionale næringsanalyser
Prosjektnr.: 20120170
Prosjektleder: Knut Vareide
Oppdragsgiver(e): Østfold fylkeskommune

Spørsmål om dette notatet kan rettes til:
Telemarksforsking
Postboks 4
3833 Bø i Telemark
Tlf: +47 35 06 15 00
Epost: post@tmforsk.no
www.telemarksforsking.no

Knut Vareide er utdannet sosialøkonom (cand oecon) fra Universitetet i Oslo (1985). Han har arbeidet ved Telemarksforsking siden 1996.

Hanna Storm er utdannet master i Økonomi og ressursforvaltning fra Universitetet for miljø- og biovitenskap på Ås. I Telemarksforsking er Storm tilknyttet faggruppa for regional utvikling, der hun har jobbet siden 2008.

Forord

Denne rapporten er en videreføring av tidligere næringsanalyser. Analysene bygger på indikatorer og metoder fra tidligere år, som er oppdatert eller oppgradert. I tillegg introduserer vi enkelte nye tema og indikatorer.

De som har lest tidligere rapporter vil kjenne igjen kapitlene for folketall, arbeidsplasser, NæringsNM og Attraktivitetspyramiden.

I denne rapporten har vi også med to nye kapitler. Det ene kapitlet omhandler næringsmessig sårbarhet, det andre scenarier for befolkningsvekst fram til 2040.

Telemarksforsking har utarbeidet 21 regionale analyser på ulike geografiske nivå i 2012. Telemarksforsking og oppdragsgiverne har møttes ved tre anledninger underveis for å diskutere innhold, relevans og metoder. Dette har gitt verdifulle innspill til oss som har utarbeidet rapportene.

Vi har hatt det privilegium å lage slike regionale analyser over en periode på over ti år, hvorav enkelte oppdragsgivere har vært med i alle årene. Dette har gjort at vi har gradvis kunnet foredle og forbedre analysene år for år. Innspillene fra oppdragsgiverne, som arbeider med regional utvikling i praksis, har vært uvurderlige i denne utviklingen.

Bø, 4.12.2012

Knut Vareide

Prosjektleder

Innhold

Innledning 7
1. Befolkning 8
2. Arbeidsplasser 20
3. Næringsmessig sårbarhet 27
4. NHOs NæringsNM 35
5. Attraktivitetspyramiden 42
6. Regional vekstkraft 54

Sammendrag

Østfold er et fylke som vinner mange innflyttere fra andre fylker, og oppnår befolkningsvekst gjennom denne innflyttingen. På samme tid er Østfold et fylke med svak næringsutvikling med svak vekst i arbeidsplasser. Nøkkelen til å forstå dette paradokset ligger i begrepet attraktivitet. Østfold er et av landets mest attraktive fylker for bosetting.

Østfold er et av fylkene som har hatt sterkere befolkningsvekst enn gjennomsnittet siden 2000. Veksten i Østfold var sterkere enn landsgjennomsnittet i perioden 2000-2005, men har vært litt svakere etter 2005. Østfolds befolkningsvekst kommer av høy netto innflytting fra andre fylker. Både fødselsoverskuddet og innvandring fra utlandet er lavere i forhold til folketallet enn landsgjennomsnittet. Den høye befolkningsveksten er jevnt fordelt i Østfold, alle de fire regionene har høy vekst.

Østfold har hatt lavere vekst i antall arbeidsplasser enn resten av landet etter 2000. Det er veksten i arbeidsplasser i næringslivet i Østfold som har vært mye lavere enn ellers i landet. Fra 2008 til 2011 ble det 3 670 færre arbeidsplasser i næringslivet i Østfold. Det har vært størst nedgang i industrien, men de fleste bransjene i Østfold har hatt nedgang. Det er næringslivet i Halden og Nedre Glomma som har hatt størst nedgang.

I dette notatet har vi introdusert en ny type analyse, der vi måler regioners næringsmessige sårbarhet. Sårbarheten er målt gjennom å se på regionenes fordeling av arbeidsplassene på vekst- og nedgangsbransjer, hvor spesialisert næringslivet er på bestemte bransjer og arbeidsmarkedsintegrasjonen.

Regionene i Østfold er lite sårbare, og kan karakteriseres som robuste regioner. Bransjestrukturen i regionene er lite spesialisert og likner på bransjestrukturen i Norge. Det gjør at det er liten risiko for brå fall i sysselsettingen. Det er også høy arbeidsmarkedsintegrasjon i regionene i Østfold, noe som bidrar til at regionene blir mer robuste. Både Halden, Mosseregionen og Nedre Glomma har imidlertid hatt en svakere utvikling av antall arbeidsplasser i næringslivet enn bransjestrukturen tilsier fra 2000 til 2011. Den svake arbeidsplassutviklingen i næringslivet i fylket ser dermed ikke ut til å skyldes bransjestrukturen.

NæringsNM er et mål for hvordan næringslivet gjør det, på næringslivets premisser. I NæringsNM måles næringslivets prestasjoner med hensyn til lønnsomhet, vekst i omsetning og verdiskaping, etableringsvirksomhet og næringslivets relative størrelse. Østfold ble rangert som nummer 10 av 19 fylker i NæringsNM for det siste året. Det er en framgang i forhold til året før, da Østfold ble nummer 11, og en sterk forbedring fra 2009 da Østfold ble nummer 17, tredje sist av fylkene. Østfold hadde over middels andel lønnsomme foretak, men under middels vekst blant de etablerte foretakene, men hadde under middels nyetableringer.

Utviklingen i Østfold er analysert gjennom Attraktivitetspyramiden, som definerer tre typer attraktivitet som avgjørende for vekst: Attraktivitet for bedrifter i basisnæringer, attraktivitet for besøk og attraktivitet som bosted.

Østfold har hatt en svak utvikling både med hensyn til basisnæringer og besøksnæringer. Antall arbeidsplasser i basisnæringene har falt kraftig i Østfold, og nær hver femte arbeidsplass i basisnæringene har blitt borte siden 2000. Besøksnæringene i Østfold utviklet seg positivt fram til 2008, men etter 2008 har antallet arbeidsplasser i besøksnæringene falt kraftig. Østfold er det fylket i landet med lavest andel av sysselsettingen i besøksnæringene, og besøksunderskuddet har økt de siste årene.

Østfold har en vedvarende og stabil høy attraktivitet som bosted. Innflyttingen som skjer, skjer til tross for næringsutviklingen. Bostedsattraktiviteten er høy i alle de fire regionene og i nesten alle kommunene enkeltvis. Det er den høye bostedsattraktiviteten i Østfold som fører til innflytting og god befolkningsvekst.

Til slutt i denne rapporten er det laget ulike scenarier for hvilken befolkningsvekst det vil bli i Østfold dersom de lykkes med å oppnå høy arbeidsplassvekst og en forbedring av bostedsattraktiviteten. Tilsvarende er det scenarier for hvilken utvikling det vil bli dersom en mislykkes på de to frontene. Scenariene viser at utviklingen i Østfold er robust, og at det blir vekst selv om arbeidsplassveksten blir lav framover og bostedsattraktiviteten synker. Det samme gjelder for hver enkelt region i fylket. Noen av kommunene risikerer imidlertid befolkningsnedgang dersom det mest negative scenariet blir realisert. Scenariene viser også at det er et betydelig mulighetsrom for både økt vekst og redusert vekst gjennom en vellykket eller mislykket næringsutvikling eller attraktivitetsutvikling. Enkeltkommunene har spesielt store mulighetsrom for å påvirke egen utvikling og vekst.

Innledning

Notatet er bygd opp rundt seks kapitler, som til sammen skal gi et bilde av de sentrale utviklingstrekkene i området. De første to kapitlene er rent deskriptive. Deretter følger fire kapitler der vi gjennom ulike modeller og indikatorer forsøker å belyse årsaker og drivkrefter til utviklingen.

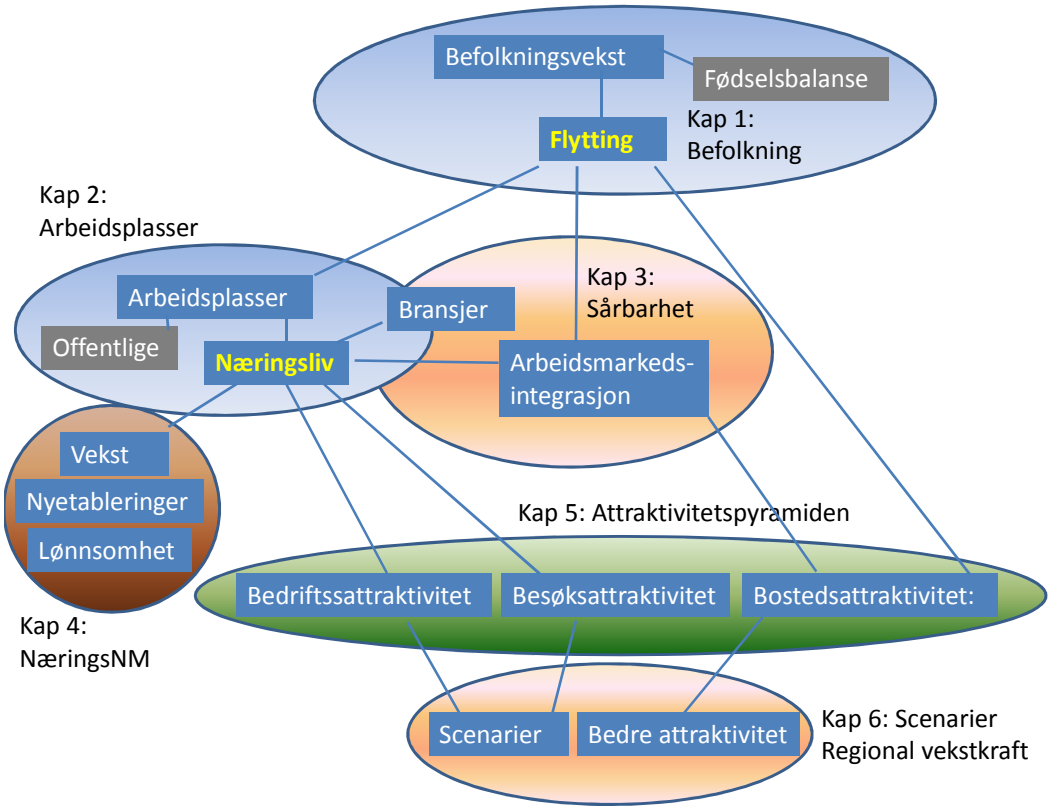

Notatet starter med en beskrivelse av befolkningsutviklingen. Befolkningsutviklingen er helt sentral for å beskrive et områdes utvikling. Flyttingen ut og inn av området vies spesiell oppmerksomhet, og er antakelig den viktigste indikatoren for om en region har en positiv utvikling. Mye av problemstillingene knyttet til regional utvikling kan knyttes til å forklare nettoflyttingen mellom regioner. I kapittel 2 gis en beskrivelse arbeidsplassutviklingen, og da spesielt arbeidsplassutviklingen i næringslivet.

I dette notatet introduserer vi et nytt begrep; næringsmessig sårbarhet. Den næringsmessige sårbarheten knytter seg til bransjesammensetningen i en region, og til arbeidsmarkedsintegrasjonen i en region. Sårbarheten kan være med på å forklare utviklingen i en region, og gir også en pekepinn på sannsynlig utvikling i årene framover.

NæringsNM baseres på foretakenes regnskap, og viser hvordan bedriftene i en region gjør det med hensyn til nyetableringer, vekst og lønnsomhet. NæringsNM gir en beskrivelse av næringsutviklingen, som utdyper bildet vi får av næringsutviklingen når vi bare ser på arbeidsplassutviklingen.

I kapittel 5 bruker vi modellen Attraktivitetspyramiden for å forklare stedenes befolkningsutvikling. Attraktivitetspyramiden har to dimensjoner som har med næringsutvikling å gjøre, bedriftsattraktivitet og besøksattraktivitet. Den tredje dimensjonen er bostedsattraktivitet som er sentral for å forstå flyttingen mellom regionene. Til slutt har vi et kapittel 6, der vi trekker trådene framover. Hvordan vil veksten i en kommune eller region påvirkes av at en lykkes med næringsutvikling og attraktivitetsutvikling?

1. Befolkning

Befolkningsutviklingen er den viktigste indikatoren for regional utvikling, og blir i denne rapporten viet ekstra oppmerksomhet. En positiv befolkningsutvikling er et mål i seg selv for de fleste regioner og er den fremste indikatoren på om noe går bra i en region. Alt datagrunnlag i dette kapitlet er fra SSB.

1.1 Befolkningsutviklingen i Østfold

Befolkningen i Østfold har vokst sterkt de siste årene. Vi kan se i figur 1 at veksten i Østfold har vært sterkere enn landsgjennomsnittet i perioden etter 2000, men at den årlige veksten har vært litt svakere i Østfold enn i resten av landet de siste årene. I Østfold var det spesielt sterk vekst de første årene i begynnelsen av perioden. Siden 2007 har det vært høy befolkningsvekst i Norge, noe som kommer av at innvandring til Norge har økt sterkt. Det er innvandring fra østeuropeiske EU-land som har stått for størsteparten av denne økningen. Den økte innvandringen har gitt bedre befolkningsvekst i hele landet. Det har vært sterk vekst i Østfold også i denne perioden etter 2007, men fylket har ikke helt holdt følge med den sterke veksten i Norge.

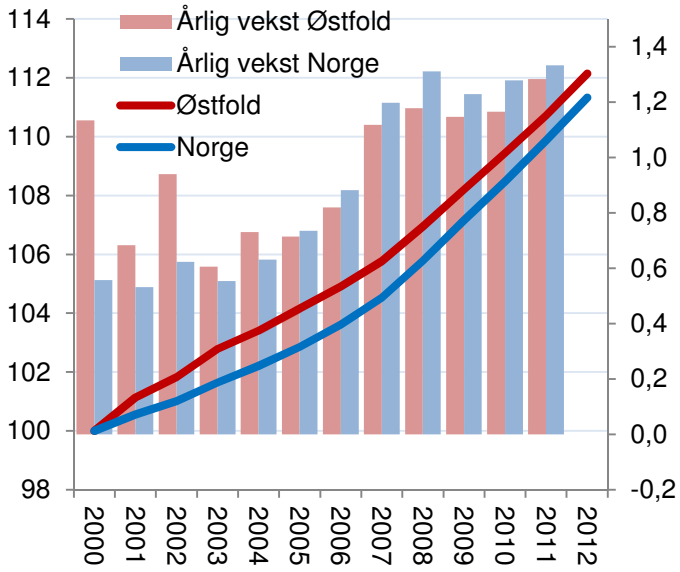

Figur 1: Befolkningsutvikling i Østfold og Norge i perioden 2000-2012.

1.2 Befolkningsutviklingen dekomponert

Befolkningsutviklingen består av tre komponenter; fødselsoverskudd, netto innenlands flytting og netto innvandring.

Fødselsbalansen i Østfold har vært positivt alle år, og økt i løpet av perioden, men likevel har den bidratt lite til folketallsveksten. I 2011 var fødselsoverskuddet på 315 personer.

Østfold har hatt en høy netto innflytting fra andre norske fylker i alle årene siden 2000, men det var spesielt de første årene i perioden at nettoinnflyttingen var høy. I 2000 flyttet 2404 personer til Østfold, nesten dobbelt så mange som i 2011.

Som ellers i landet, har innvandringen til Østfold skutt fart de siste årene. Det er innvandringen som i det siste har bidratt mest til folketallsøkningen

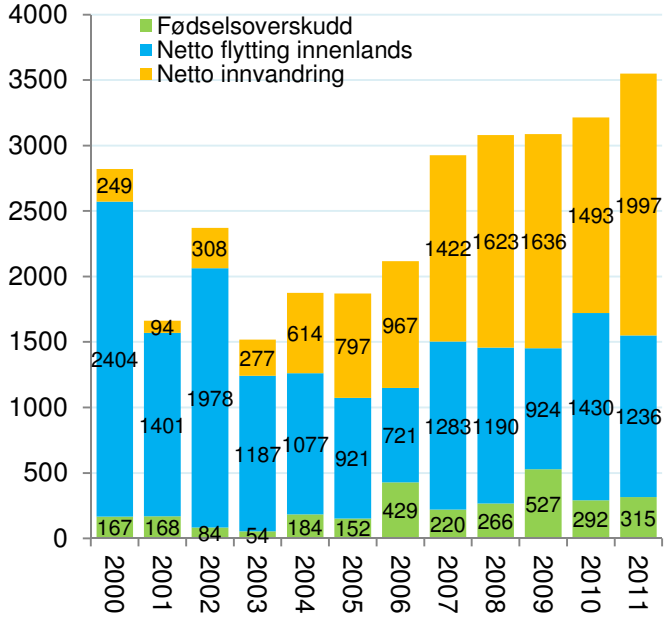

Figur 2: Befolkningsutviklingen i Østfold i perioden 2000-2011, dekomponert i fødselsoverskudd, netto innenlands flytting og netto innvandring.

1.3 Befolkningsveksten i fylkene

I tabellen under ser vi hvordan den årlige veksten har utviklet seg i alle fylkene i Norge etter 2000.

Tabell 1: Årlig befolkningsvekst i prosent av folketallet i fylkene i perioden 2000-2011.

Fylke	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2000-2012
Oslo	0,2	0,8	0,9	0,9	1,5	1,6	1,9	2,2	2,7	2,0	2,1	2,3	20,9
Akershus	1,1	1,1	1,2	1,1	1,1	1,4	1,6	1,8	1,7	1,7	1,7	1,9	19,1
Rogaland	0,5	1,6	1,0	1,0	1,1	1,1	1,8	2,0	1,9	1,8	1,9	1,6	17,7
Hordaland	0,7	0,7	0,8	0,8	0,7	1,0	0,9	1,3	1,5	1,6	1,5	1,3	13,6
Sør-Trøndelag	0,8	0,6	0,7	0,8	0,9	1,0	1,2	1,5	1,3	1,3	1,2	1,3	13,4
Østfold	1,1	0,7	0,9	0,6	0,7	0,7	0,8	1,1	1,2	1,1	1,2	1,3	12,1
Buskerud	0,9	0,4	0,7	0,4	0,5	0,7	1,0	1,4	1,4	1,2	1,3	1,6	12,0
Vest-Agder	0,8	0,6	0,9	0,6	0,7	0,6	0,9	1,4	1,4	1,3	1,2	1,1	12,0
Vestfold	1,1	0,7	0,8	0,6	0,6	0,6	0,8	1,2	1,2	0,9	1,0	1,2	11,1
Aust-Agder	0,5	0,2	0,2	0,2	0,2	0,5	0,6	1,3	1,2	1,1	1,4	1,3	9,1
Møre og Romsdal	0,3	0,0	0,2	0,1	0,0	0,1	0,2	0,6	0,8	1,0	1,1	1,1	5,5
Troms	0,4	-0,1	0,4	0,3	0,1	0,6	0,4	0,3	0,6	0,6	0,7	0,7	5,0
Nord-Trøndelag	0,1	0,2	0,1	0,3	0,4	0,2	0,3	0,6	0,7	0,6	0,4	0,9	4,9
Hedmark	0,5	0,0	0,2	0,0	0,0	0,1	0,1	0,3	0,4	0,3	0,5	0,6	3,0
Telemark	0,3	0,1	0,1	0,2	0,1	-0,1	0,0	0,3	0,5	0,4	0,6	0,5	3,0
Oppland	0,4	-0,1	0,2	0,1	-0,3	0,0	-0,1	0,3	0,4	0,5	0,5	0,6	2,4
Sogn og Fjordane	0,0	-0,3	0,0	0,0	-0,2	-0,4	-0,4	0,1	0,2	0,6	0,6	0,4	0,6
Nordland	-0,3	-0,3	-0,2	0,0	-0,1	-0,2	-0,3	-0,2	0,2	0,4	0,4	0,4	-0,3
Finnmark	0,0	-0,5	-0,3	-0,4	-0,2	-0,2	-0,4	-0,4	0,1	0,5	0,8	0,5	-0,4
Norge	0,6	0,5	0,6	0,6	0,6	0,7	0,9	1,2	1,3	1,2	1,3	1,3	11,3

Befolkningsveksten i Norge skjøt fart i 2007, da det ble en sterk økning i arbeidsinnvandring fra EU-land. Denne innvandringen har fortsatt å øke, og har ført til en femårsperiode med historisk høy befolkningsvekst. Befolkningsveksten på landsbasis har vært i størrelsesorden 1,2 til 1,3 prosent av folketallet årlig de siste fem årene. I 2011 sto innvandringen for nesten ett prosentpoeng av denne befolkningsveksten. Fra og med 2008 har alle de 19 fylkene i landet hatt befolkningsvekst hvert år. Den høye innvandringen har dermed skapt befolkningsvekst i alle fylkene.

Vi kan se at Østfold var av fylkene som hadde sterkest vekst i 2000 og noen av de påfølgende årene. Veksten har vært like sterk, eller sterkere, de siste fem årene, men forskjellen er at mange av de andre fylkene har hatt enda sterkere vekst. Det betyr at den relative veksten var sterkere i Østfold i begynnelsen av perioden. I 2011 vokste Østfold med 1,3 prosent av folketallet, noe som var åttende sterkest av fylkene.

1.4 Innvandring

Innvandringen har forsterket befolkningsveksten i alle fylker og regioner. I tabellen under ser vi hvordan innvandringen har utviklet seg i fylkene i Norge.

Tabell 2: Netto innvandring i prosent av folketallet i fylkene i perioden 2000-2011, samt snitt i perioden 2007-2011.

Fylke	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	Snitt 2007-2011
Oslo	0,1	0,1	0,7	0,2	0,3	0,6	0,7	1,3	1,8	1,1	1,3	1,5	1,4
Finnmark	0,9	0,4	0,6	0,4	0,3	0,3	0,3	0,8	1,0	1,0	1,1	1,2	1,0
Møre og Romsdal	0,3	0,2	0,4	0,3	0,3	0,3	0,5	0,8	0,9	1,0	1,1	1,1	1,0
Buskerud	0,2	0,2	0,3	0,3	0,3	0,3	0,4	0,8	0,7	0,8	1,0	1,1	0,9
Akershus	0,1	0,2	0,3	0,2	0,3	0,4	0,6	0,8	0,8	0,7	0,8	1,0	0,8
Troms	0,3	0,2	0,5	0,4	0,3	0,5	0,4	0,7	0,7	0,8	0,8	0,9	0,8
Rogaland	0,0	0,2	0,3	0,3	0,3	0,4	0,8	1,3	1,2	1,0	1,2	0,9	1,1
Sogn og Fjordane	0,3	0,4	0,5	0,3	0,3	0,4	0,4	0,8	0,9	1,1	1,1	0,9	1,0
Sør-Trøndelag	0,2	0,2	0,4	0,1	0,3	0,4	0,5	0,8	0,7	0,7	0,6	0,9	0,8
Aust-Agder	0,2	0,1	0,4	0,3	0,4	0,4	0,5	0,8	0,9	0,7	0,8	0,9	0,8
Hordaland	0,3	0,2	0,3	0,3	0,2	0,4	0,5	0,9	0,9	0,9	0,9	0,9	0,9
Oppland	0,3	0,1	0,4	0,3	0,3	0,4	0,4	0,6	0,6	0,6	0,7	0,8	0,7
Nordland	0,5	0,3	0,4	0,4	0,3	0,3	0,4	0,5	0,7	0,7	0,8	0,8	0,7
Nord-Trøndelag	0,3	0,2	0,3	0,3	0,2	0,3	0,4	0,7	0,5	0,5	0,5	0,8	0,6
Vestfold	0,2	0,1	0,3	0,1	0,2	0,3	0,5	0,8	0,8	0,7	0,6	0,8	0,7
Østfold	0,1	0,0	0,1	0,1	0,2	0,3	0,4	0,5	0,6	0,6	0,5	0,7	0,6
Vest-Agder	0,3	0,2	0,5	0,4	0,4	0,5	0,5	0,9	0,9	0,8	0,8	0,7	0,8
Hedmark	0,3	0,1	0,3	0,2	0,3	0,3	0,3	0,5	0,5	0,6	0,6	0,7	0,6
Telemark	0,3	0,2	0,3	0,4	0,3	0,3	0,4	0,6	0,5	0,6	0,6	0,6	0,6
Norge	0,2	0,2	0,4	0,2	0,3	0,4	0,5	0,8	0,9	0,8	0,9	1,0	0,9

Alle fylkene fikk fra 2007 en høyere innvandring enn de hadde hatt tidligere. Innvandringen i 2011 ble høyere enn noensinne, og tilsvarte nesten én prosent av folketallet i Norge.

I 2011 var det Oslo, Finnmark, Møre og Romsdal og Buskerud som hadde høyest innvandring. Rogaland og Sogn og Fjordane har hatt høy innvandring i tidligere år, men fikk ikke så høy innvandring i 2011.

Fram til 2006 hadde Østfold moderat innvandring, men fikk deretter en høy økning i innvandringen, som mange andre fylker. Mange fylker har imidlertid hatt betydelig sterkere innvandring enn Østfold. Spesielt så har Oslo hatt en veldig sterk innvandring disse årene. I 2011 hadde faktisk Østfold fjerde svakeste vekst av fylkene. Den svake innvandringen er sannsynligvis årsaken til at Østfold har en svakere befolknings-vekst enn de andre fylkene.

Nettoinnvandringen i Østfold i 2011 tilsvarte 0,7 prosent av folketallet. Dette er den høyeste innvandring-en fylket har hatt i perioden siden 2000. I 2000 tilsvarte nettoinnvandringen kun 0,1 prosent av folketallet. I snitt så har Østfold hatt en årlig nettoinnvandring på 0,6 prosent av folketallet i perioden 2007-2011.

1.5 Innenlands flytting

Den innenlandske nettoflyttingen er interessant å studere, fordi den forteller hvilke regioner som vokser på bekostning av andre. I tabellen under ser vi hvordan nettoflyttingen i fylkene har utviklet seg.

Tabell 3: Netto flytting innenlands i prosent av folketallet i fylkene i perioden 2000-2011.

Fylke	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Akershus	0,4	0,4	0,5	0,3	0,3	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5
Østfold	1,0	0,6	0,8	0,5	0,4	0,4	0,3	0,5	0,4	0,3	0,5	0,4
Vestfold	0,7	0,5	0,5	0,4	0,2	0,2	0,2	0,2	0,3	0,1	0,3	0,3
Buskerud	0,5	0,1	0,3	0,0	0,0	0,2	0,3	0,4	0,3	0,2	0,2	0,2
Aust-Agder	0,1	0,0	-0,2	-0,1	-0,3	0,0	0,0	0,3	0,1	0,1	0,3	0,2
Hedmark	0,3	0,1	0,2	0,0	-0,1	0,0	0,0	0,0	0,1	0,0	0,1	0,1
Sør-Trøndelag	0,1	0,0	0,0	0,3	0,2	0,3	0,3	0,2	0,1	0,1	0,1	0,0
Nord-Trøndelag	-0,4	-0,2	-0,2	-0,2	0,0	-0,3	-0,2	-0,3	-0,1	-0,1	-0,2	0,0
Rogaland	-0,1	-0,1	0,2	0,1	0,1	0,0	0,2	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Vest-Agder	0,1	0,1	0,0	-0,2	0,0	-0,1	-0,2	0,1	0,0	0,0	0,0	0,0
Hordaland	-0,1	0,1	0,0	0,1	0,1	0,0	-0,1	-0,1	0,0	0,1	0,0	0,0
Oslo	-0,4	0,2	-0,3	0,1	0,4	0,3	0,3	0,0	-0,1	-0,1	-0,2	-0,1
Telemark	0,1	-0,1	-0,1	-0,2	-0,2	-0,3	-0,3	-0,2	0,0	-0,1	-0,1	-0,1
Oppland	0,2	-0,1	0,0	-0,2	-0,4	-0,3	-0,4	-0,1	-0,2	0,0	-0,2	-0,2
Møre og Romsdal	-0,4	-0,4	-0,4	-0,4	-0,6	-0,5	-0,5	-0,4	-0,3	-0,3	-0,3	-0,3
Nordland	-0,9	-0,7	-0,7	-0,5	-0,6	-0,7	-0,8	-0,7	-0,6	-0,5	-0,4	-0,5
Troms	-0,4	-0,6	-0,4	-0,4	-0,5	-0,3	-0,4	-0,7	-0,6	-0,5	-0,6	-0,6
Sogn og Fjordane	-0,6	-0,9	-0,7	-0,5	-0,7	-1,0	-1,1	-0,9	-0,9	-0,7	-0,7	-0,6
Finnmark	-1,5	-1,2	-1,3	-1,1	-0,9	-0,8	-1,0	-1,4	-1,3	-0,9	-0,6	-0,9

Akershus, Østfold og Vestfold er fylker som har hatt netto innflytting fra andre fylker i alle årene etter 2000. Både Østfold og Vestfold har imidlertid langt lavere innflytting fra andre fylker i de siste årene. Nettoinnflyttingen i Østfold var sterkest i 2000, da den tilsvarte 1,0 prosent av folketallet. I 2011 var nettoinnflyttingen 0,4 prosent av folketallet. Dette var likevel nest høyest av fylkene dette året, kun Akershus hadde høyrere nettoinnflytting.

De tre nordligste fylkene, Sogn og Fjordane og Møre og Romsdal er fem fylker som har hatt netto utflytting i alle årene etter 2000. I disse fylkene har utflyttingen til andre fylker blitt lavere de siste årene.

1.6 Fødselsbalanse

Fødselsbalansen virker i utgangspunktet kanskje ikke like interessant som flyttemønstrene, ettersom den endres ganske langsomt og er lite påvirkelig. Fødselsbalansen påvirkes av aldersfordelingen, kjønnsfordelingen og fruktbarheten. På lang sikt betyr fødselsbalansen imidlertid mye for befolkningsutviklingen.

Tabell 4: Fødselsbalansen i prosent av folketall i fylkene i perioden 2000-2011.

Fylke	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Oslo	0,5	0,5	0,5	0,6	0,7	0,8	0,9	0,9	1,0	1,0	1,0	1,0
Rogaland	0,7	0,6	0,5	0,6	0,6	0,7	0,7	0,7	0,8	0,8	0,8	0,7
Hordaland	0,5	0,4	0,4	0,4	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	0,6	0,5	0,5
Akershus	0,6	0,5	0,5	0,6	0,5	0,5	0,6	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5
Vest-Agder	0,4	0,3	0,3	0,3	0,3	0,3	0,5	0,4	0,5	0,5	0,5	0,4
Sør-Trøndelag	0,4	0,4	0,3	0,3	0,4	0,4	0,4	0,4	0,5	0,5	0,5	0,4
Troms	0,5	0,3	0,3	0,3	0,3	0,4	0,4	0,4	0,4	0,4	0,4	0,3
Møre og Romsdal	0,3	0,3	0,1	0,2	0,3	0,3	0,2	0,2	0,2	0,3	0,2	0,3
Buskerud	0,1	0,1	0,1	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2	0,3	0,2	0,2	0,2
Aust-Agder	0,2	0,1	0,1	0,0	0,2	0,1	0,2	0,2	0,2	0,3	0,3	0,2
Finnmark	0,6	0,4	0,4	0,3	0,3	0,4	0,4	0,2	0,3	0,4	0,2	0,2
Sogn og Fjordane	0,3	0,2	0,2	0,3	0,2	0,3	0,2	0,1	0,2	0,2	0,2	0,2
Vestfold	0,1	0,1	0,0	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,2	0,2
Nord-Trøndelag	0,2	0,2	0,1	0,1	0,1	0,2	0,2	0,1	0,2	0,2	0,1	0,1
Østfold	0,1	0,1	0,0	0,0	0,1	0,1	0,2	0,1	0,1	0,2	0,1	0,1
Nordland	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,2	0,1	0,1
Telemark	-0,1	-0,1	-0,1	0,0	0,0	-0,1	-0,1	-0,1	0,0	0,0	0,0	0,0
Oppland	-0,1	-0,1	-0,2	-0,1	-0,2	-0,1	-0,1	-0,2	-0,1	-0,1	-0,1	-0,1
Hedmark	-0,1	-0,2	-0,3	-0,2	-0,2	-0,2	-0,2	-0,2	-0,2	-0,2	-0,2	-0,2
Norge	0,3	0,3	0,2	0,3	0,3	0,3	0,4	0,4	0,4	0,4	0,4	0,4

Oslo har den klart høyeste fødselsbalansen i 2011. For ti år siden hadde Rogaland, Finnmark, Akershus og Hordaland høyere fødselsbalanse. Oslo har hatt en sterkt økende fødselsbalanse siden 2000, mens Finnmark og Akershus har hatt en synkende trend.

Hedmark, Oppland og Telemark er fylker som har hatt en negativ fødselsbalanse i perioden etter 2000. Når fødselsbalansen er så lav i disse fylkene, henger det sammen med to faktorer. For det første er aldersstrukturen ugunstig, med mange gamle og få kvinner i fødedyktig alder. For det andre er fruktbarheten lav, ved at kvinner i disse fylkene får relativt få barn i sin levetid.

Østfold har også hatt et relativt svakt fødselsoverskudd i hele perioden. Fødselsoverskuddet har ligget mellom 0 og 0,2 prosent av folketallet i hele perioden. Fødselsoverskuddet på 0,1 prosent i 2011 var femte svakest i landet. De siste seks årene har fødselsoverskuddet i Norge vært på 0,4 prosent. Det lave fødselsoverskuddet svekker dermed veksten i Østfold systematisk sammenliknet med resten av landet.

1.7 Relativ flytting

Relativ flytting er summen av netto innenlands flytting og innvandring fratrukket landsgjennomsnittet. Dette er et mål for hvordan et fylke gjør det i konkurranse med andre fylker i Norge. Fylker med høy innflytting har enten høy arbeidsplassvekst eller høy bostedsattraktivitet.

Tabell 5: Relativ flytting i prosent av folketallet i fylkene i perioden 2000-2011. Relativ flytting er nettoflytting fratrukket gjennomsnittlig innvandring til Norge.

Fylke	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Akershus	0,3	0,4	0,4	0,3	0,3	0,5	0,5	0,5	0,3	0,4	0,3	0,5
Oslo	-0,5	0,2	0,1	0,0	0,4	0,4	0,6	0,4	0,8	0,2	0,2	0,4
Buskerud	0,5	0,1	0,2	0,0	0,0	0,1	0,3	0,4	0,2	0,2	0,2	0,4
Østfold	0,8	0,4	0,5	0,3	0,4	0,3	0,1	0,2	0,1	0,1	0,2	0,2
Aust-Agder	0,1	-0,1	-0,2	-0,1	-0,2	0,0	-0,1	0,2	0,0	0,0	0,2	0,1
Vestfold	0,7	0,4	0,4	0,3	0,2	0,1	0,1	0,2	0,2	0,0	0,0	0,1
Rogaland	-0,4	-0,1	0,0	0,1	0,2	0,1	0,5	0,5	0,2	0,2	0,2	-0,1
Sør-Trøndelag	0,2	0,0	0,0	0,2	0,2	0,3	0,3	0,2	-0,1	0,0	-0,2	-0,1
Møre og Romsdal	-0,3	-0,4	-0,3	-0,4	-0,6	-0,5	-0,5	-0,5	-0,3	-0,1	0,0	-0,1
Hordaland	0,0	0,1	0,0	0,1	0,0	0,0	-0,1	0,0	0,1	0,2	0,1	-0,1
Nord-Trøndelag	-0,3	-0,2	-0,3	-0,1	-0,1	-0,4	-0,4	-0,4	-0,5	-0,4	-0,6	-0,2
Hedmark	0,4	0,0	0,1	0,0	-0,1	-0,1	-0,2	-0,4	-0,3	-0,3	-0,2	-0,2
Oppland	0,2	-0,2	-0,1	-0,1	-0,4	-0,3	-0,5	-0,4	-0,5	-0,2	-0,3	-0,3
Vest-Agder	0,1	0,1	0,2	0,0	0,1	-0,1	-0,2	0,1	0,0	0,0	-0,1	-0,3
Telemark	0,2	0,0	-0,2	-0,1	-0,2	-0,4	-0,4	-0,4	-0,4	-0,4	-0,4	-0,5
Troms	-0,3	-0,6	-0,3	-0,3	-0,6	-0,2	-0,6	-0,9	-0,7	-0,6	-0,6	-0,6
Nordland	-0,7	-0,6	-0,7	-0,3	-0,5	-0,7	-0,9	-1,1	-0,8	-0,6	-0,5	-0,6
Finnmark	-0,8	-1,0	-1,1	-1,0	-0,8	-1,0	-1,2	-1,4	-1,1	-0,7	-0,3	-0,6
Sogn og Fjordane	-0,5	-0,7	-0,6	-0,5	-0,7	-1,0	-1,2	-0,9	-1,0	-0,4	-0,5	-0,7

Akershus, Oslo og Buskerud hadde høyest innflytting av fylkene i landet i 2011. Dette er fylker som har hatt høy innflytting i perioden etter 2000. Østfold hadde høyest innflytting i 2000, men deretter har trenden vært sterkt fallende. I Vestfold ser vi også det samme mønsteret. Videre så har Hedmark og Telemark hatt en klar fallende tendens i den relative nettoflyttingen.

I 2000 hadde Østfold en flytting som var 0,8 prosentpoeng høyere enn landsgjennomsnittet. I 2011 var den relative flyttingen fortsatt fjerde høyest i landet, men «kun» 0,2 prosentpoeng høyere enn landsgjennomsnittet. Flyttebalansen er dermed sterkere enn i resten av landet, men ikke like sterk som tidligere. Det er den høye innenlandske nettoinnflyttingen som er årsaken til at den relative flyttingen har holdt seg over snittet, siden vi har sett at innvandringen har vært lavere enn landsgjennomsnittet.

De fylkene med klarest positiv trend er Oslo, Finnmark og Møre og Romsdal. Rogaland hadde en sterk forbedring fra 2000 til 2007, men har hatt en fallende tendens de siste fem årene.

Sogn og Fjordane og de tre nordligste fylkene hadde alle svakest flyttebalanse i 2011, og har også gjort det svakest samlet sett etter 2000.

1.8 Befolkningsutvikling i regionene

Vi kan se i figur 3 at alle regionene i Østfold har hatt sterk vekst i folketallet. Aller sterkest vekst har Mosseregionen hatt, med en vekst på 13,8 prosent siden 2000. Nedre Glomma har hatt nest sterkest vekst, og har økt folketallet med 12,1 prosent.

Indre Østfold har vokst med 11,4 prosent. Dette er nært, men over, landsgjennomsnittet på 11,3 prosent.

Halden er den eneste regionen i Østfold som har hatt lavere vekst enn landsgjennomsnittet, men en vekst på 10,5 prosent siden 2000 må likevel betegnes som bra.

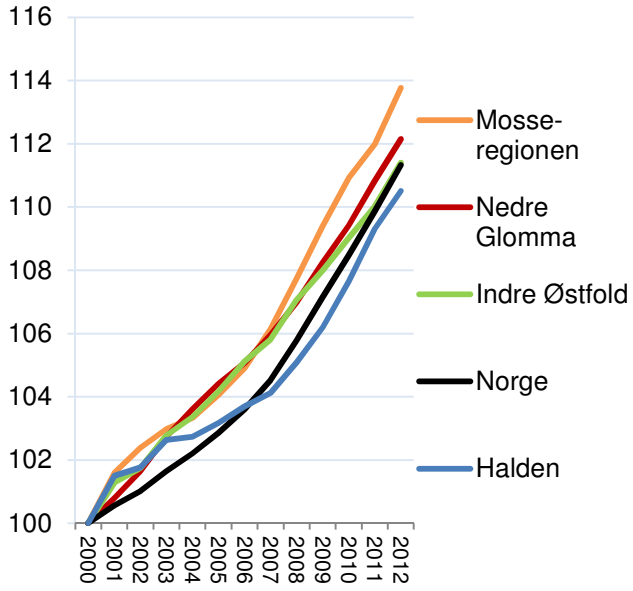

Figur 3: Befolkningsutvikling i regionene i Østfold i perioden 2000-2012, indeksert slik at nivået i 2000=100.

1.9 Befolkningsutvikling i regionene

Mange av de raskest voksende regionene er lokalisert til Østlandet. Mosseregionen har høyst vekst av regionene i Østfold de siste fem årene, og er rangert som nummer 17 av 83 regioner i landet for befolkningsveksten de siste fem årene.

Halden er rangert som nummer 25, Nedre Glomma som nummer 26 og Indre Østfold som nummer 27. Felles for alle de fire regionene i Østfold er at de har innflytting fra andre regioner i landet, men ikke spesielt høy innvandring eller fødselsoversskudd.

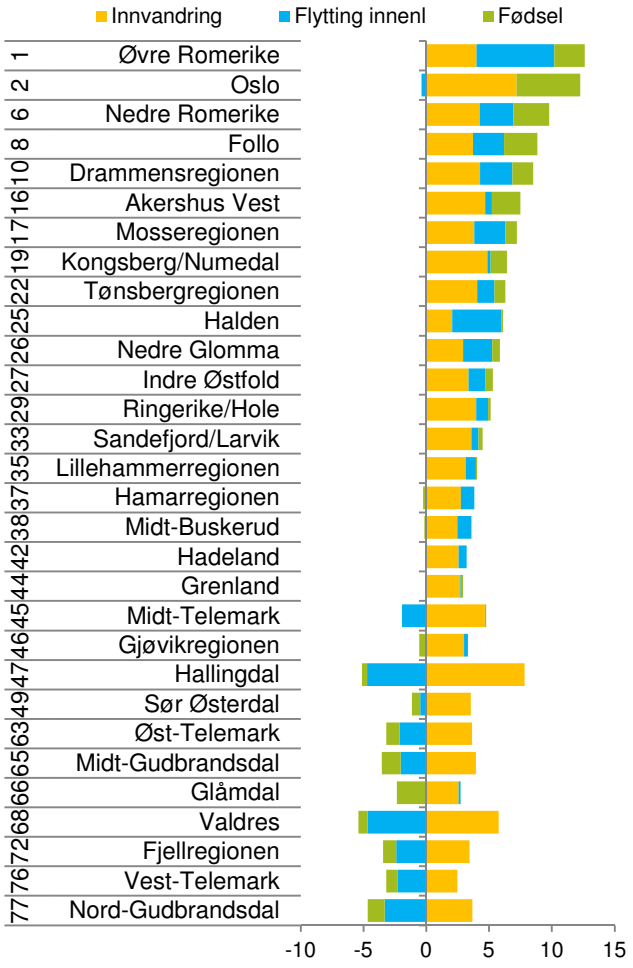

Figur 4: Befolkningsendringer i regionene på Østlandet siste fem år, dekomponert. Tallene til venstre angir rangering med hensyn til vekst siste fem år blant landets 83 regioner.

1.10 Nye regionale mønstre

I de siste årene har det blitt noen nye trekk i de regionale flyttemønstrene i Norge. I figuren under viser vi flyttemønsteret mellom regioner i 2011, samt flyttemønsteret i perioden 2009-2011 sammenliknet med perioden 2000-2006.

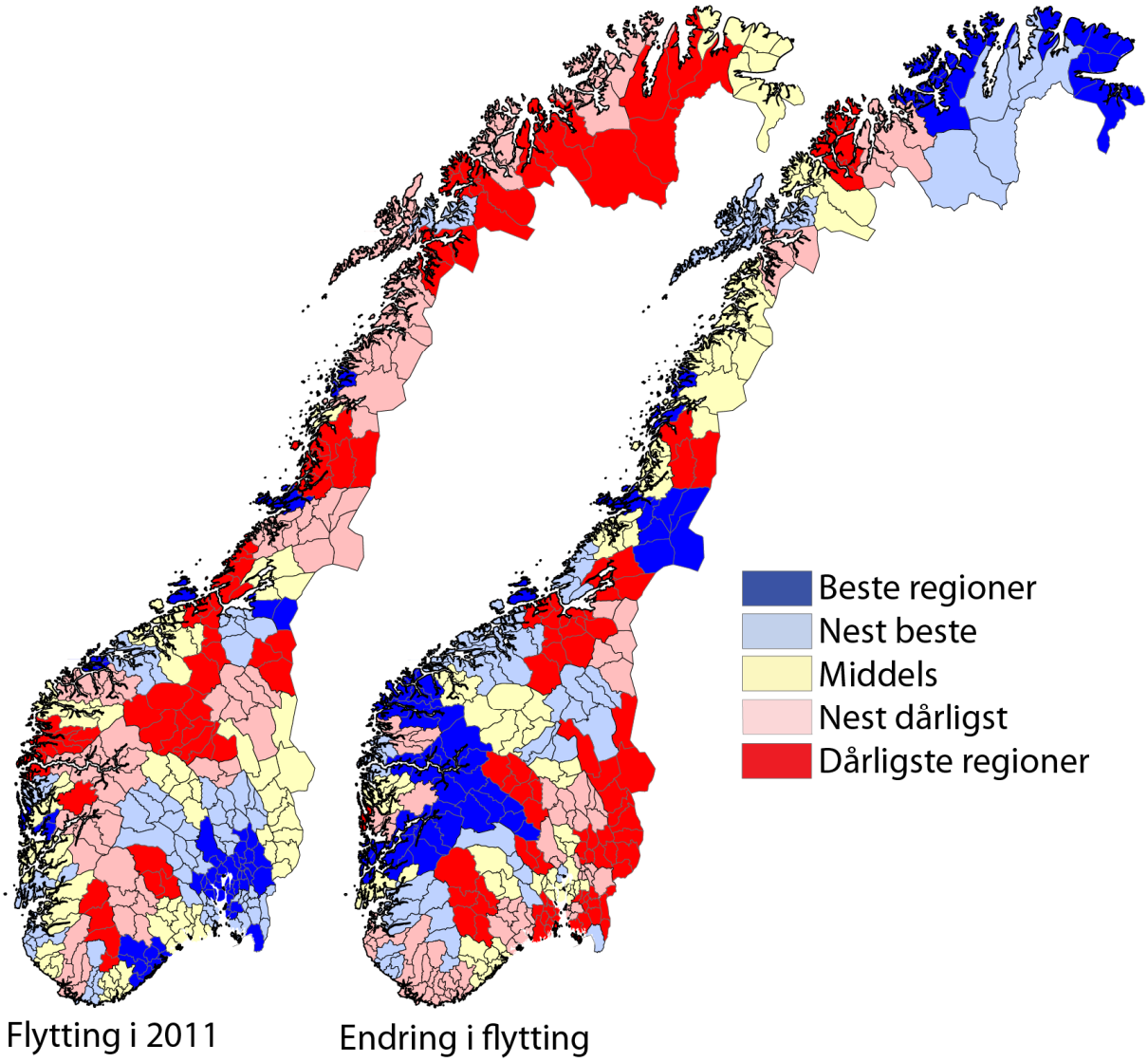

Figur 5: Regionale forskjeller i nettoflytting i 2011, samt endringer i relativ nettoflytting fra perioden 2000-2006 til perioden 2009-2011.

Kartet til venstre viser regionale variasjoner i nettoflyttingen i 2011. Det sentrale Østlandet trakk til seg mange innflyttere i 2011. Enkelte regioner rundt Bergen og Trondheim hadde også høy innflytting. Dette er et mønster som vi har sett tidligere. Det nye er at regioner som Ytre Helgeland, Hitra/Frøya og Kystgruppen (Nord-Trøndelag) var blant regioner med høyest innflytting. Dette er regioner som har hatt stor utflytting tidligere.

I kartet til høyre ser vi hvordan flyttemønstret har endret seg de siste tre årene i forhold til tidligere, målt med perioden 2000-2006. Finnmark har mye lavere utflytting enn tidligere, samtidig som at kystregioner som Ytre Helgeland, Hitra/Frøya, HALD, Søre Sunnmøre, Kystgruppen, Sunnhordland og Nordfjord har fått mye bedre flyttebalanse. Østlandet har relativt sett fått mye lavere innflytting enn tidligere, men vi ser på kartet over flytting i 2011 at det fremdeles er Østlandet som trekker til seg flest innflyttere.

1.11 Befolkningsframskrivninger[i]

Hvert år beregner og publiserer Statistisk Sentralbyrå framskrivninger for Norges befolkning, den siste for perioden 2012-2100. SSBs befolkningsframskrivninger viser hvordan landets folkemengde vil endre seg under gitte forutsetninger om fruktbarhet, dødelighet og nettoinnvandring.

Ulike prognoser for levealder og fruktbarhet påvirker framskrivningene i noen grad, men ganske lite i forhold til ulike prognoser for innvandring. De siste befolkningsframskrivningene viser at både samlet folkemengde og antall innvandrere i de nærmeste tiårene vil øke sterkt med de fleste kombinasjoner av forutsetninger. I følge modellen vil innvandring øke noen år til, og deretter ha betydelig nedgang.

Som følge av en lav arbeidsledighet og høyt inntektsnivå i Norge ventes det en høy innvandring de nærmeste årene. Etter hvert er det imidlertid ventet at inntektene fra petroleumssektoren vil minke og den relative inntekten i Norge synke. Dette vil kunne gjøre det mindre attraktivt å innvandre for å arbeide i Norge.

SSB presenterer tre framskrivningsbaner som kalles middels nasjonal vekst, lav innvandring og høy innvandring. I figur 6 kan vi se at nettoinnvandringen er ventet å gå betydelig ned. I høyalternativet er det forutsatt konstant relativt inntektsnivå, og nedgangen i innvandring blir dermed mindre i dette alternativet. I lavalternativet er det forutsatt at det relative inntektsnivået i Norge vil falle sterkt, noe som vil føre til at innvandringen vil synke raskt.

Modellen tar hensyn til at innvandrere har høyere sannsynlighet for utvandring enn resten av befolkningen. Sannsynligheten for utvandringen varierer med alder, kjønn, botid i Norge og landbakgrunn. Et økende antall innvandrere i Norge medfører derfor større utvandring, og særlig av innvandrere med kort botid.

Som figur 6 viser, vil nettoinnvandringen i 2040 komme ned i 15 000 i mellomalternativet. Dette er en konsekvens av at den synkende innvandringen ikke klarer å kompensere for den økende utvandringen. Men også i høyalternativet blir nettoinnvandringen lavere på lang sikt, til tross for det svært høye nivået på innvandringen. Dette viser hvordan den økende utvandringen, som påvirkes av den tidligere høye innvandringen, er en sentral forutsetning for framskrivningene.

Det er imidlertid stor usikkerhet forbundet med disse banene. Usikkerheten er knyttet både til selve modellen og anslagene for ledighet og relativ inntekt i framtiden. Denne usikkerheten gjør at innvandringstallene vil kunne avvike betydelig fra anslagene. Store avvik kan oppstå som konsekvens av uforutsette økonomiske og politiske forhold i andre land, spesielt vil kriser og konflikter kunne føre til at flere personer kommer til Norge for å få beskyttelse eller arbeid. Videre kan den økonomiske eller politiske utviklingen bli endret i de landene som arbeidsinnvandrere kommer fra, og i eventuelle nye EU-medlemsland som får lettere adgang til det norske arbeidsmarkedet. Den økonomiske og/eller politiske utvikling i andre europeiske land kan også føre til at arbeidsinnvandrere reiser til andre land enn Norge, for eksempel at polakker heller reiser til Tyskland enn Norge. I tillegg vil endringer i økonomiske og politiske forhold i Norge kunne påvirke innvandringen, som blant annet innvandringspolitikk, etterspørsel etter arbeidskraft, ledighet og inntektsnivå.

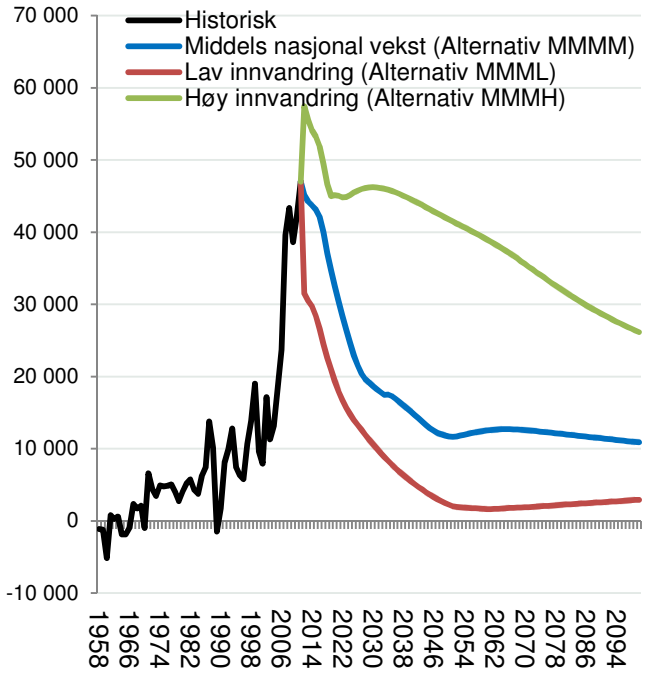

Figur 6: Historisk netto innvandring i 1958-2011 og framskrevet netto innvandring i perioden 2010-2100 i følge de tre banene middels nasjonal vekst, lav innvandring og høy innvandring.

Utviklingen i innvandringen, som altså er antatt å være høy i de nærmeste årene for deretter å gå ned, vil ha stor påvirkning på den generelle befolkningsutviklingen i Norge. Det er ventet at de siste års sterke befolkningsvekst vil fortsette noen år til, for deretter å avta.

Figur 7 viser befolkningsstørrelsen i Norge i perioden 1951-2012 og den framskrevne befolkningsstørrelsen i perioden 2012-2100 i følge de tre banene middels nasjonal vekst, lav nasjonal vekst og høy nasjonal vekst. I følge framskrivningene blir befolkningsveksten særlig høy i de første årene, men lenger ut i perioden avtar befolkningsveksten. Ifølge hovedalternativet MMMM vil den årlige veksten være på topp om fire år, med en økning på 67 000 innbyggere i 2016, for deretter å synke til under 40 000 om 20 år, i 2032.

Folketallet passerte 5 millioner i mars 2012. I hovedalternativet MMMM vil folketallet ha nådd 6 millioner i 2030, og havne på 7,8 millioner i 2100. I alternativet med høy nasjonal vekst vil Norge nå 6 millioner allerede i løpet av 2023, og få over 13 millioner innbyggere i 2100. I lavalternativet øker befolkningen til 5,7 millioner i 2041, for deretter å avta.

Det store spriket mellom alternativene vitner om den store usikkerheten som er knyttet til tallene, og SSB understreker at tallene blir mer og mer usikre jo lenger fram i tid vi går. Det er som nevnt spesielt knyttet stor usikkerhet til innvandringen.

Figur 8 viser befolkningen i Norge i perioden fram til 2100 i følge hovedalternativet MMMM, fordelt på gruppene innvandrere, norskfødte med innvandrerforeldre og befolkningen ellers.

Antall innvandrere og barn født i Norge av innvandrerforeldre er forventet å øke sterkt i årene som kommer, spesielt fra de nye EU-landene i Øst-Europa. I hovedalternativet MMMM vil innvandrerbefolkningen, som er en sammenslåing av gruppene innvandrere og norskfødte med innvandrerforeldre, øke fra 655 000 i 2012 til over 2 millioner i løpet av 2060-årene. Den øvrige befolkningen vil øke fra 4,3 millioner i 2012 til over 5 millioner i samme periode.

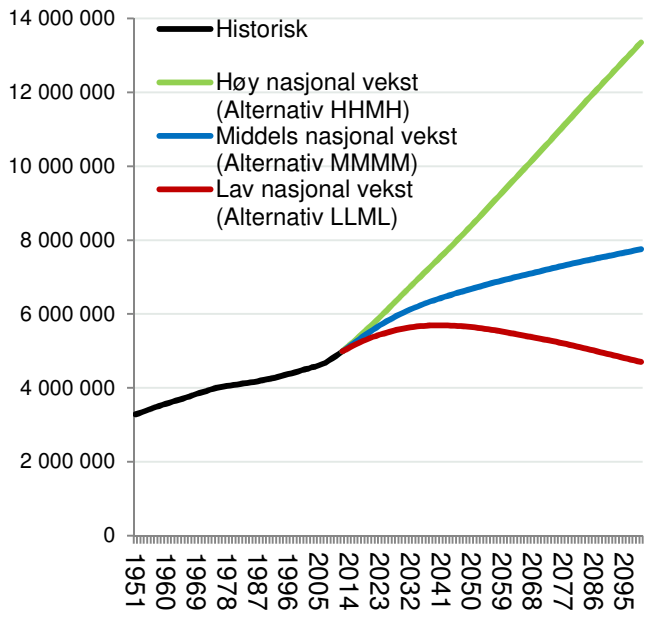

Figur 7: Befolkningsstørrelsen i Norge i perioden 1951-2012 og den framskrevne befolkningsstørrelsen i perioden 2011-2100 i følge de tre banene middels nasjonal vekst, lav nasjonal vekst og høy nasjonal vekst.

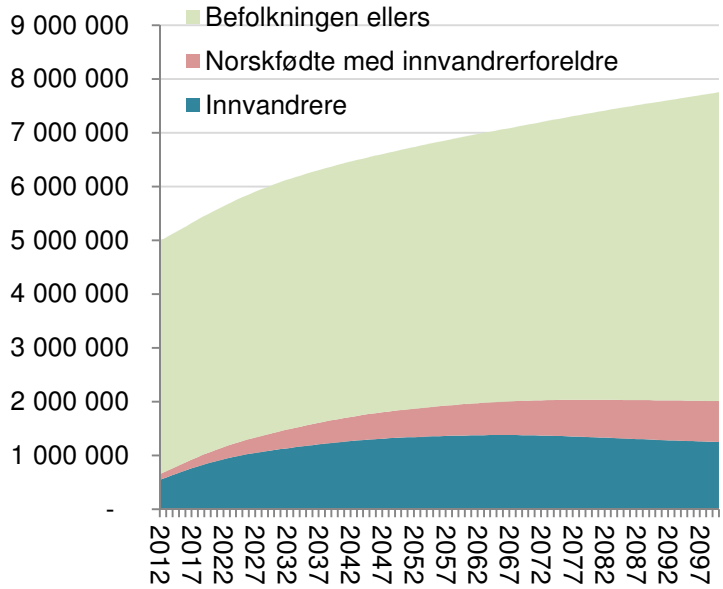

Figur 8: Befolkningsstørrelsen i Norge i perioden 2012-2100 i følge hovedalternativet MMMM fordelt på innvandrere, norskfødte med innvandrerforeldre og befolkingen ellers.

1.12 Regionale framskrivninger

I tillegg til de nasjonale framskrivningene, framskriver SSB befolkningen for fylkene og kommunene i landet fram til 2040.

Ifølge SSBs regionale befolkningsframskrivninger vil folketallet i alle fylker øke fram til 2040. I den første perioden er det forventet aller sterkest vekst i Oslo, men også Rogaland og Akershus kan vente sterk vekst de nærmeste årene. Felles for vekstfylkene er at de omfatter et storbyområde eller er nær en av de større byene. Hovedalternativet forutsetter at veksten vil bli redusert lengre ut i perioden.

Figur 9 viser prosentvis vekst i fylkene fra 2012 til 2022. Fylkene er rangert etter alternativet «middels nasjonal vekst», som regnes som hovedalternativet og brukes av kommuner og fylkeskommuner som grunnlag for planlegging.

Oslo er det fylket som ventes å få høyest vekst under de gitte forutsetningene, og vil i følge hovedalternativet øke folketallet med 19 prosent i denne perioden. Denne økningen er nesten lik som i den foregående perioden 2002-2012, da Oslo økte folketallet med 19,6 prosent. Rogaland og Akershus er deretter ventet å få nest og tredje høyest vekst, med en vekst på over 16 prosent. Videre er det ventet sterk vekst i Aust-Agder, Buskerud og Vest-Agder. Spesielt så er Aust-Agder ventet å få en mye sterkere vekst enn i perioden 2002-2012, da folketallet økte med 8,3 prosent.

Lavest vekst er forventet i Nordland, Finnmark og Sogn og Fjordane. I følge hovedalternativet vil disse tre fylkene få en vekst fra 4,9 til 6,0 prosent. Dette er betydelig høyere vekst enn fylkene har hatt i den foregående tiårsperioden. Finnmark hadde en vekst på bare 0,1 prosent i perioden 2002-2012, mens Nordland hadde en vekst på 0,3 prosent. Selv lavalternativet forutsetter en høyere vekst enn i den foregående tiårsperioden. Veksten vil i følge dette alternativet bli fra 0,6 prosent i Nordland til 1,7 prosent i Sogn og Fjordane. I høyalternativet er veksten fra 8,0 til 9,6 prosent.

Østfold vil i følge hovedalternativet få en vekst på 12,5 prosent i perioden 2012-2022. Dette er litt høyere enn i den siste tiårsperioden, da veksten var på 10,1 prosent. Veksten i lavalternativet er 8,6 prosent, mens den er 15,7 prosent i høyalternativet.

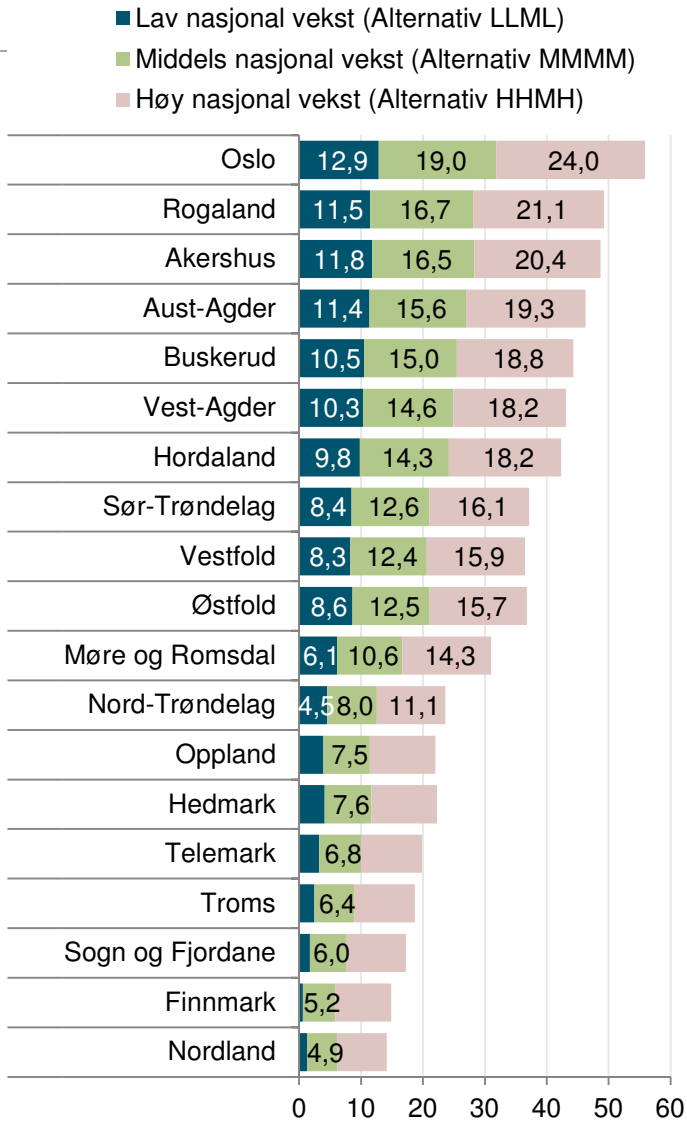

Figur 9: Prosentvis vekst i fylkene fra 2012 til 2022 i følge de tre alternativene for lav nasjonal vekst, middels nasjonal vekst og høy nasjonal vekst.

1.13 Framskrivning for Østfold

Figur 10 viser veksten i Østfold i perioden 1980-2012, samt SSBs framskrivningsalternativ for perioden 2012-2040. For perioden 1980-2012 brukes de historiske tallene, mens de tre framskrivningsalternativene middels nasjonal vekst, lav nasjonal vekst og høy nasjonal vekst brukes for perioden 2012-2040.

Folketallet i Østfold var på 278 352 per 1. januar 2012. Middelalternativet framskriver at befolkningen vil øke, men med avtagende styrke etter hvert. Folketallet vil øke til 360 115 i 2040.

I høyalternativet er veksten sterk og konstant, og resulterer i et folketall på 413 938 i 2040, altså en økning på over 135 000 innbyggere.

Lavalternativet sier også at folketallet skal øke gjennom hele perioden, men med svakere og avtagende styrke, før det vil ende på 322 410 i 2040.

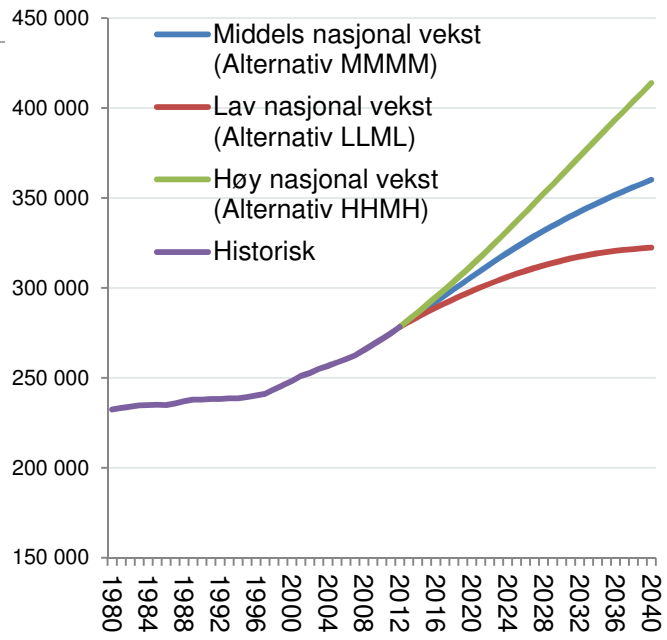

Figur 10: Historisk vekst i Østfold i perioden 1980-2012 og de tre banene for framskrivning i perioden 2012-2040.

1.14 Framskrivninger for regioner

Figur 11 viser befolkningsframskrivningene for regionene i Østfold. Alle tre alternativ er vist for Mosseregionen og Halden, men det er kun det midlere alternativet som er vist for de andre regionene.

Alle regionene er ventet høy vekst i alle alternativ. Mosseregionen er ventet svært sterk vekst, og vil ha en vekst på nærmere 70 prosent fram til 2040 i følge hovedalternativet. Selv i lavalternativet vil Mosseregionen få en vekst på 50 prosent.

Indre Østfold og Nedre Glomma vil i følge framskrivningene få lik vekst. De får en vekst på 52 og 56 prosent i hovedalternativet.

Halden er ventet lavest vekst av regionene i Østfold, men har likevel en vekst på 42 prosent fram til 2040 i hovedalternativet. Selv i lavalternativet er det en vekst på nærmere 29 prosent.

I mange av regionene i de andre fylkene er det ventet at det vil være befolkningsnedgang mot slutten av perioden i lavalternativet. Når dette ikke er tilfelle i noen regioner Østfold, vitner det om at det forventes en jevn framtidig økning i folketallet i hele Østfold.

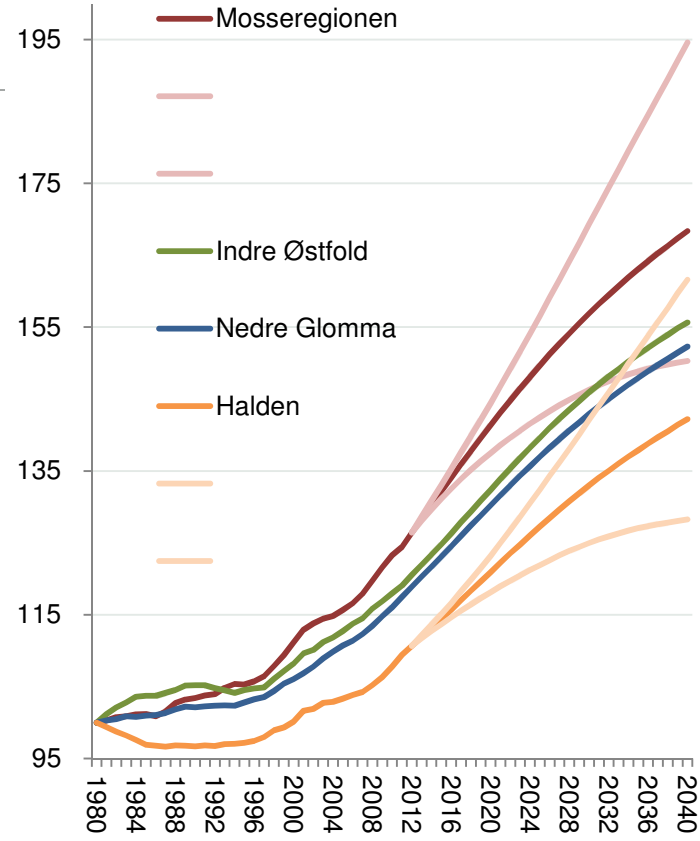

Figur 11: Historisk vekst i regionene i Østfold i perioden 1980-2012 og framskrevet vekst i perioden 2012-2040.

2. Arbeidsplasser

Arbeidsplasser er ved siden av folketallet den mest sentrale størrelsen i regional utvikling. Fra 2000 er det svært godt statistikkgrunnlag for å beskrive utviklingen. Data hentes fra SSBs registerbasert sysselsettingsstatistikk.

2.1 Utviklingen i Norge

I 2011 økte antall arbeidsplasser med 46 260 i Norge. Veksten tilsvarte 1,8 prosent. Denne veksten er lavere enn i de store vekstårene 2006 og 2007, men høyere enn i alle andre år etter 2000.

Veksten kommer på toppen av en vekst på 20 132 arbeidsplasser i 2010. Nedgangen i kriseåret 2009 var på 28 018 arbeidsplasser.

Norge har hatt en vekst i antall arbeidsplasser på hele 300 000 siden 2000. Dette tilsvarer 13,3 prosent.

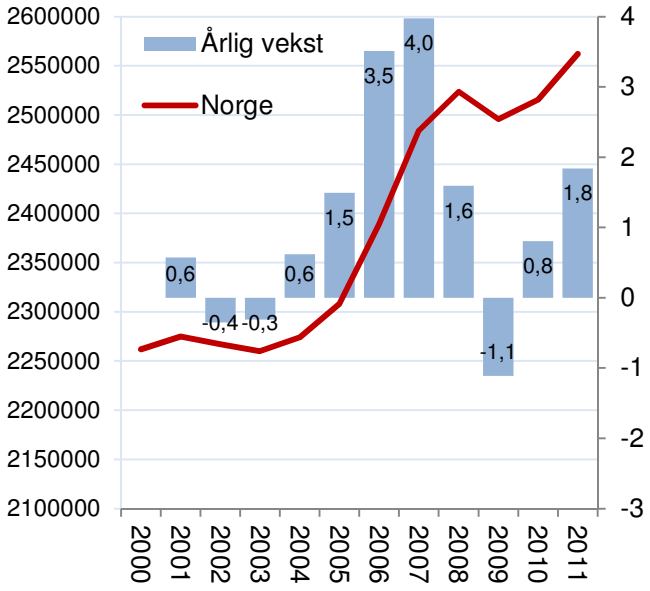

Figur 12: Antall arbeidsplasser og årlig prosentvis vekst i arbeidsplasser Norge i perioden 2000-2011.

2.2 Utviklingen i Østfold

Østfold har hatt en svakere utvikling i antall arbeidsplasser enn resten av landet de siste årene.

Fra 2000 til 2006 var utviklingen i antall arbeidsplasser i Østfold ganske lik utviklingen på landsbasis. De siste fem årene har veksten i Østfold ligget under veksten på landsbasis i alle årene. Nedgangen i 2009 traff Østfold hardere enn i resten av landet, og veksten de siste to årene har vært lavere enn ellers i landet.

I hele perioden fra 2000 til 2011 hadde Østfold likevel en vekst på 10 090 arbeidsplasser. Det tilsvarer 9,3 prosent. Veksten på landsbasis var 13,3 prosent. Østfold har dermed hatt fire prosentpoeng lavere vekst enn veksten i Norge. Med samme vekst om landsgjennomsnittet hadde Østfold hatt 4 600 flere arbeidsplasser i dag.

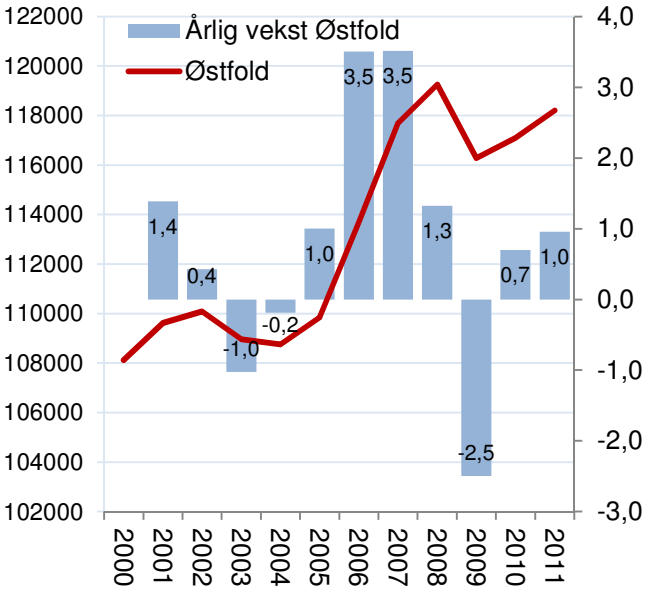

Figur 13: Antall arbeidsplasser og årlig prosentvis vekst i arbeidsplasser i Østfold i perioden 2000-2011.

2.3 Vekstmønstre for fylkene

For å kunne sammenlikne utviklingen i fylkene over tid er det praktisk å bruke relativ vekst. Relativ vekst er veksten i antall arbeidsplasser i fylket fratrukket veksten på landsbasis samme år. Dermed får vi utjevnet konjunktursvingningene og kan sammenlikne utviklingen i fylkene over en lengre tidsperiode. Fylkene er rangert etter progressivt gjennomsnitt[ii], som både tar hensyn til veksten de siste ti årene og trenden i veksten. Slik den regnes ut, vil de siste årenes vekst telle mer enn vekst tidlig i perioden.

Tabell 6: Relativ vekst i antall arbeidsplasser i fylkene i 2001-2011, samt 10 års progressivt gjennomsnitt og samlet vekst etter 2000. Fylkene er rangert etter progressivt gjennomsnitt.

Rang	Fylke	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	Prog snitt	2000-2011
1	**Rogaland**	2,1	0,3	0,5	1,0	0,6	2,6	1,9	0,9	0,9	0,8	1,6	1,25	29,1
2	**Akershus**	1,5	2,3	-0,2	0,6	0,3	0,3	0,5	1,0	0,1	0,6	1,1	0,62	22,8
3	**Hordaland**	0,4	-0,1	1,6	0,4	0,2	1,1	0,1	0,6	0,9	-0,4	0,2	0,39	19,1
4	**Vest-Agder**	0,0	2,5	1,4	1,5	0,1	0,1	1,6	0,9	0,1	0,0	-0,6	0,38	22,0
5	**Sør-Trøndelag**	1,1	0,9	2,4	0,0	0,3	0,5	-0,2	-0,2	0,0	0,0	0,0	0,13	18,8
6	**Buskerud**	0,5	1,1	0,5	0,1	-0,1	-0,1	0,0	0,7	-0,8	-0,3	-0,1	-0,06	15,0
7	**Oslo**	-1,5	-2,6	-2,5	-0,6	0,9	-0,1	-0,1	-0,1	0,0	-0,1	0,5	-0,07	6,2
8	**Møre og Romsdal**	-0,6	-0,1	-0,6	-0,4	0,1	-0,2	0,0	-0,4	0,5	-0,1	-0,5	-0,13	10,8
9	**Finnmark**	-0,6	-0,7	0,4	-0,1	-0,3	-1,7	-0,5	-1,3	1,1	0,5	0,1	-0,15	9,9
10	**Aust-Agder**	-0,3	-2,3	0,2	0,7	-0,5	-0,4	1,1	0,2	-0,5	0,4	-1,3	-0,16	10,2
11	**Nord-Trøndelag**	-0,4	-0,3	2,0	0,5	-1,5	-0,8	0,6	-1,4	0,5	-0,3	-0,2	-0,20	12,0
12	**Vestfold**	0,8	0,7	-0,7	0,4	-0,1	-0,1	0,0	-0,2	-1,2	-0,4	-1,1	-0,47	11,2
13	**Nordland**	-0,4	0,0	0,3	-0,8	-1,2	-1,4	-0,4	-1,2	0,2	0,0	-0,5	-0,52	7,3
14	**Østfold**	0,8	0,8	-0,7	-0,8	-0,5	0,0	-0,5	-0,3	-1,4	-0,1	-0,9	-0,56	9,3
15	**Troms**	-0,4	0,4	1,3	-0,8	-1,4	-1,2	-1,6	-1,1	0,3	-0,4	-0,4	-0,59	7,8
16	**Hedmark**	0,2	-0,1	-0,1	1,1	-2,4	-0,9	-1,1	-0,2	-1,0	-0,2	-1,7	-0,85	6,3
17	**Oppland**	-0,6	0,4	1,3	-1,0	-0,8	-1,2	-1,4	-1,3	-0,6	0,0	-1,5	-0,85	6,0
18	**Sogn og Fjordane**	-1,0	-0,4	-0,4	-1,6	-1,0	-2,4	-1,4	-1,6	0,7	-0,1	-1,2	-0,88	2,3
19	**Telemark**	-1,0	-0,6	-0,5	-0,6	-0,4	-0,7	-1,4	0,0	-0,9	-1,2	-1,6	-0,92	3,7

Rogaland hadde den klart sterkeste veksten i antall arbeidsplasser i 2011. Rogaland har også hatt sterkest vekst etter 2000. Fylkene er rangert etter progressivt gjennomsnitt, som både tar hensyn til vekst i de siste ti årene og trenden i veksten. Her vil de siste årenes vekst teller mer enn vekst tidlig i perioden. Akershus, Hordaland, Vest-Agder og Sør-Trøndelag er andre fylker med god vekst etter 2000. Oslo hadde svært dårlig utvikling de tre første årene, men har hatt bedre utvikling de siste årene.

Østfold er rangert som nummer 14 av de 19 fylkene. Østfold har hatt svakere utvikling i antall arbeidsplasser enn landsgjennomsnittet i alle årene unntatt 2008. Vi kan se at enkeltåret 2009 var det svakeste, og i dette året var det ingen andre fylker med samme nedgang som Østfold. Vi må faktisk helt tilbake til 2002 for å finne et år hvor Østfold hadde bedre vekst i antall arbeidsplasser enn landsgjennomsnittet.

Den svake arbeidsplassutviklingen i Østfold står i ganske sterk kontrast til den sterke befolkningsutviklingen. Et forhold som vi skal komme tilbake til senere i denne rapporten.

2.4 Vekst i ulike sektorer

Vi kan dele opp arbeidsplassene i privat og offentlig sektor, for å se hvordan utviklingen har vært. Privat sektor har ca. 70 prosent av arbeidsplassene i Norge, mens offentlig sektor står for 30 prosent.

Det er tydelig at det er i næringslivet at arbeidsplassveksten har vært svak. Fram til 2006 var veksten i næringslivet i Østfold helt på linje med næringslivet ellers i landet, men ei de fem siste årene har næringslivet hatt lavere vekst. Dette har gjort at veksten i antall arbeidsplasser i næringslivet i Østfold fra 2000 til 2011 bare har vært halvparten av veksten i antall arbeidsplasser i næringslivet i Norge.

I offentlig sektor har utviklingen i antall arbeidsplasser i Østfold vært svært lik utviklingen i offentlig sektor på landsbasis, men faktisk litt høyere.

Offentlig sektor består av kommunal, fylkeskommunal og statlig sektor. Kommunal sektor er klart størst av de offentlige sektorene i Norge, med over 450 000 arbeidsplasser.

Kommunal sektor er også størst i Østfold, med over 24 000 arbeidsplasser. Statlig sektor har 10 448 arbeidsplasser, mens fylkeskommunal sektor har 2 561 arbeidsplasser.

I figur 15 ser vi hvordan utviklingen har vært i de ulike sektorene i Østfold. Vi ser da på utviklingen fra 2002 og utover, ettersom sykehusene ble overført fra fylkeskommunal til statlig sektor fra og med 2002.

Statlig og kommunal sektor har hatt vekst på litt over 15 prosent. Fylkeskommunal sektor har vokst mindre, under fem prosent. Som nevnt er fylkeskommunal sektor mye mindre enn de andre, så den lave veksten i denne sektoren betyr mindre for utviklingen i fylket.

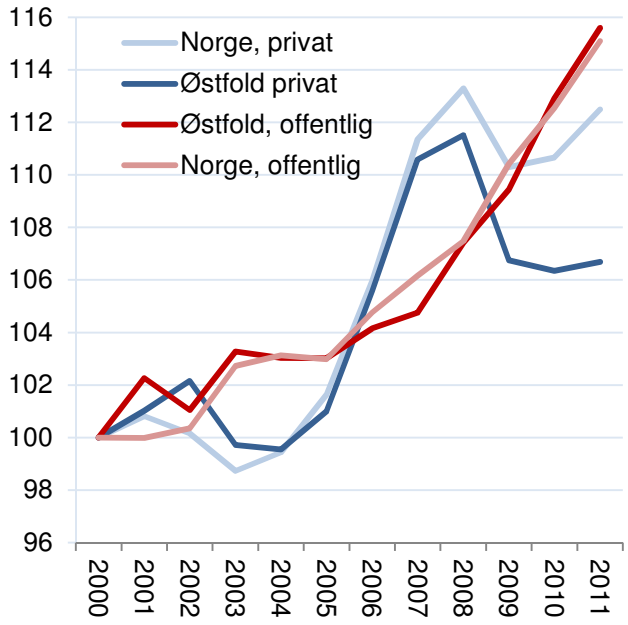

Figur 14: Utvikling i antall arbeidsplasser i privat og offentlig sektor i Norge og Østfold i perioden 2000-2011, indeksert slik at nivået i 2000=100.

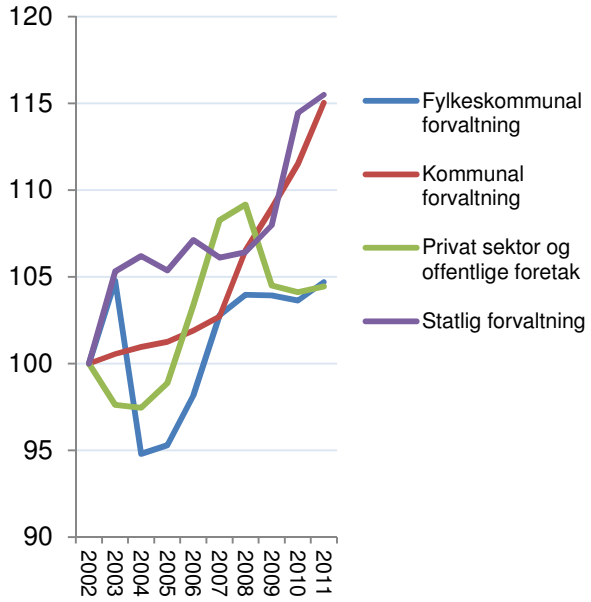

Figur 15: Utvikling i antall arbeidsplasser i offentlige sektorer i Østfold i perioden 2002-2011, indeksert slik at nivået i 2002=100.

2.5 Bransjer

Handel er den største bransjen i privat sektor i Østfold, med 19 506 arbeidsplasser i 2011. Handelen har også økt med over 1 000 arbeidsplasser fra 2008 til 2011.

Industrien er nest største bransje i 2011, med 16 767 arbeidsplasser. Det var over 2000 flere arbeidsplasser i industrien i Østfold i 2000.

Personlig tjenesteyting er tredje største bransje med 11 055 arbeidsplasser. Personlig tjenesteyting er en bransje i vekst, både i Østfold og på landsbasis.

Østfold har også hatt reduksjon i antall arbeidsplasser i landbruk, bygg og anlegg, transport, overnatting og servering, informasjon og kommunikasjon og forretningsmessig tjenesteyting. Åtte av de ti bransjene har således hatt nedgang i Østfold. Den svake arbeidsplassveksten er dermed ikke bare knyttet til industrinedgang.

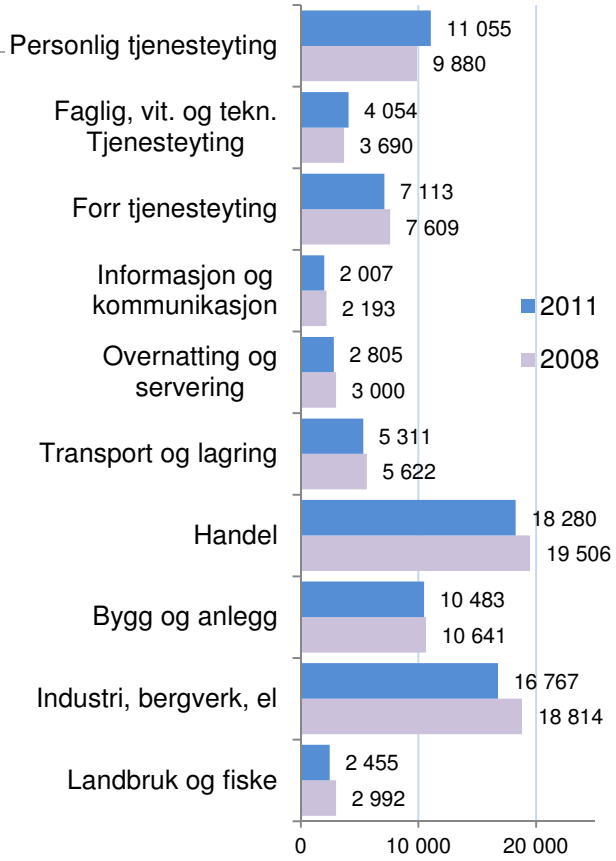

Figur 16: Antall arbeidsplasser i hovedbransjer i privat sektor i Østfold i 2008 og 2011.

2.6 Bransjer og lokaliseringskvotienter

Lokaliseringskvotienten(LQ) er bransjens andel av samlet sysselsetting i fylket delt på bransjens andel av sysselsettingen i Norge. Der verdien er over 1, har fylket en høyere andel enn landsgjennomsnittet. I figur 17 er bransjene i privat sektor fordelt etter lokaliseringskvotient og vekst i antall arbeidsplasser de tre siste år.

Vi ser at det bare er to bransjer som ligger til høyre i diagrammet, som betyr at de har hatt vekst. Personlig tjenesteyting har hatt størst vekst med 11,9 prosent. Teknologisk tjenesteyting har hatt vekst på 9,9 prosent.

Industri, bygg og anlegg og handel er bransjer der lokaliseringskvotienten er høyere enn 1. Det betyr at det er en høyere andel av næringslivet i disse bransjene i Østfold enn i resten av landet. Dessverre for Østfold har disse tre bransjene hatt nedgang etter 2008.

De andre bransjene har alle hatt nedgang, samtidig som de er relativt mindre i Østfold enn i resten av landet. Bransjen informasjon og kommunikasjon har lavest lokaliseringskvotient i Østfold, og har samtidig hatt nedgang selv om bransjen har hatt vekst på landsbasis.

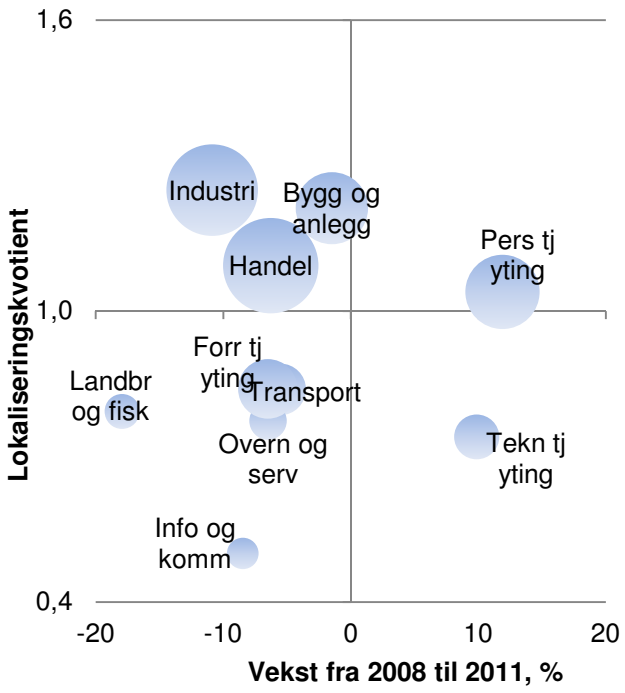

Figur 17: Hovedbransjer i privat sektor i Østfold etter lokaliseringskvotient og prosentvis vekst i antall arbeidsplasser fra 2008 til 2011.

2.7 Vekst i regionene

I figur 18 ser vi hvordan utviklingen i antall arbeidsplasser har vært i regionene i Østfold fra 2000 til 2011.

Indre Østfold har hatt den sterkeste veksten, og har hatt en vekst fra 2000 til 2011 som er så vidt under veksten på landsbasis.

Mosseregionen har litt lavere vekst enn Indre Østfold i hele perioden fra 2000 til 2011, men har betydelig større vekst de siste to årene.

Nedre Glomma og Halden har svakere vekst en de andre regionene. Halden hadde spesielt stor nedgang i 2003 og 2004 som preger utviklingen.

Det kan også være interessant å se på utviklingen i antall arbeidsplasser i privat sektor isolert, ettersom dette er en god indikator for næringsutviklingen. Denne utviklingen er vist i figur 19.

Her kan vi se at Indre Østfold har hatt en vekst godt over landsgjennomsnittet fra 2000 til 2011, selv etter tre år med nedgang. Indre Østfold unngikk nedgangen i 2003 og 2004, men ble rammet av nedgangen i 2009.

Mosseregionen har lavere vekst enn landsgjennomsnittet og har samtidig nedgang i 2011.

Nedre Glomma og Halden har begge hatt ganske lav vekst, og fikk begge sterk nedgang i 2009.

Nedre Glomma har over 40 000 arbeidsplasser i næringslivet, som er nesten halvparten av de private arbeidsplassene i fylket. Dermed får utviklingen i Nedre Glomma mye å si for utviklingen i Østfold.

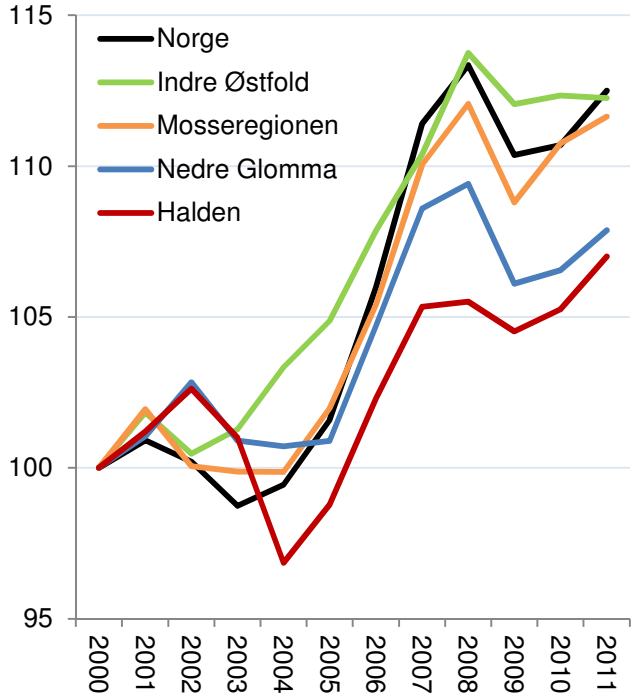

Figur 18: Vekst i antall arbeidsplasser i regionene i Østfold og Norge i perioden 2000-2011, indeksert slik at nivået i 2000=100.

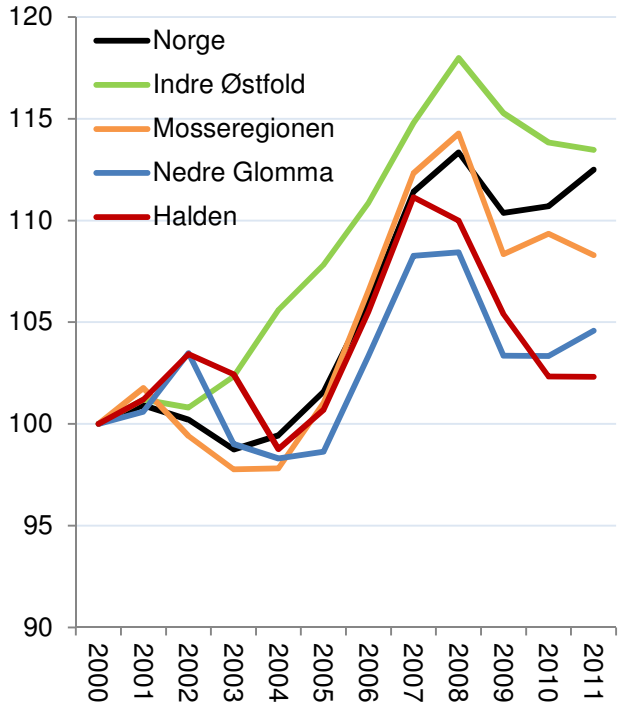

Figur 19: Vekst i antall arbeidsplasser i næringslivet i regionene i Østfold og Norge i perioden 2000-2011, indeksert slik at nivået i 2000=100.

2.8 Relativ vekst i regionene

For å vurdere regioners vekst over tid, er det hensiktsmessig å se på relativ vekst, dvs. vekst utover landsgjennomsnittet. På den måten tar vi bort konjunkturene og kan sammenlikne årsveksten over en lengre periode. Progressivt gjennomsnitt er en praktisk måte å sammenlikne vekst over tid, ettersom vi både får med veksten over en lengre tidsperiode og trenden i veksten.

Tabell 7: Relativ vekst i antall arbeidsplasser i næringslivet i regionene på Østlandet i perioden 2001-2011, samt progressivt snitt. Rangert etter progressivt gjennomsnitt.

Rang	Region	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	Prog snitt
3	Kongsberg/Numedal	0,0	1,0	0,9	-1,2	0,4	3,5	2,7	3,8	-0,2	0,9	2,9	1,8
6	Nedre Romerike	-3,0	3,6	-0,4	0,7	1,5	-0,9	0,5	-0,5	0,1	3,5	1,5	1,0
9	Akershus Vest	3,3	7,0	-1,4	1,6	-1,1	0,9	-0,1	1,8	0,0	1,5	0,9	0,8
10	Øvre Romerike	5,7	-1,9	0,3	0,6	1,6	-2,1	-0,4	3,7	0,6	-1,4	2,5	0,7
16	Follo	-0,9	1,5	3,8	0,7	1,3	-0,4	0,4	0,6	0,1	0,3	-0,4	0,4
19	Drammensregionen	1,7	0,3	0,8	1,1	0,5	-1,0	0,2	1,2	-2,1	1,0	0,8	0,2
22	Hadeland	-1,4	0,7	2,1	0,1	1,2	-1,8	-2,6	-0,5	-0,4	1,4	1,1	0,0
27	Oslo	-1,9	-3,8	-2,3	-0,6	0,5	-0,2	-0,8	0,1	0,0	-0,4	0,8	-0,2
41	Midt-Buskerud	-1,9	0,5	1,1	2,3	-0,5	-3,1	-1,0	-0,8	0,7	-0,2	-0,6	-0,4
43	**Indre Østfold**	0,3	0,3	3,0	2,5	-0,1	-1,5	-1,6	1,0	0,3	-1,6	-1,9	-0,5
44	Ringerike/Hole	-3,9	1,1	1,6	1,7	-3,4	-0,3	-1,1	0,1	-0,2	0,1	-1,6	-0,5
47	**Mosseregionen**	0,8	-1,6	-0,2	-0,6	1,1	1,1	0,3	0,0	-2,5	0,6	-2,6	-0,6
49	Sandefjord/Larvik	-1,6	2,3	0,3	1,4	1,0	-1,9	1,1	0,2	-1,5	-0,9	-2,7	-0,7
50	Tønsbergregionen	0,3	1,9	-1,0	-0,1	-1,1	0,7	-0,2	-0,4	-1,4	-0,6	-1,6	-0,7
53	Lillehammerregionen	-1,4	1,9	1,0	-0,2	0,7	-0,9	-2,5	-0,2	-1,1	1,2	-3,1	-0,8
54	Vest-Telemark	-3,4	1,4	4,3	0,9	-1,7	3,4	-7,3	0,8	-0,9	-0,6	-1,7	-0,8
55	Midt-Telemark	-5,3	2,9	1,3	-0,3	1,1	-1,3	-3,6	-1,9	0,0	-1,8	0,2	-0,9
56	**Nedre Glomma**	-0,3	3,6	-2,9	-1,4	-1,8	0,4	-0,4	-1,6	-2,0	-0,3	-0,4	-0,9
57	Fjellregionen	-3,3	1,4	0,5	1,5	-2,6	-1,7	0,3	-2,6	-0,8	1,5	-3,3	-1,0
60	Grenland	-1,1	-0,5	-1,3	-0,3	-0,6	-0,6	-1,0	0,2	-1,2	-1,5	-2,3	-1,1
62	Gjøvikregionen	-2,5	1,8	-0,1	-0,7	-1,8	-1,4	3,1	-5,7	-0,4	-0,8	-1,8	-1,2
63	Hamarregionen	-1,2	2,6	0,5	-0,8	-3,3	-0,4	-0,9	-1,2	-2,3	-0,7	-1,3	-1,2
65	Sør Østerdal	-2,1	-0,3	1,3	0,7	-0,7	-4,9	0,2	1,0	0,0	-1,2	-4,4	-1,3
70	**Halden**	0,3	2,9	0,5	-4,3	-0,2	0,5	0,2	-2,8	-1,5	-3,2	-1,6	-1,5
71	Hallingdal	-0,4	1,3	-0,6	1,5	2,1	-2,6	-2,0	-3,1	-0,9	-1,1	-3,4	-1,5
73	Valdres	0,3	1,2	1,2	-3,4	1,3	-2,5	-1,6	-3,9	0,9	-1,7	-2,8	-1,6
76	Øst-Telemark	-2,5	-0,8	-0,2	-2,0	-0,8	-4,2	-4,2	-1,7	-1,5	2,3	-3,8	-1,8
77	Nord-Gudbrandsdal	-2,0	-0,5	2,6	-0,1	-1,5	-3,1	-4,9	-2,7	0,6	-1,2	-2,8	-1,8
80	Midt-Gudbrandsdal	-1,5	-0,4	4,1	-2,9	-1,7	-3,1	-1,9	0,5	-4,4	-1,1	-2,5	-1,8
83	Glåmdal	-0,9	-1,0	0,8	0,3	-1,2	-1,1	-3,4	0,1	-3,4	-2,9	-2,7	-2,0

På Østlandet har Kongsberg/Numedal i særstilling hatt høyest vekst etter 2000. Kongsberg/Numedal er rangert som nummer tre av de 83 regionene i landet for vekst i antall arbeidsplasser i næringslivet. De andre regionene på Østlandet som har hatt god vekst de ti siste årene er alle lokalisert nært Oslo. På Østlandet har veksten vært sterkt sentrert rundt Oslo, mens periferien på Østlandet har hatt svakere utvikling.

Alle regionene i Østfold er rangert under middels. Indre Østfold har hatt vekst etter 2000, men trenden er klart negativ med dårlig utvikling de siste årene. Halden er lavest rangert som nummer 70 av 83 regioner. Ingen av regionene gjør det oppsiktsvekkende dårlig, men det er ingen som trekker opp snittet.

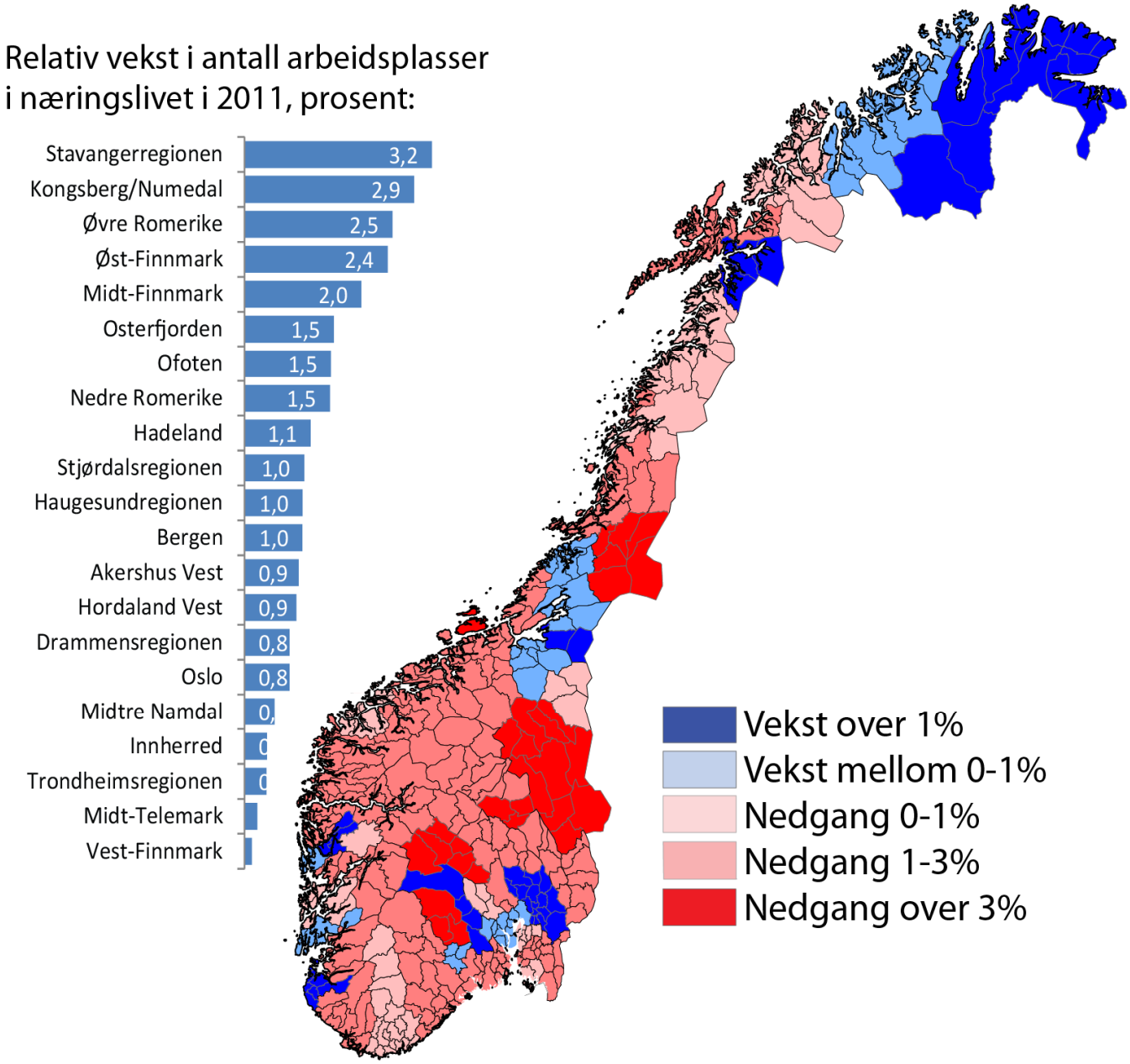

Figur 20: Relativ prosentvis vekst i antall arbeidsplasser i næringslivet i regionene i 2011.

Figur 20 viser den relative veksten i antall arbeidsplasser i regionene i 2011. Det var bare 21 regioner som hadde høyere vekst i 2011 enn veksten på landsbasis. Både Oslo, Bergen, Stavangerregionen og Trondheimsregionen hadde høyere vekst enn landsgjennomsnittet. Disse regionene dro opp landsgjennomsnittet, og dermed fikk flertallet av regionene lavere vekst enn veksten på landsbasis. Mange av de andre regionene med høyere vekst enn landsgjennomsnittet var naboregioner til de fire største byene. Finnmark og Ofoten (Narvikregionen) hadde også påfallende sterk vekst i næringslivet i 2011.

Alle regionene i Østfold har lavere arbeidsplassvekst i næringslivet enn Norge, men ingen av regionene tilhører den aller dårligste gruppen.

3. Næringsmessig sårbarhet

Næringsmessig sårbarhet er definert som risiko for å få en sterk nedgang i sysselsettingen. Hvordan måler vi slik næringsmessig sårbarhet? Og hva kan vi fortelle om utviklingen i regioner og kommuner med sterk grad av sårbarhet?

I kapitlet om næringsmessig sårbarhet for regioner skal vi først introdusere noen begreper og en enkel modell. I tabell 8 til høyre ser vi hvordan vi tenker oss å splitte opp veksten i hver region i tre komponenter.

For det første er det naturlig å tenke seg at regionenes næringsliv tar del i den generelle nasjonale veksten i Norge. I den perioden vi skal analysere, fra 2000 til og med 2011, har antall arbeidsplasser i næringslivet i Norge økt med 12,4 prosent. Hvis vi trekker fra den generelle veksten fra regionens vekst, får vi et tall som vi kaller *relativ vekst*. Dette tallet forteller om en region har vekst eller nedgang i antall arbeidsplasser i næringslivet sammenliknet med landsgjennomsnittet.

Dernest beregner vi *struktureffekten*. Struktureffekten er et teoretisk mål for hvor mye av endringene i en regions næringsliv som skyldes bransjestrukturen. Logikken bak struktureffekten er at det i en bestemt periode er noen bransjer som har vekst, mens andre bransjer har nedgang. En region med en høy andel av arbeidsplassene i vekstbransjer i én periode vil ha en tendens til å få vekst, i forhold til andre regioner med en stor andel av arbeidsplassene i bransjer med nedgang.

Når vi har beregnet struktureffekten, får vi også ut et annet interessant tall, som vi kaller *bransjejustert vekst*. Det er forskjellen mellom den relative veksten som regionen har hatt, og struktureffekten. Den bransjejusterte veksten forteller om regionen har hatt høyere eller lavere vekst enn forventet, gitt den bransjesammensetningen som regionene hadde i utgangspunktet. Denne bransjejusterte veksten vil dermed være et mer interessant mål for hvor godt regionen har prestert i sin næringsutvikling, enn den faktiske veksten.

Tabell 8: En enkel modell for å dekomponere vekst i arbeidsplasser i en region i tre faktorer.

Komponent	Forklaring
Vekst	Den faktiske veksten i antall arbeidsplasser i en region
- Generell vekst	Den generelle veksten i antall arbeidsplasser i Norge
= Relativ vekst	Regionens vekst i forhold til veksten på landsbasis
- Struktur-effekten	Endringen i antall arbeidsplasser i regionen som skyldes bransjestrukturen
= Bransjejustert vekst	Endringen i antall arbeidsplasser i regionen som verken skyldes bransjestruktur eller generell vekst i landet

Den neste indikatoren tar også utgangspunkt i regionenes bransjestruktur, men måler hvor ulik bransjestrukturen i hver enkelt region er fra bransjestrukturen på landsbasis. Vi har kalt dette for *strukturavviket*. Regioner med en spesiell bransjestruktur som avviker sterkt fra landet ellers vil ha høyere risiko for at næringsutviklingen skal bli vesentlig annerledes enn i resten av landet. Denne risikoen kan gi seg utslag i sterk nedgang, dersom bransjene som regionen har sitt tyngdepunkt i får nedgang, men kan også gi grunnlag for sterk vekst dersom regionen har en stor andel av næringslivet sitt i vekstbransjer.

Dernest skal vi se på regionens arbeidsmarkedsintegrasjon. Arbeidsmarkedsintegrasjonen har mye å si for om en region er sårbar eller robust, og er en indikator som også har mye å si for bostedsattraktivitet, som vi skal se senere.

3.1 Bransjenes utvikling

I figur 21 ser vi hvordan veksten i antall arbeidsplasser har vært i ulike bransjer i perioden 2000 til 2011. Det er svært stor forskjell på veksten i de ulike bransjene i denne perioden. Kulturbransjen har mer enn doblet antall arbeidsplasser i denne perioden, mens trykkerier har hatt en reduksjon på over 40 prosent.

Når bransjene har hatt så forskjellig vekst, er det åpenbart at en regions bransjestruktur i 2000 har hatt svært mye å si for hvordan utviklingen i antall arbeidsplasser har forløpt fram til i dag.

3.2 Måling av struktureffekten

Hvor mye av endringene i antall arbeidsplasser i næringslivet siden 2000 i en region er en konsekvens av næringsstrukturen? Det kan vi måle gjennom først å regne ut hvilken vekst en region ville ha hatt, dersom de hadde gjennomsnittlig vekst i hver enkelt bransje, og deretter måle hvordan denne veksten avviker fra veksten på landsbasis. Veksten i antall arbeidsplasser på landsbasis var 12,4 prosent fra 2000 til 2011.

Hvis en region hadde hatt all sin næringsvirksomhet i prosessindustrien ville den fått en faktisk vekst på -26,2 prosent hvis veksten i prosessindustrien hadde vært som landsgjennomsnittet. Vi kan se av figur 21 at prosessindustrien hadde en nedgang på 26,2 prosent fra 2000 til 2011.

Ettersom veksten på landsbasis har vært 12,4 prosent, ville da veksten i denne regionen ha vært 38,6 prosent lavere enn landsgjennomsnittet. Struktureffekten ville således blitt 38,6 prosent.

Alle regionene har en miks av ulike bransjer, og da vil sammensetningen av bransjer fordelt på vekst- og nedgangsbransjer definere struktureffekten.

Det er interessant å finne ut hvor mye av veksten som skyldes struktureffekten, fordi vi da også indirekte får et mål for hvor mye av arbeidsplassveksten som ikke skyldes bransjestrukturen. Den ekstra veksten, eller nedgangen, utover struktureffekten kaller vi *bransjejustert vekst*.

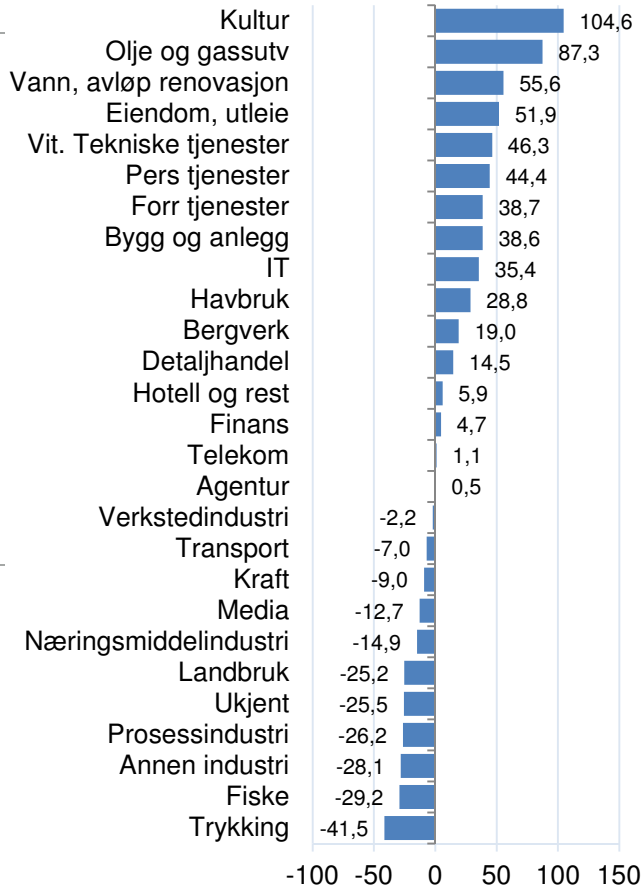

Figur 21: Vekst i antall arbeidsplasser fra 2000 til 2011 for ulike bransjer.

Hvis regionen med all sin næringsvirksomhet i prosessindustrien faktisk hadde en nedgang i antall arbeidsplasser på 10 prosent, ville den bransjejusterte veksten blitt +16,2 prosent. Regionen «skulle egentlig» ha hatt en nedgang på 26,2, men hadde bare en nedgang på 10 prosent. De har da hatt en utvikling som var 16,2 prosent bedre enn forventet ut fra næringsstrukturen. Regionen hadde da framstått som vellykket, fordi de hadde hatt en langt bedre utvikling enn landsgjennomsnittet i den bransjen de hadde all sin næringsvirksomhet i.

Den bransjejusterte veksten er på denne måten en mer interessant metode for å benchmarke regionenes vekst i næringslivet enn bare å se på den faktiske veksten.

3.3 Struktureffekt og bransjejustert vekst

Når vi har målt struktureffekten for hver enkelt region, kan vi sammenholde struktureffekten mot den faktiske arbeidsplassveksten, som vist i figur 22.

Vi kan se at det er en ganske sterk sammenheng mellom struktureffekten og faktiske vekst i regionene. Forskjeller i bransjestruktur i regionene forklarer dermed ganske mye av forskjellene i arbeidsplassvekst. Et annet trekk vi kan se, er at det bare er ti regioner som har hatt en positiv struktureffekt. Det er blant annet de aller største regionene, som Oslo, Bergen, Trondheim- og Stavangerregionen.

Alle regionene i Østfold har hatt en negativ struktureffekt. Dette kan vi se ved at de ligger til venstre i diagrammet. Det betyr at de hadde en sammensetning av bransjer med svak vekst i 2000.

Indre Østfold har likevel hatt høyere vekst i antall arbeidsplasser enn næringsstrukturen skulle tilsi fra 2000 til 2011. De andre regionene i Østfold har hatt en arbeidsplassvekst lavere enn forventet ut fra næringsstrukturen. Differansen er størst for Halden. Det betyr at den svake arbeidsplassveksten i næringslivet ikke bare skyldes en uheldig næringsstruktur. Det har også vært svak arbeidsplassvekst når vi korrigerer for næringsstrukturen.

I figur 23 kan vi se arbeidsplassveksten i næringslivet i regionene fra 2000 til 2011 dekomponert i tre ulike faktorer: Den nasjonale veksten i antall arbeidsplasser i næringslivet, som er på 12,4 prosent, struktureffekten, og bransjejustert vekst.

Av regionene i Østfold, Akershus og Oslo, er det kun Akershus Vest og Follo som har positiv struktureffekt. Fem regioner har hatt positiv bransjejustert vekst, og én av disse er Indre Østfold.

Indre Østfold har hatt en vekst som er 7,8 prosent høyere enn forventet ut fra næringsstrukturen i 2000. Halden har på sin side hatt en vekst som er 5,2 prosent lavere enn forventet ut fra næringsstrukturen i 2000.

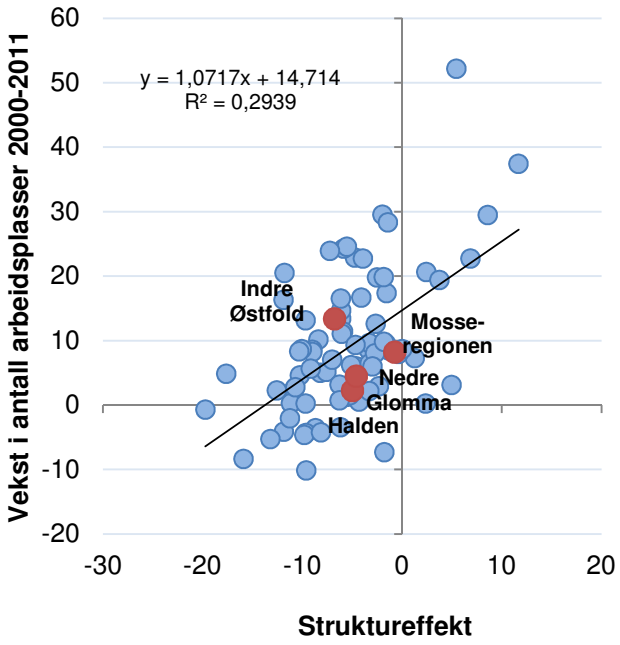

Figur 22: Struktureffekt og faktisk arbeidsplassvekst i næringslivet i regionene i Østfold i perioden 2000-2011. Regionene i Østfold er markert i rødt.

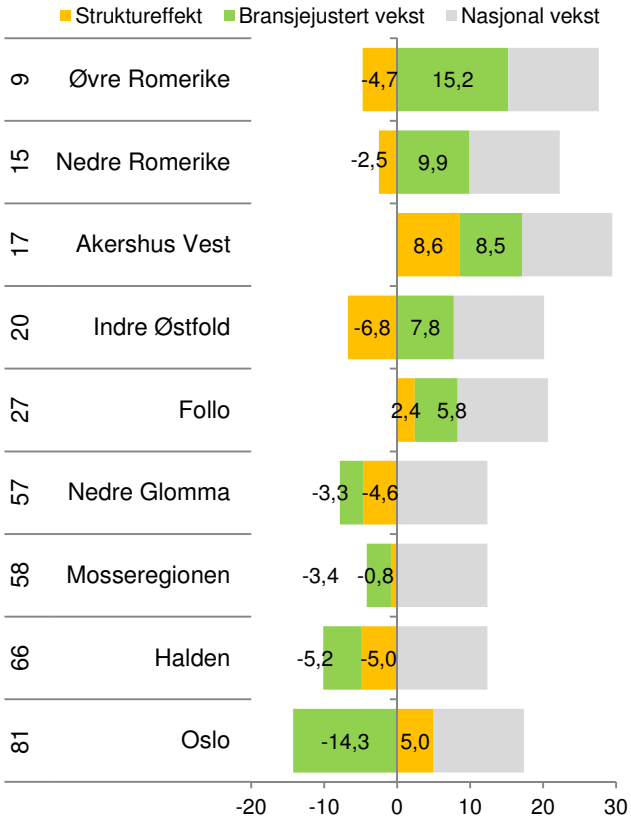

Figur 23: Endringer i antall arbeidsplasser i næringslivet i regionene i Oslo, Akershus og Østfold, dekomponert i nasjonal vekst, struktureffekt og bransjejustert vekst. Regionenes rangering med hensyn til bransjejustert vekst til venstre.

3.4 Kart med struktureffekt og bransjejustert vekst

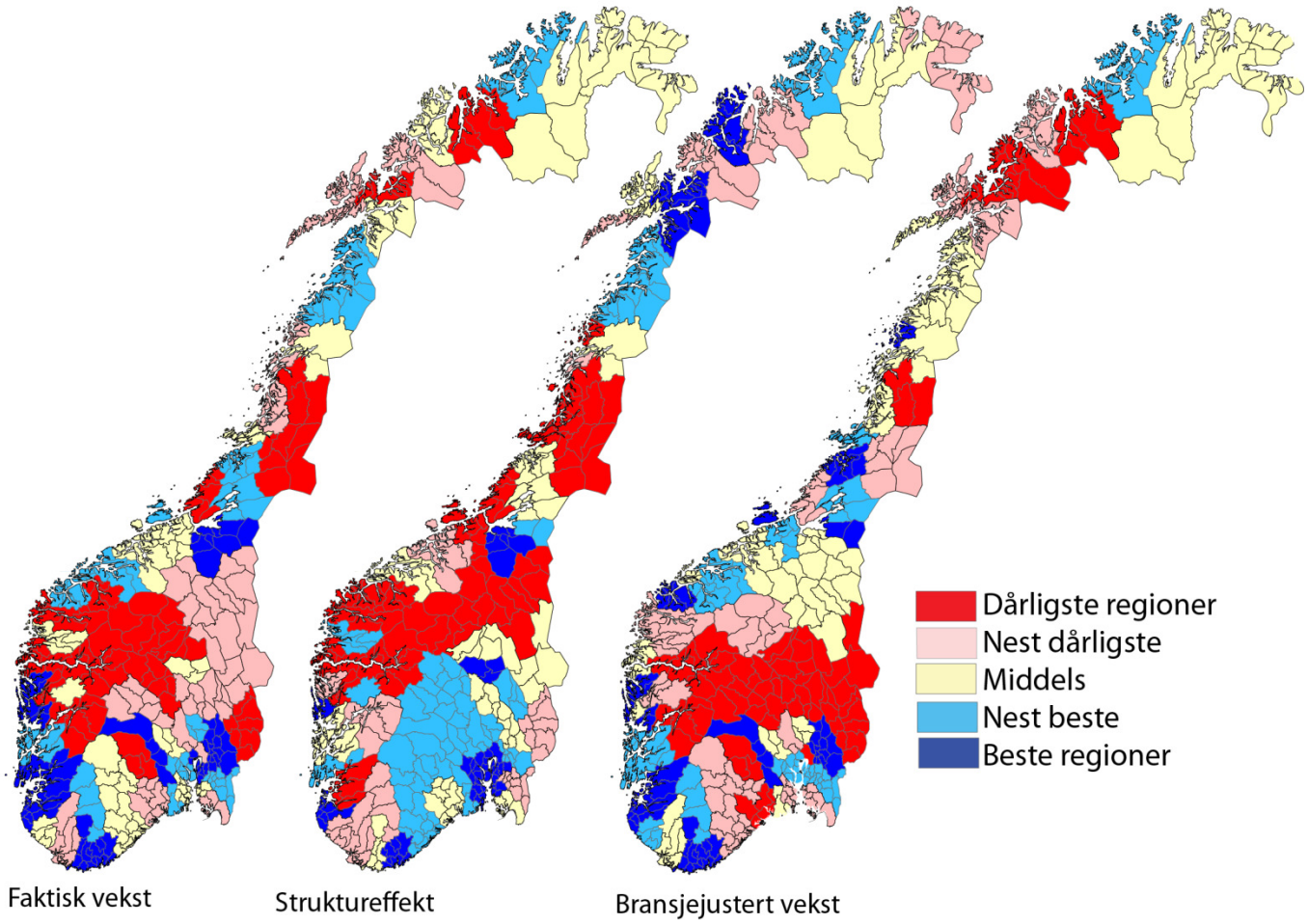

Figur 24: Faktisk arbeidsplassvekst i næringslivet, struktureffekten og bransjejustert vekst for regionene fra 2000 til 2011.

I kartet til venstre ser vi hvilke regioner som har hatt sterkest vekst i antall arbeidsplasser i næringslivet fra 2000 til 2011.

Kartet i midten viser struktureffekten i regionene i samme periode.

Kartet til høyre viser den bransjejusterte veksten i antall arbeidsplasser i næringslivet i regionene fra 2000 til 2011. Som nevnt tidligere, er den bransjejusterte veksten den faktiske veksten fratrukket struktureffekten. Vi så også i figur 22 at struktureffekten forklarer en del av variasjonene i veksten i antall arbeidsplasser i næringslivet i norske regioner. Kartet med bransjejustert vekst er ikke svært forskjellig fra kartet med faktisk vekst, men det er noen forskjeller. Regioner som Søre Sunnmøre, Midtre Namdal og Ytre Helgeland er blant regionene med høyeste bransjejustert vekst. Dette er regioner som ikke er i gruppen med høyest faktisk vekst, men som har hatt svært sterk vekst når vi tar i betraktning at disse regionene hadde et vanskelig utgangspunkt med sine bransjestrukturer.

Samtidig er Trondheimsregionen og Bergen ikke med blant regionene med høyest bransjejustert vekst, selv om de er blant regionene med høyest faktisk vekst. De hadde begge høy vekst i antall arbeidsplasser i næringslivet, men denne høye veksten kunne i stor grad tilskrives at de hadde en gunstig bransjestruktur i utgangspunktet.

3.5 Endring struktureffekt

Vi har så langt sett på struktureffekten for perioden 2000 til 2011. Denne er basert på den faktiske utviklingen i hver enkelt bransje.

Hva vil næringsstrukturen i de forskjellige regionene bety for framtidig vekst? Dersom vi gjør en antakelse om at framtidig vekst i hver enkelt bransje blir lik den historiske veksten fra 2000 til 2011, kan vi beregne framtidig struktureffekt, som vist i figur 25.

For de fleste regionene vil det ikke være så stor forskjell på historisk og framtidig struktureffekt, fordi næringsstrukturen forandres langsomt.

Mosseregionen har den mest gunstige struktureffekten av regionene i Østfold. Riktignok er struktureffekten negativ, men rangeringsnummeret 17 forteller at de fleste regioner har en mer ugunstig struktureffekt. Nedre Glomma har også over middels struktureffekt.

Halden og Indre Østfold har de minst gunstige struktureffektene, på -6,5 og -6,9. Dette er under middels blant regionene i landet, men mange regioner har langt høyere negativ struktureffekt.

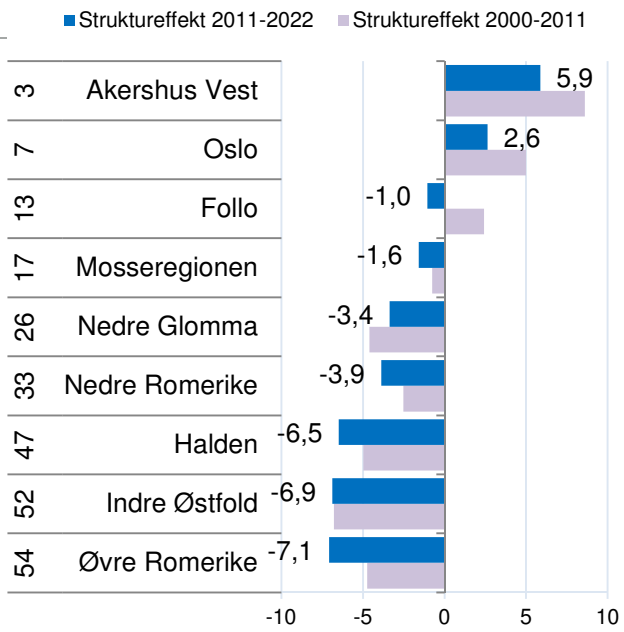

Figur 25: Struktureffekten for regionene i Oslo, Akershus og Østfold for perioden 2000-2011, samt struktureffekten for de neste 12 årene med samme bransjevise vekstmønster. Tallene til venstre angir regionens rangering med hensyn til struktureffekten for 2011-2022.

3.6 Strukturavvik

Strukturavviket viser hvor stort avvik det er mellom næringsstrukturen i en region og næringsstrukturen på landsbasis. Regioner med et høyt strukturavvik løper en risiko for å få en avvikende utvikling fra resten av landet. Er regionen heldig, vil de bransjene de har mye av få vekst, men de kan også risikere at de bransjene de har sitt tyngdepunkt i får nedgang. Et høyt strukturavvik kan dermed slå begge veier. De siste årene har de fleste regionene med høyt strukturavvik kommet uheldig ut, men det kan i teorien bli motsatt de neste årene.

Halden hadde den mest spesialiserte bransjestrukturen i Østfold i 2011, og er rangert som nummer 27 i landet. Halden er den enste regionen i Østfold som hadde et strukturavvik over middels i 2011.

Nedre Glomma og Mosseregionen er blant de ti regionene med minst spesialisert bransjestruktur i landet. Vi kan se at strukturavviket har blitt redusert siden 2000 i begge regionene.

Indre Østfold har også en bransjestruktur som er under middels spesialisert.

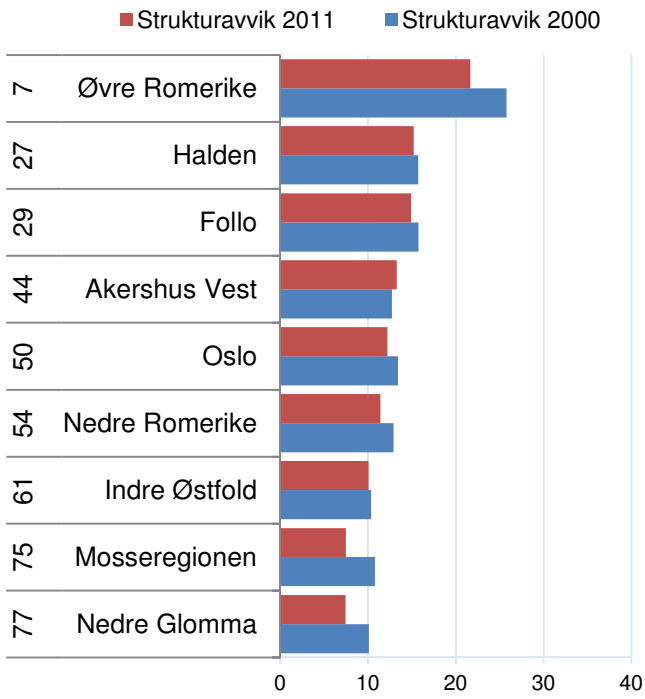

Figur 26: Sårbarhetsindeksen for regionene i Oslo, Akershus og Østfold i 2000 og 2011. Tallene til venstre angir rangering for sårbarhet i 2011.

3.7 Arbeidsmarkedsintegrasjon

Ekstern arbeidsmarkedsintegrasjon[iii] er et mål for hvor godt arbeidsmarkedet i en region er integrert med arbeidsmarkedet utenfor regionen. Den interne arbeidsmarkedsintegrasjonen[iv] er et mål for hvor godt arbeidsmarkedet i kommunene i en region er integrert med hverandre. Arbeidsmarkedsintegrasjonen blir målt ved pendlingen, dess mer pendling mellom to kommuner, dess bedre er arbeidsmarkedet integrert. Arbeidsmarkedsintegrasjonen har betydning for den næringsmessige sårbarheten, fordi konsekvensene av bortfall av arbeidsplasser blir mye mindre i områder med høy arbeidsmarkedsintegrasjon. Høy arbeidsmarkedsintegrasjon gir robusthet for svingninger i antall arbeidsplasser, og er til fordel for næringslivet, som får et bredere rekrutteringsgrunnlag. Høy arbeidsmarkedsintegrasjon gir også høyere bostedsattraktivitet, fordi en har flere arbeidsplasser å velge blant når en bor i regionen.

Figur 27 viser utviklingen i arbeidsmarkedsintegrasjonen i regionene i Østfold, dvs summen av ekstern og intern arbeidsmarkedsintegrasjon.

Mosseregionen har høyest arbeidsmarkedsintegrasjon i Østfold, og av de høyeste i landet. Deretter kommer Indre Østfold og Nedre Glomma, som også har høy arbeidsmarkedsintegrasjon i landssammenheng. Lavest arbeidsmarkedsintegrasjon har Halden. Alle regionene har økt arbeidsmarked integrasjonen i perioden 2000-2011.

I figur 28 kan vi sammenlikne arbeidsmarkedsintegrasjonen i regionene på Østlandet.

Regionene rundt Oslo har høy ekstern arbeidsmarkedsintegrasjon. Den høye integrasjonen skapes for en stor del av høy pendling inn til storbyen.

Mosseregionen er nummer fem i landet med hensyn til arbeidsmarkedsintegrasjon, og har både høy intern og ekstern arbeidsmarkedsintegrasjon.

Indre Østfold er rangert på plass nummer ni, og Nedre Glomma som nummer 25. Halden er rangert på 41. plass, men har ingen intern pendling ettersom regionen kun består av én kommune. Halden har en ekstern pendling på nærmere 44 prosent. Dette er høyere enn i blant annet Nedre Glomma, og 18. høyest i landet.

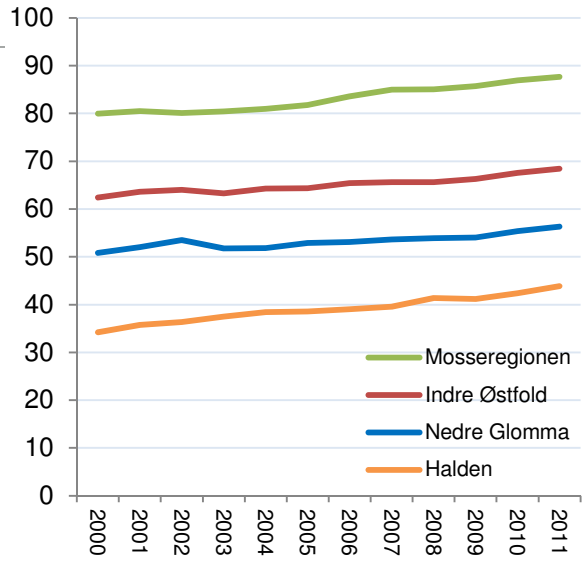

Figur 27: Samlet arbeidsmarkedsintegrasjon i regionene i Østfold i perioden 2000-2011.

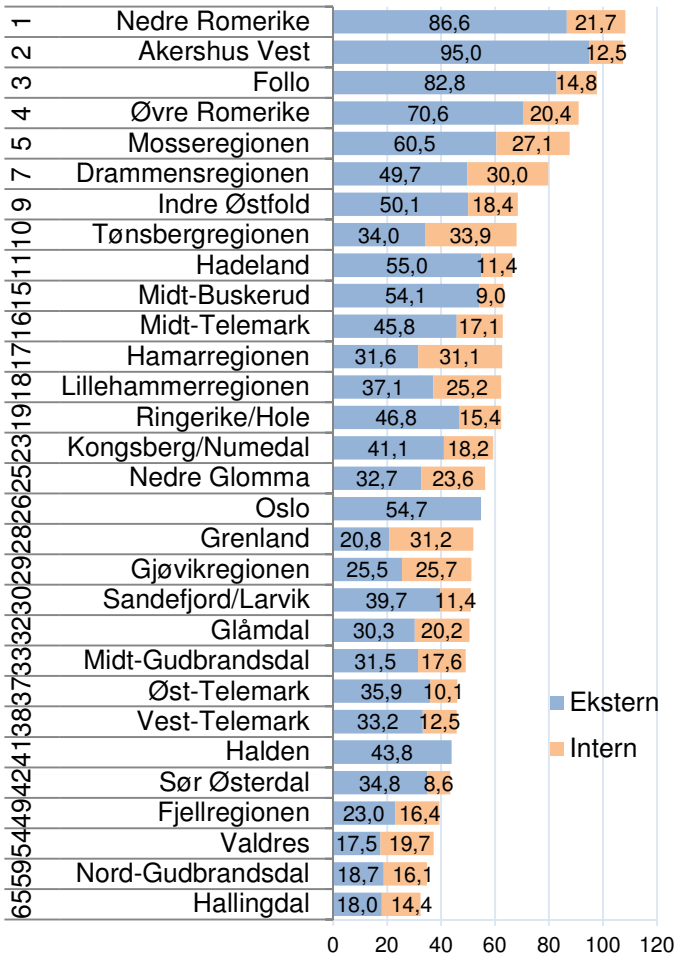

Figur 28: Ekstern og intern arbeidsmarkedsintegrasjon i regionene på Østlandet i 2011. Tallene til venstre angir regionens rangering med hensyn til samlet arbeidsmarkedsintegrasjon.

3.8 Mønstre for arbeidsmarkedsintegrasjon

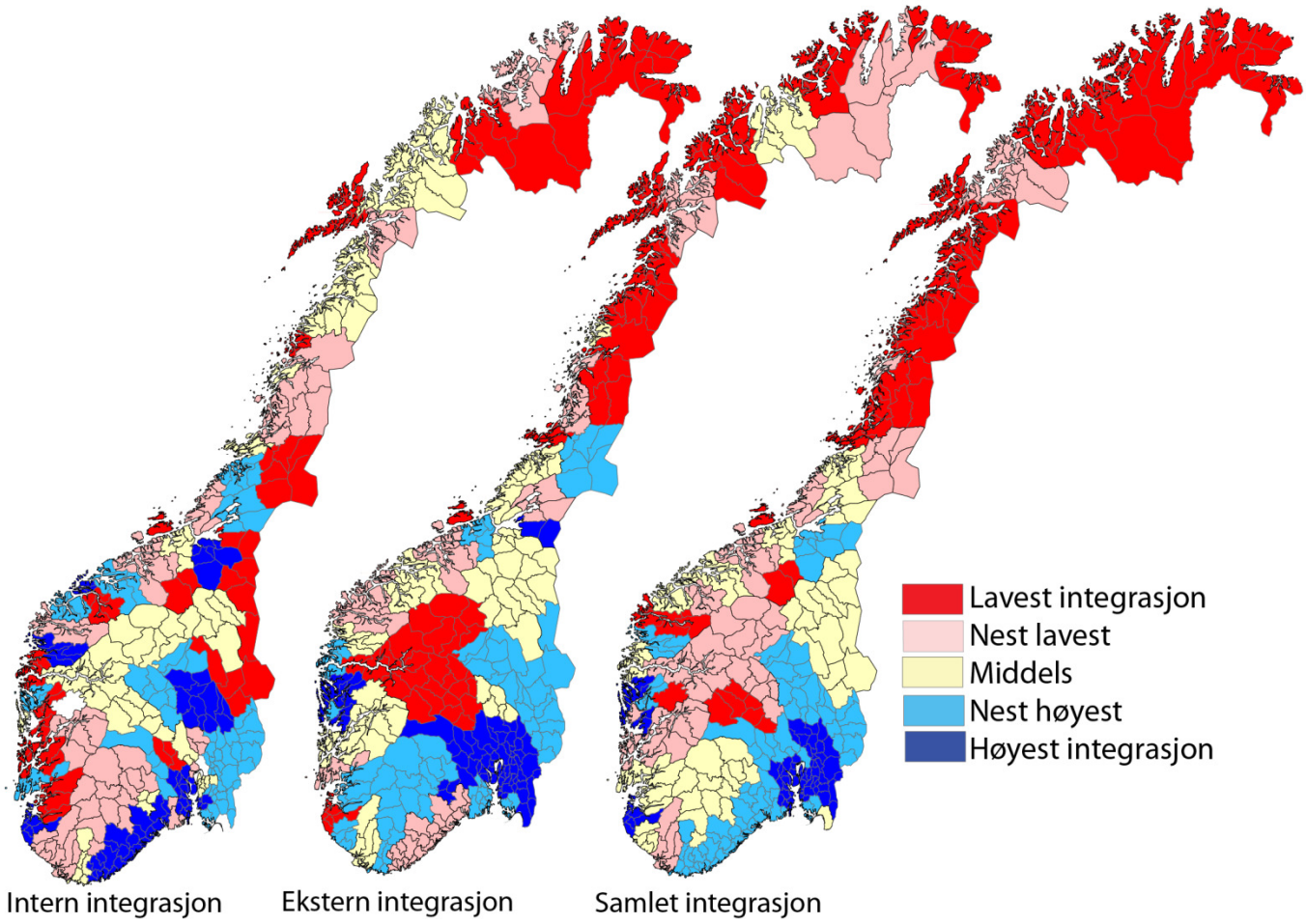

Figur 29: Ekstern, intern og samlet arbeidsmarkedsintegrasjon i norske regioner 2011.

I kartene over ser vi variasjonene mellom regionene i Norge i 2011, for ekstern og intern arbeidsmarkedsintegrasjon. I det siste kartet, hvor vi summerer den eksterne og interne arbeidsmarkedsintegrasjonen, ser vi et tydelig mønster.

De tettest befolkende områdene har også den tetteste integrasjonen. Det sentrale Østlandet har et tett og sterkt integrert arbeidsmarked. Regionene rundt Bergen, samt Stavangerregionen har også sterk integrasjon, mens Nord-Norge generelt har lite arbeidsmarkedsintegrasjon, hvor arbeidsmarkedene er splittet opp.

I Østfold har alle regionene middels eller høy arbeidsmarkedsintegrasjon. Dette er et trekk som gjelder alle de mest sentrale regionene på Østlandet, spesielt når det gjelder ekstern arbeidsmarkedsintergasjon. Nedre Glomma er i gruppen med nest høyest ekstern arbeidsmarkedsintegrasjon, mens de tre andre regionene er i gruppen med høyest arbeidsmarkedsintegrasjon.

Når det gjelder intern arbeidsmarkedsintegrasjon, er bildet på Østlandet litt mer variert. Mosseregionen er i gruppen med høyest intern arbeidsmarkedsintegrasjon, mens Indre Østfold og Nedre Glomma er i gruppen med nest høyest intern arbeidsmarkedsintegrasjon. Halden er eneste kommune i sin egen region, så her vil ikke intern arbeidsmarkedsintegrasjon gi mening.

3.9 Samlet sårbarhet

Vi kan lage et samlet mål for sårbarhet i regionene, gjennom å kombinere struktureffekten, strukturavviket, ekstern og intern arbeidsmarkedsintegrasjon[v].

Sårbarheten i norske regioner vil variere som vist i kartet til høyre.

Ingen av regionene i Østfold er blant de mest sårbare regionene i landet.

Vi kan se i figur 31 at Halden er den mest sårbare av regionene i Oslo, Akershus og Østfold, men er likevel bare rangert som nummer 58 av 83 regioner i landet når det gjelder sårbarhet.

Mosseregionen er rangert som nummer 78, og er dermed i gruppen av de aller minst sårbare regionene i landet.

De regionene som var sårbare i 2000, har hatt systematisk lavere vekst i næringslivet enn regioner som var robuste. Det er dermed ikke et godt tegn for en region å være sårbar i 2011. Det er likevel sårbare regioner som oppnår høy vekst, regionene Kongsberg/Numedal og Hitra/Frøya er to eksempler på det.

I de fleste regioner eller kommuner som reduserer sårbarheten, skjer det gjennom kraftig nedgang i de bransjene hvor de har sitt tyngdepunkt. Når disse bransjene krymper, blir bransjestrukturen mindre spesialisert, og de får en lavere andel av næringslivet i nedgangsbransjer. Motsatt har regioner med sterk vekst ofte en økt sårbarhet, gjennom at veksten ofte skjer i de bransjene der de er sterke fra før. Sterk vekst betyr dermed som oftest økt sårbarhet, og veien til en mer robust næringsstruktur skjer som oftest gjennom nedgang og krise.

Det er dermed vanskelig, for ikke å si umulig, å kombinere en vekststrategi med økt robusthet. En region som har fått en sterk bransjevis spesialisering har nesten ikke noe valg, de må prioritere de delene av næringslivet der de er sterke for å få vekst.

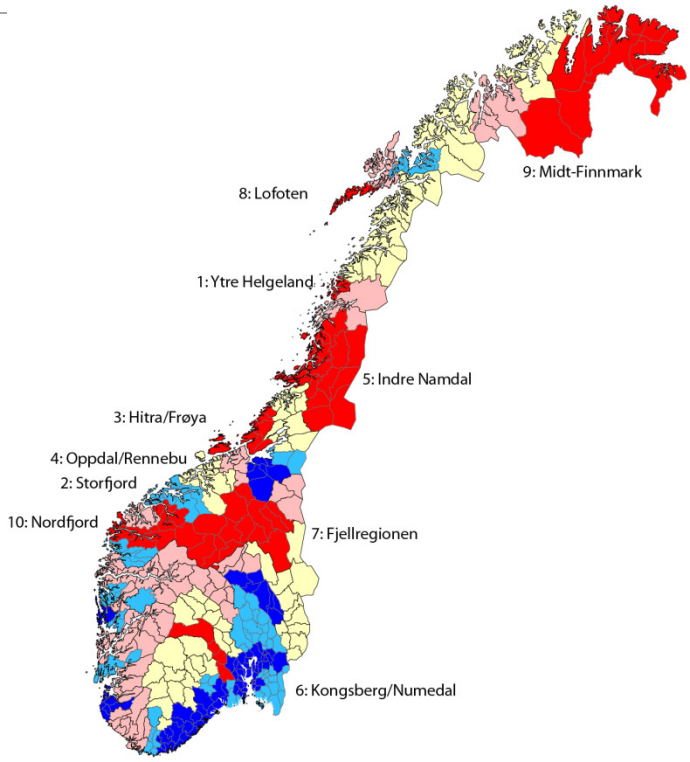

Figur 30: Sårbarhet for regionene i 2011.

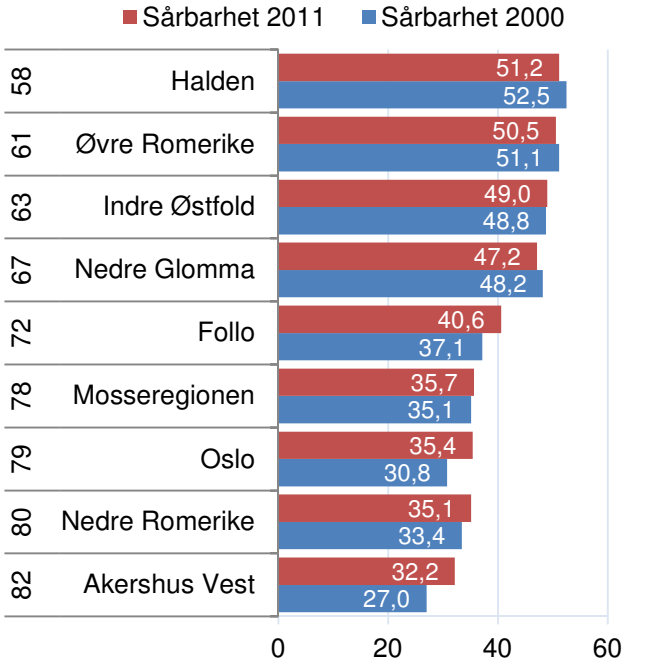

Figur 31: Sårbarhetsindeksen for regionene i Oslo, Akershus og Østfold i 2000 og 2011. Tallene til venstre angir rangering for sårbarhet i 2011.

4. NHOs NæringsNM

NæringsNM er utviklet for å måle hvordan næringslivet presterer i ulike områder i Norge. For å måle næringsutviklingen i en kommune, ser vi på fire mål: Nyetableringer, lønnsomhet, vekst og næringslivets størrelse[vi].

NæringsNM	Nyetableringer	1. Etableringsfrekvens: Antall nyregistrerte foretak som andel av eksisterende foretak i begynnelsen av året 2. Bransjejustert etableringsfrekvens: Basert på etableringsfrekvens, justert for effekten av bransjestrukturen 3. Vekst i antall foretak: Etableringsfrekvensen fratrukket nedlagte foretak
	Lønnsomhet	4. Andel foretak med positivt resultat før skatt 5. Bransjejustert lønnsomhet: Andel foretak med positivt resultat før skatt, justert for effekten av bransjestrukturen 6. Andel foretak med positiv egenkapital
	Vekst	7. Andel foretak med omsetningsvekst høyere enn prisstigningen (KPI) 8. Andel foretak med realvekst justert for effekten av bransjestrukturen 9. Andel foretak med vekst i verdiskaping
	Næringslivets størrelse	10. Antall arbeidsplasser i næringslivet som andel av befolkningen

Nyetableringer i regioner og kommuner blir målt med tre indikatorer. Den første, etableringsfrekvens, måler antall nyregistrerte foretak i forhold til eksisterende antall foretak i begynnelsen av året. Bransjejustert etableringsfrekvens er etableringsfrekvensen fratrukket virkningen av bransjestrukturen i regioner og kommuner. Denne indikatoren viser om regionen har få eller mange etableringer når vi tar hensyn til at etableringsfrekvensen varierer mye mellom ulike bransjer. Den tredje indikatoren er vekst i antall foretak. Dette vil være etableringsfrekvensen fratrukket frekvensen av nedlagte foretak.

Lønnsomheten i regionenes næringsliv blir målt med tre indikatorer. Den første er andel foretak med positivt resultat før skatt. I tillegg har vi målt andel lønnsomme foretak justert for bransjestrukturen. Den tredje indikatoren er andel foretak med positiv egenkapital.

Vekst i regionene er målt med andel foretak med omsetningsvekst større enn prisstigningen. Også her har vi en andre indikator som justerer for bransjestruktur. Den tredje indikatoren er andel foretak med vekst i verdiskaping.

Indikatoren "næringslivets størrelse" er antall arbeidsplasser i næringslivet som andel av befolkningen.

For hver indikator rangeres regioner og kommuner. Rangeringsnumrene legges så sammen innenfor hver gruppe.

Til slutt summeres rangeringsnumrene for de fire indeksene nyetablering, lønnsomhet, vekst og næringslivets størrelse. Den regionen og kommunen som har lavest sum, kommer ut som vinner av årets NæringsNM.

4.1 Nyetableringer

Etableringsfrekvensen er antall nyetablerte foretak som prosent av antall eksisterende foretak i begynnelsen av året.

Etableringsfrekvensen i Norge har vært ganske høy i hele perioden fra 2001 til 2006, før den begynte å synke. I denne perioden økte også antall foretak raskere enn veksten i økonomien. Det kan være flere årsaker til det. Kanskje ble det flere foretak som ble registrert, som tidligere var uregistrert. Kanskje ble det vanligere å splitte opp virksomheter i drifts- og eierselskap. En tredje årsak kan være at det kreves et registrert foretak å opprette et domene på internett. Det kan synes som om etableringsfrekvensen og veksten i antall foretak nå er på et mer normalt nivå, og at økningen de siste to årene reflekterer at veksten i næringslivet er på vei opp.

Etableringsfrekvensen i Østfold har ligget litt under landsgjennomsnittet de fleste årene i perioden, men har fulgt utviklingen i landet. I 2011 var etableringsfrekvensen i Østfold 6,7 prosent, mot 7,0 prosent på landsbasis.

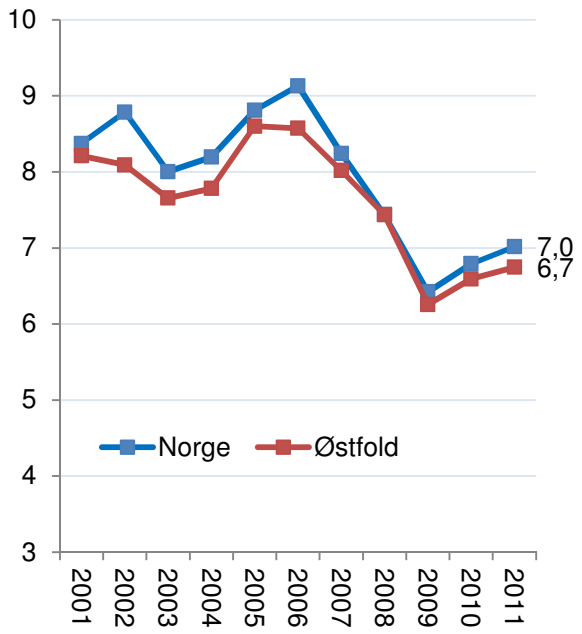

Figur 32: Etableringsfrekvensen i Norge og Østfold i perioden 2001-2011.

Etableringsfrekvens i fylkene

I figur 33 ser vi etableringsindeksen i alle fylkene, for 2011, og som gjennomsnitt for de ti siste årene.

Oslo har hatt høyest etableringsfrekvens, mens Sogn og Fjordane har lavest etableringsfrekvens både i 2011 og i snitt siste ti år.

Til tross for at etableringsfrekvensen i Østfold var litt lavere enn landsgjennomsnittet, var den litt over middels blant fylkene. Det er spesielt den høye etableringsfrekvensen i Oslo som trekker gjennomsnittet opp. Østfold er rangert som nummer åtte blant fylkene i 2011, og som nummer ni for siste ti år. I snitt har etableringsfrekvensen vært 7,6 prosent de siste ti år.

Et spørsmål er om høy etableringsfrekvens er noe som skaper vekst, eller om årsaksforholdet er motsatt, at steder med høy vekst også får en høyere etableringsfrekvens. Det kan se ut til at det er høy vekst, og spesielt høy vekst i befolkningen, som forårsaker høy etableringsfrekvens.

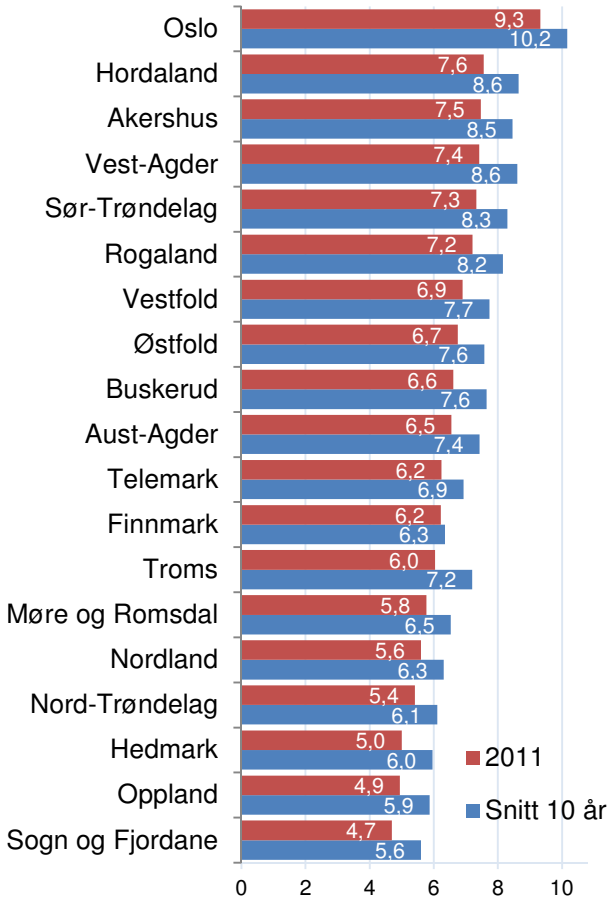

Figur 33: Etableringsfrekvensen i fylkene i 2011, og gjennomsnitt av etableringsfrekvensen for siste ti år.

4.2 Lønnsomhet

Lønnsomheten i næringslivet i fylkene måles som andel av foretakene med positivt resultat før skatt. Med denne metoden teller små og store foretak likt.

Lønnsomheten i norsk næringsliv var på topp i årene fra 2004 til 2007. I 2008 sank lønnsomheten brått, men har vært stigende i de tre siste årene. I 2011 hadde 68,3 prosent av alle regnskapspliktige foretak et positivt resultat før skatt.

Østfold hadde høyere andel lønnsomme foretak enn landsgjennomsnittet i perioden 2000-2005, men deretter var andel lønnsomme under landsgjennomsnittet i fire av de fem påfølgende årene. I 2011 var andel lønnsomme foretak i Østfold igjen litt over snittet, da 68,5 prosent av foretakene hadde positivt resultat før skatt.

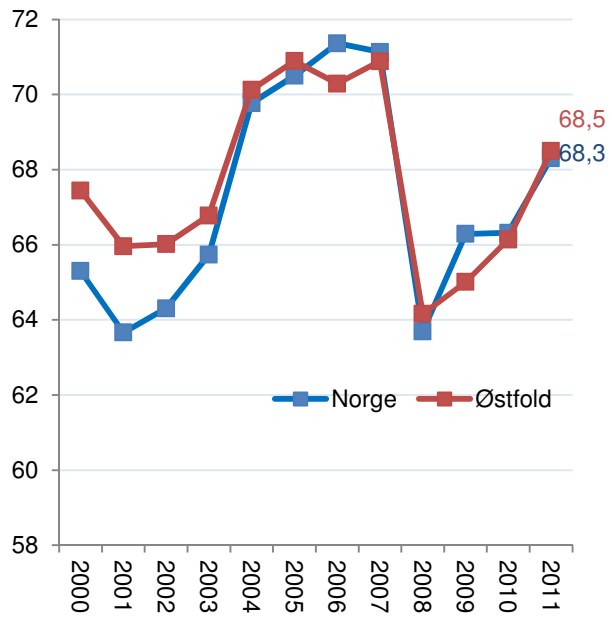

Figur 34: Prosentvis andel foretak med positivt resultat før skatt i Norge og Østfold i perioden 2000-2011.

Andel lønnsomme foretak i fylkene

I figur 35 ser vi hvordan andelen lønnsomme foretak varierer mellom fylkene i Norge.

Rogaland har den beste lønnsomheten, fulgt av Buskerud og Hordaland. De tre nordligste fylkene har vesentlig bedre lønnsomhet i 2011 i forhold til gjennomsnittet de siste ti årene, mens Vest-Agder har vesentlig lavere andel lønnsomme foretak i 2011 enn gjennomsnittet de siste ti årene.

Østfold er nummer seks av 19 fylker for andel lønnsomme foretak i 2011, og har samme plassering for andel lønnsomme foretak i gjennomsnitt for de ti siste årene. Lønnsomheten i Østfold har dermed vært blant de bedre av fylkene i Norge.

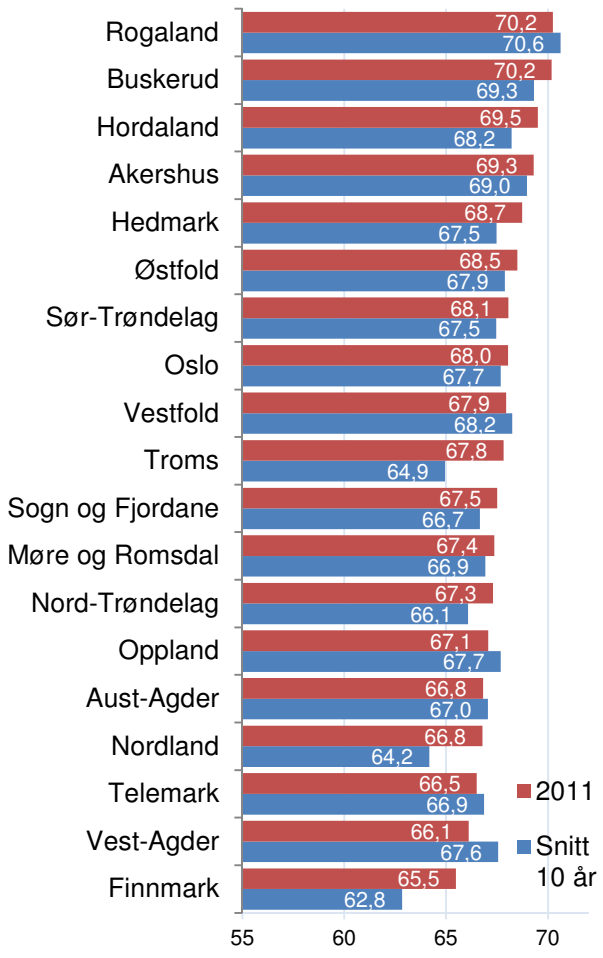

Figur 35: Prosentvis andel foretak med positivt resultat før skatt i fylkene i 2011 og i snitt siste ti år.

4.3 Vekst

Andel vekstforetak i Norge var rekordhøyt i 2007, da 65,2 prosent av foretakene hadde omsetningsvekst høyere enn prisstigningen. Andel vekstforetak sank deretter dramatisk de to neste årene, og var på 47,5 prosent i 2009. Etter dette har andel vekstforetak tatt seg opp, og det var en sterk økning i andel vekstforetak fra 2010 til 2011. I 2011 var det 57,2 prosent av foretakene i Norge som hadde vekst høyere enn prisstigningen.

Østfold har hatt en lavere andel vekstforetak enn landsgjennomsnittet de siste årene. I Østfold hadde 55,8 prosent av foretakene omsetningsvekst høyere enn prisstigningen i 2011. Andel vekstforetak i Østfold har økt mye fra 2010 til 2011, men ikke like mye som i landet ellers.

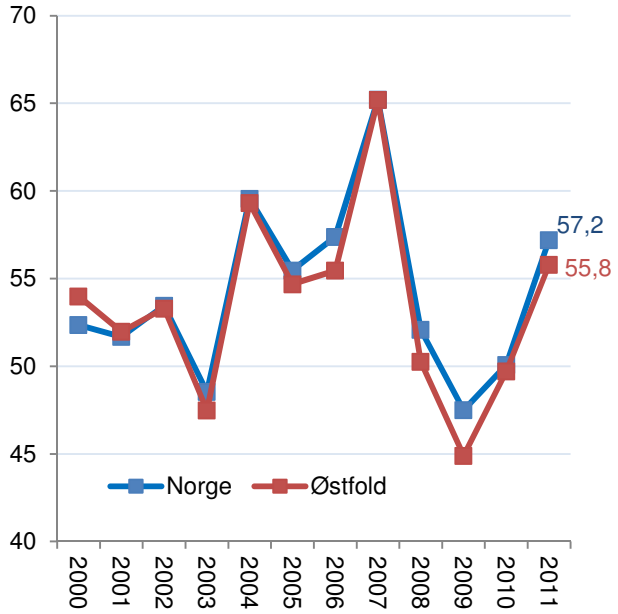

Figur 36: Andel foretak med omsetningsvekst høyere enn prisstigningen i Østfold og Norge i perioden 2000-2011.

Andel vekstforetak i fylkene

Nord-Trøndelag, Rogaland og Sør-Trøndelag hadde en andel vekstforetak på over 59 prosent i 2011. I den siste tiårsperioden er det også de samme tre fylkene som har hatt høyest andel vekstforetak, med et snitt på over 56 prosent. Rekkefølgen er imidlertid Rogaland, med høyest andel vekstforetak i snitt for siste ti år, deretter Sør-Trøndelag og så Nord-Trøndelag.

Kun fem fylker hadde en lavere andel vekstforetak enn Østfold i 2011. I snitt for siste ti år er Østfold rangert enda lavere, da er det kun Akershus og Oslo som har hatt lavere andel vekstforetak. Kun 53,6 prosent av foretakene har hatt omsetningsvekst høyere enn prisstigningen i snitt de siste ti årene.

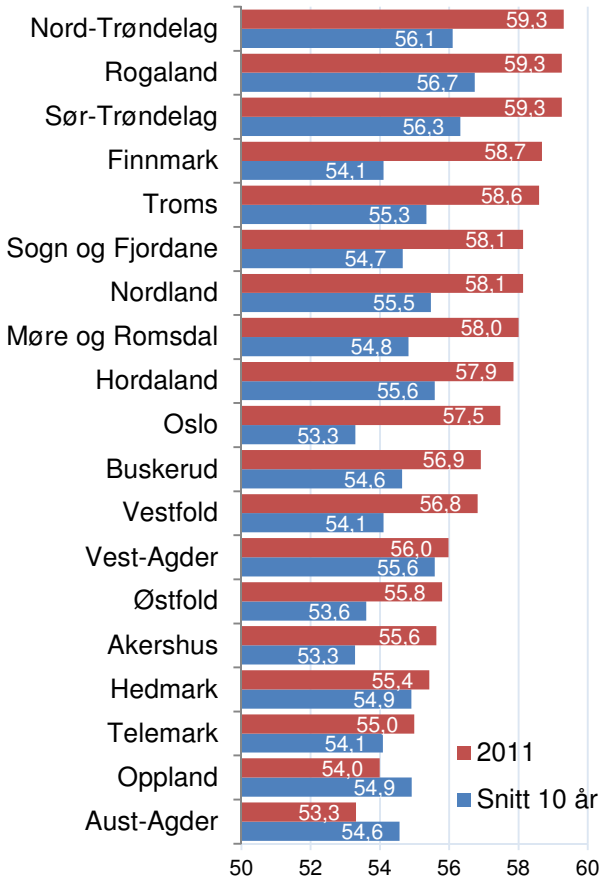

Figur 37: Andel foretak med omsetningsvekst høyere enn prisstigningen i fylkene i 2011 og i snitt for siste ti år.

4.4 NæringsNM for fylkene

NæringsNM er en rangering av kommuner, regioner og fylker basert på et sett med ti indikatorer for nyetableringer, lønnsomhet, vekst og næringslivets størrelse. Formålet er å komme fram til et mål som forteller hvordan næringslivet samlet sett gjør det i en region. Telemarksforsking har utarbeidet NæringsNM for NHO de siste ni årene.

Figur 38 viser plasseringen til Østfold i årene 2000-2011. Østfold har hatt variable plasseringer, og ligget stort sett litt under eller litt over middels. Den hittil svakeste plasseringen fikk Østfold i 2009, da fylket ble rangert nest sist. Den beste plasseringen er en 6. plass fra 2001. I 2011 ble Østfold rangert som nummer ti.

Figur 38: Østfolds rangering i NæringsNM i perioden 2000-2011.

Fylkenes plassering

For å rangere fylkene bruker vi en enklere indeks basert på etableringsfrekvens, andel lønnsomme foretak og andel vekstforetak. Disse indikatorene er transformert til et tall mellom 0 og 10, der 0 er dårligste fylke og 10 er beste fylke.

Rogaland kom best ut av fylkene i 2011, foran Oslo og Hordaland. Med Sør-Trøndelag på fjerdeplass, er det fylkene med de største byene som gjorde det best. Rangeringen for siste ti år er nokså lik; med Rogaland på førsteplass, etterfulgt av Hordaland, Oslo og Sør-Trøndelag.

Østfold kom på 10. plass i NæringsNM for 2011, og har samme plassering for den siste tiårsperioden. Østfold gjorde det bedre enn middels for lønnsomhet i 2011, men litt under middels for vekst og nyetableringer.

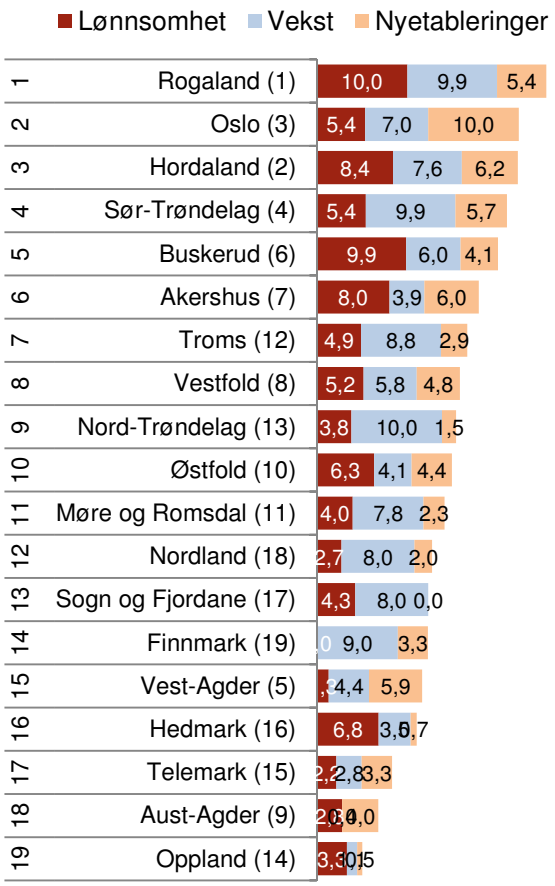

Figur 39: NæringsNM for fylkene basert på tall fra 2011. Tallene i parentes angir rangering for perioden 2002-2011.

4.5 NæringsNM for regioner

Alle regionene i Østfold har hatt en negativ utvikling i NæringsNM.

Nedre Glomma har gått fra en 5. plass i 2001 til en 39. plass i 2011. Mosseregionen ble rangert på 7. plass i 2000, og på en 58. plass i 2011. Også Indre Østfold har en liknende utvikling, fra plass nummer 22 i 2000 til plass nummer 69 i 2011. Videre så var Halden nummer ti i 2000 og nummer 74 i 2011.

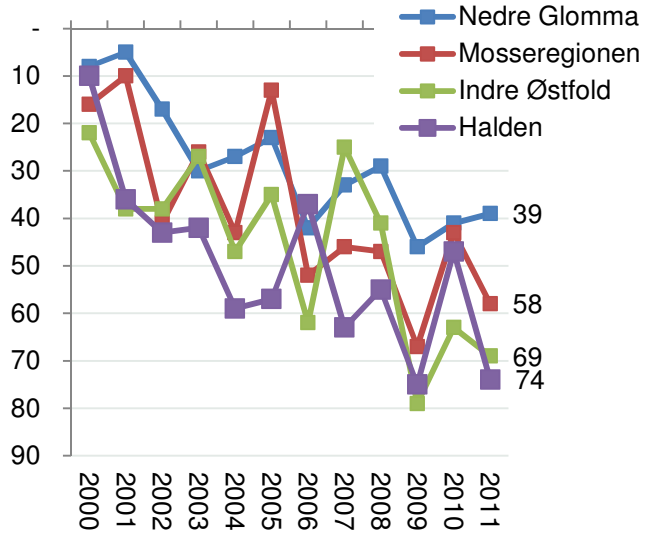

Figur 40: Rangeringen til regionene i Østfold i NæringsNM i perioden 2000-2011.

Regionene på Østlandet

Regionenes plassering i NæringsNM er basert på et sett med ti indikatorer for nyetableringer, lønnsomhet, vekst og næringslivets størrelse.

Øvre Romerike er regionen som gjør det best i NæringsNM for 2011på Østlandet, og kommer på femteplass i landet. Det er regionene på Vestlandet som gjør det sterkest i NæringsNM, og Stavangerregionen er på topp for både 2011 og siste ti år.

Nedre Glomma er eneste region i Østfold som er rangert over middels i landet, som nummer 39 for 2011 og som nummer 41 for siste ti år. Nedre Glomma hadde mange nyetableringer og over middels lønnsomhet, men under middels vekst.

Mosseregionen er rangert som nummer 58 for 2011 og som nummer 60 for siste ti år. Også Mosseregionen hadde bra med nyetableringer, men de andre indeksene trekker ned.

Indre Østfold ble rangert som nummer 69 i 2011, men rangeringen for siste ti år er noe bedre; plass nummer 49. Lønnsomheten var over middels i 2011, men veksten var svak.

Halden er svakt rangert, som nummer 74 for 2011 og som nummer 73 for siste ti år. Halden skårer litt over middels for nyetableringer i 2011, men hadde samtidig femte lavest lønnsomhet i landet.

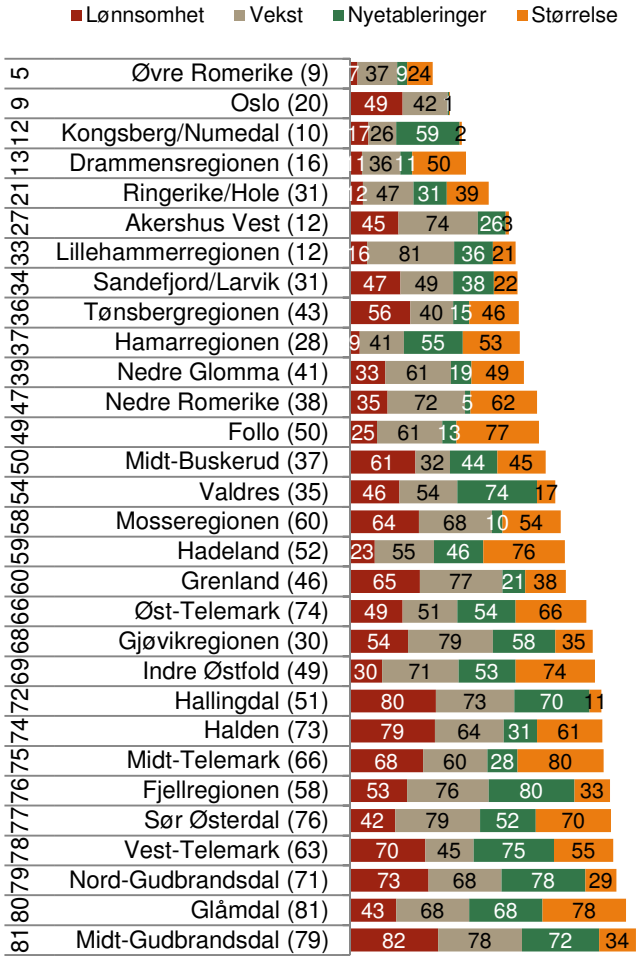

Figur 41: NæringsNM for regionene på Østlandet. Rangering blant landets 83 regioner i 2011 til venstre, og rangering siste ti år i parentes. Rangering for de fire indeksene vises i figuren.

Kart med endringer i NæringsNM

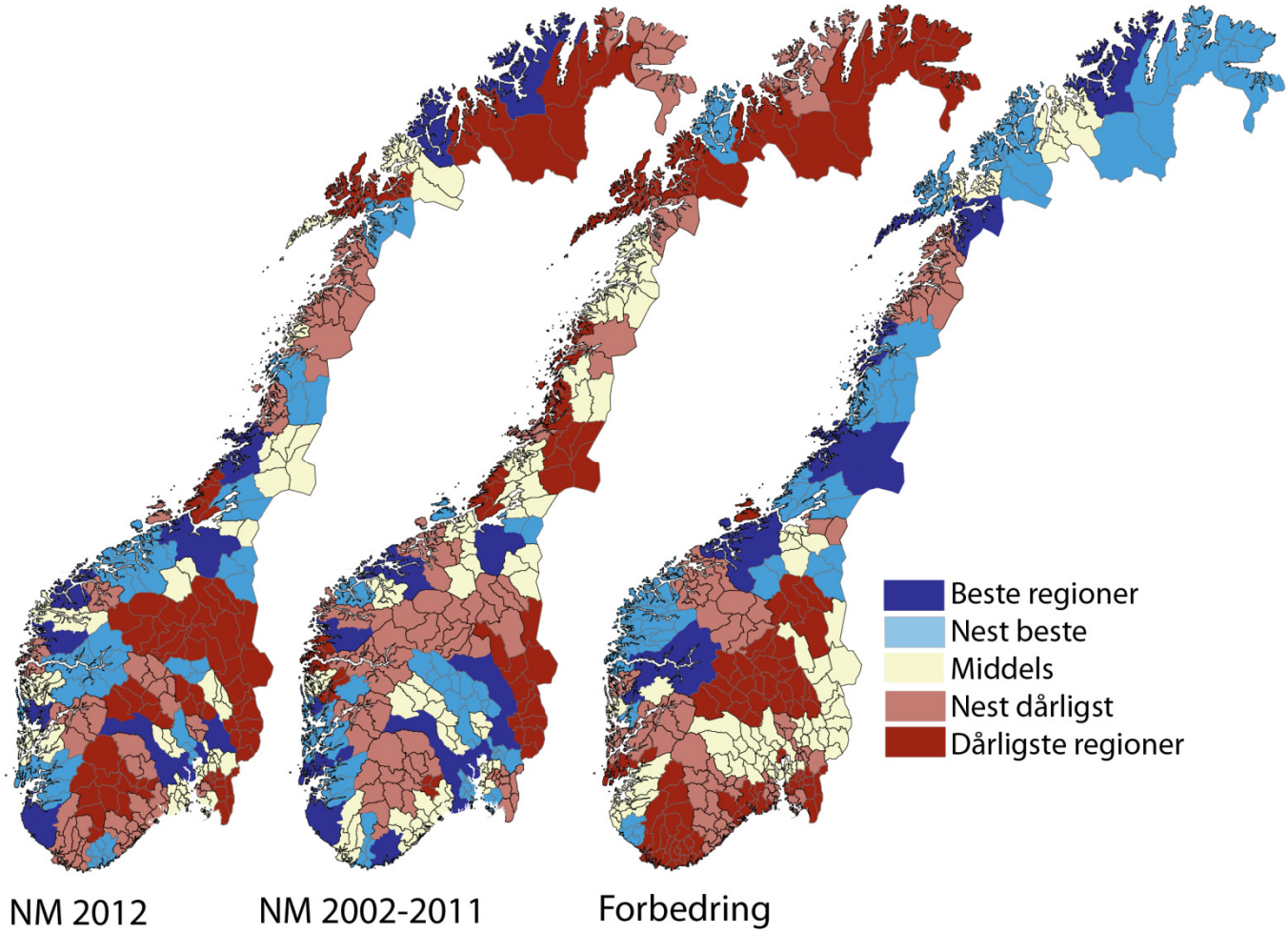

Figur 42: Resultater i NæringsNM for regioner, først for det siste året, dernest for den foregående tiårsperioden og til slutt endringene fra tiårsperioden 2002-2011 til NæringsNM 2012. NæringsNM 2012 er basert på regnskapstall fra 2011.

Kartet til venstre viser resultatene for NHOs NæringsNM for det siste året. Som vi ser er mange av de beste regionene lokalisert langs kysten, fra Rogaland og nordover.

I kartet i midten vises resultatene i NæringsNM for de ti årene forut for det siste året. I denne perioden er ikke dominansen fra Vestlandet like tydelig, da det var mange regioner på Østlandet som også var blant de beste. I denne tiårsperioden var resultatene fra Nord-Norge gjennomgående svake, med mange regioner fra Nord-Norge blant de som gjorde det svakest i NæringsNM.

I kartet til høyre vises endringen i regionenes resultater i NæringsNM fra perioden 2002-2011 til NæringsNM 2012. Da trer det fram et ganske klart mønster. Ingen av regionene på Østlandet har bedre resultater i siste NæringsNM enn i foregående tiårsperiode. De regionene som har forbedret seg mest i 2012 er alle fra Sogn og Fjordane eller de fem nordligste fylkene.

5. Attraktivitetspyramiden

Attraktivitet har blitt et velbrukt begrep innenfor regional utvikling. Telemarksforsking introduserte Attraktivitetspyramiden i 2010 for å systematisere attraktivitetsbegrepet i en modell for å forklare steders vekst, og da spesielt befolkningsveksten. I Attraktivitetspyramiden skiller vi mellom tre typer attraktivitet: Attraktivitet for bedrifter, for besøk og for bosetting.

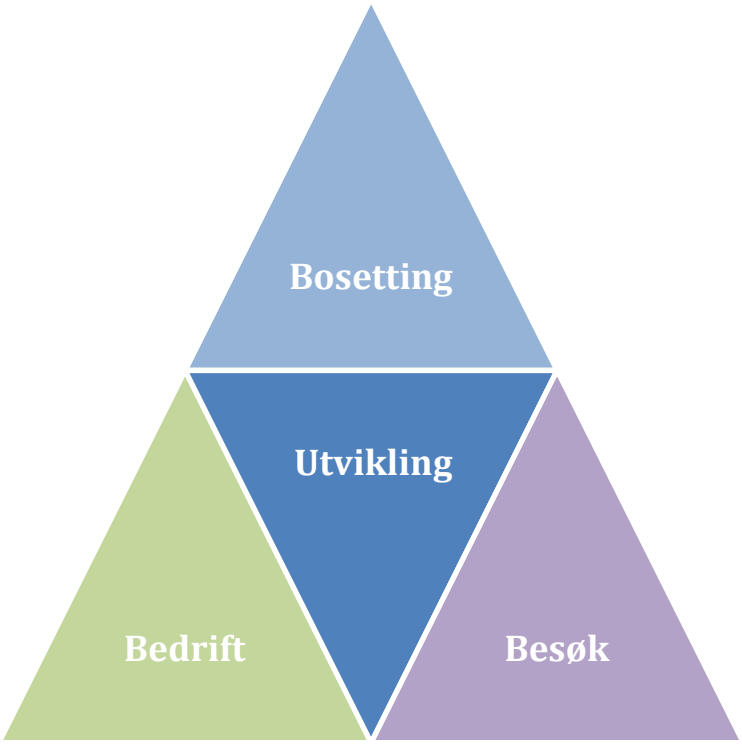

Noen steder er gunstige for produksjon av varer og tjenester som kan selges i et større marked. Dette kan være produksjon basert på naturlige forutsetninger, som landbruk, fiske eller gruvedrift. Industriproduksjon har tradisjonelt også blitt lokalisert til steder med bestemte naturlige forutsetninger, som for eksempel fossefall, gode havneforhold eller nærhet til råvarer. I dag er en del tjenester også omsatt i et større marked, det gjelder spesielt teknologiske tjenester. Attraktivitet for denne typen produksjon, som vi kaller attraktivitet for bedrifter, vil dermed være den historiske forklaringen til mange steders vekst.

Attraktivitet for besøk er den andre typen attraktivitet. På steder som tiltrekker seg mange besøkende vil det oppstå mange arbeidsplasser i næringer som kjennetegnes av at kundene må være personlig til stede. Dette er bransjer som overnatting, servering og butikkhandel. I de siste årene har besøksnæringer som kultur, aktiviteter og underholdning vokst raskt.

Attraktivitet for bosetting er en type attraktivitet som har blitt viktig etter hvert som stadig flere pendler. Når en kan bo ett sted og arbeide et annet sted, oppstår muligheten til at noen steder kan trekke til seg innbyggere uten å ha vekst i arbeidsplasser. Attraktivitet som bosted blir også viktig for næringsutviklingen fordi næringslivet på slike steder vil ha lettere for å rekruttere kompetent arbeidskraft.

Det er kombinasjonen av de tre attraktivitetsdimensjonene som gir vekst på et sted. Steder som er attraktive langs alle de tre aksene, vil få høy vekst.

5.1 Bedriftsattraktivitet

Bedriftsattraktivitet er knyttet til basisnæringene, som kjennetegnes av at de produserer varer og tjenester til et større marked. I hovedsak selges slike varer og tjenester ut av regionen hvor produksjonen foregår.

Basisnæringene består av naturbaserte næringer, som fiske, landbruk, havbruk og bergverk, samt industri og teknologiske tjenester som IT, telekom, og engineering.

Naturbaserte næringer og industri har hatt synkende antall arbeidsplasser i Norge de siste ti årene. Det gjelder også i resten av Europa. Årsaken er at produksjonen blir stadig mer rasjonell slik at samme produksjon drives med stadig færre ansatte.

Teknologiske tjenester er en næring i stadig vekst når det gjelder antall ansatte, men er ikke størst i antall arbeidsplasser. I Norge er industrien fremdeles størst i antall arbeidsplasser. Det var 265 575 arbeidsplasser i industrien på slutten av 2011. De teknologiske tjenestene hadde på samme tidspunkt 141 384 arbeidsplasser. Naturbaserte næringer hadde 61 319 arbeidsplasser.

Den sterke veksten i teknologiske tjenester har gjort at basisnæringene totalt sett har opprettholdt antall arbeidsplasser i Norge siden 2000. I 2011 var det også en liten økning.

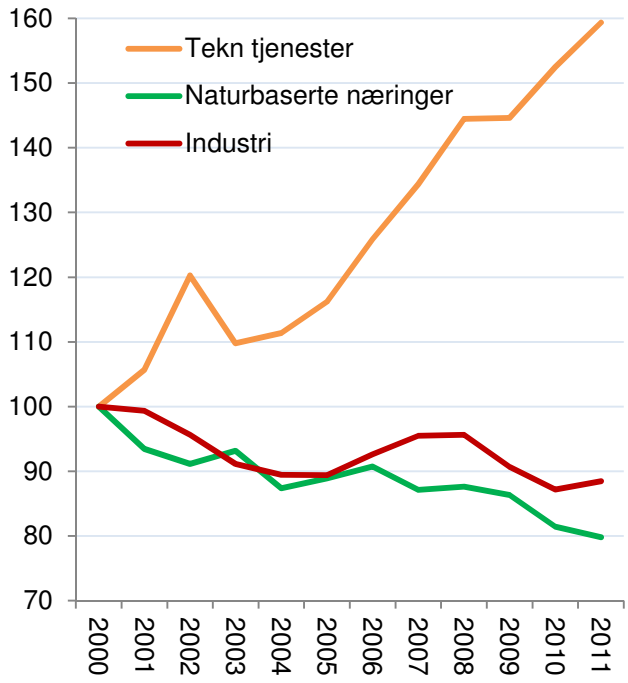

Figur 43: Utvikling i de tre kategoriene av basisnæringer i Norge i perioden 2000-2011, indeksert slik at utviklingen i 2000=100.

5.2 Basisarbeidsplasser i Østfold

Østfold har hatt en svært sterk nedgang i antall arbeidsplasser i basisnæringene. Siden 2000 har nesten hver femte arbeidsplass i basisnæringene i fylket forsvunnet.

I Norge som helhet har antall arbeidsplasser i basisnæringene gått litt opp fra 2000 til 2011, etter at det var vekst det siste året.

Dersom Østfold hadde hatt samme utvikling som landet som helhet i sine basisnæringer, ville det vært 4 250 flere arbeidsplasser i Østfold i dag. Den svake utviklingen i antall arbeidsplasser i Østfold det siste tiåret skyldes for en stor del at basisnæringene har utviklet seg svakt.

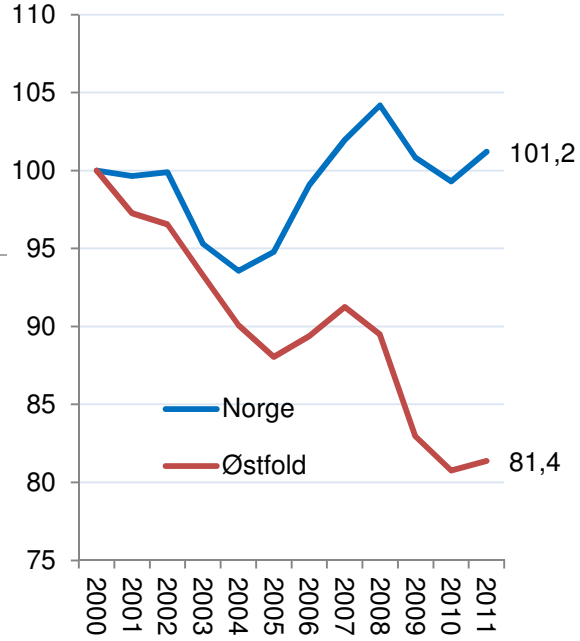

Figur 44: Utviklingen i antall arbeidsplasser i basisnæringene i Østfold og Norge i perioden 2000-2011, indeksert slik at nivået i 2000=100.

5.3 Vekstimpulser fra basisnæringene

Når vi måler veksten i antall arbeidsplasser i prosent, vil fylker med få arbeidsplasser og høy utpendling kunne få sterk prosentvis vekst uten at dette gir sterke vekstimpulser. For å få et mål på de reelle vekstimpulsene kan vi i stedet måle veksten i antall arbeidsplasser som prosent av antall sysselsatte i fylket. Da får vi et bedre mål for hvilken vekstimpuls som arbeidsplassveksten representerer.

Tabell 9 viser utviklingen i basisnæringene fylkesvis, og viser antall arbeidsplasser i basisnæringene som andel av samlet sysselsetting i fylkene.

Tabell 9: Vekstimpulser fra basisnæringene i fylkene i perioden 2001-2011, samt progressivt gjennomsnitt. Vekstimpuls er målt som endring i antall arbeidsplasser i basisnæringene som andel av samlet sysselsetting i fylket.

Fylke	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	Prog. snitt
Rogaland	2,2	-0,2	-1,0	-0,2	0,4	2,6	1,5	0,8	-0,4	0,2	1,5	0,7
Finnmark	-0,4	-0,5	-1,6	-0,9	0,7	0,3	0,3	0,7	1,0	-0,4	0,7	0,3
Oslo	-0,5	0,3	-2,4	0,1	0,5	1,0	0,6	0,7	-0,6	0,0	0,7	0,3
Hordaland	0,3	0,0	-0,5	-0,2	0,3	1,3	0,6	0,4	-0,1	-0,4	0,4	0,2
Sør-Trøndelag	-0,3	0,1	-0,6	-0,6	0,5	0,7	1,1	0,5	-0,4	-0,2	0,3	0,2
Buskerud	-0,7	0,0	-0,7	0,0	0,2	0,8	0,6	0,5	-0,7	-0,3	0,7	0,2
Akershus	0,7	1,2	-0,1	-0,4	0,5	0,4	0,6	0,7	-0,5	0,0	0,1	0,2
Vest-Agder	-0,8	0,8	-1,2	0,4	0,1	1,1	1,0	1,1	-0,6	-0,5	-0,1	0,2
Møre og Romsdal	-0,7	-0,6	-1,8	-0,5	0,4	0,8	0,7	0,3	-0,8	-0,3	0,4	0,0
Troms	-0,4	-0,2	-0,2	-0,4	-0,2	0,1	0,0	0,2	-0,2	-0,4	0,3	-0,1
Vestfold	0,0	-0,7	-1,2	0,2	0,0	0,7	0,7	0,0	-0,9	-0,3	0,2	-0,1
Nordland	-0,4	-0,1	-0,3	-0,3	-0,1	0,6	0,0	0,4	-0,5	-0,5	-0,1	-0,1
Nord-Trøndelag	-0,4	1,0	0,0	-0,6	0,1	0,8	0,4	-0,5	-1,3	-0,3	0,0	-0,2
Aust-Agder	-0,4	-1,3	-0,8	-0,5	0,8	0,7	0,3	0,1	-1,1	-0,7	-0,3	-0,2
Østfold	-0,6	-0,2	-0,7	-0,7	-0,4	0,3	0,4	-0,4	-1,3	-0,4	0,1	-0,3
Oppland	-0,6	0,1	-0,6	-0,8	-0,2	0,5	0,1	-0,4	-0,9	-0,6	-0,2	-0,3
Telemark	-0,9	-0,4	-1,6	-0,5	0,3	0,1	-0,6	0,6	-1,0	-0,9	-0,1	-0,4
Hedmark	-0,5	-0,5	-0,5	-0,6	-0,1	0,4	-0,4	-0,1	-0,9	-0,8	-0,2	-0,4
Sogn og Fjordane	-0,7	-0,7	-1,1	-2,0	0,5	0,0	0,3	0,1	-0,9	-0,8	-0,4	-0,4

Rogaland har klart fått de sterkeste vekstimpulsene fra basisnæringene de siste årene. Det er lite overraskende. Mer overraskende er det kanskje at Finnmark er nummer to. Oslo kommer på en tredjeplass over fylker med sterkest vekstimpulser fra basisnæringene. Telemark, Hedmark og Sogn og Fjordane fikk sterkest nedgangsimpulser av fylkene.

Østfold er femte siste av fylkene, men bare marginalt bedre en de svakeste fylkene. Utviklingen i 2011 er isolert sett noe bedre, da var utviklingen i Østfold middels blant fylkene. Da bidro basisnæringene i Østfold til en vekst i samlet sysselsetting på 0,1 prosent. De tre foregående årene hadde basisnæringene i fylket en nedgang tilsvarende to prosent av folketallet.

5.4 Vekstimpulser fra basisnæringene regioner

Vi kan også se på utviklingen i basisnæringene regionvis. I tabellen under ser vi endring i antall arbeidsplasser i basisnæringene i regionene på Østlandet som andel av samlet sysselsetting i regionen.

Tabell 10: Vekstimpulser fra basisnæringene i regionene på Østlandet i perioden 2001-2011, samt progressivt gjennomsnitt. Vekstimpuls er målt som endring i antall arbeidsplasser i basisnæringene som andel av samlet sysselsetting i regionen. Regionene er rangert etter progressivt gjennomsnitt.

Rang	Region	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	Prog. snitt
1	Kongsberg/Numedal	-0,1	0,5	-2,0	-1,3	1,0	4,2	2,9	3,9	-0,4	0,1	3,8	1,8
3	Akershus Vest	3,3	3,9	0,1	-0,5	0,7	1,0	1,8	1,9	-0,5	0,9	0,6	0,8
10	Oslo	-0,5	0,3	-2,4	0,1	0,5	1,0	0,6	0,7	-0,6	0,0	0,7	0,3
24	Drammensregionen	-0,6	-0,1	-0,5	0,2	-0,3	0,0	0,5	0,1	-0,6	-0,2	0,5	0,0
25	Tønsbergregionen	0,0	-0,7	-1,3	0,1	-0,2	0,8	1,0	0,2	-0,8	-0,4	0,3	0,0
28	Vest-Telemark	-1,3	0,3	0,8	-0,3	0,6	1,6	-0,5	0,5	-0,9	-0,9	0,2	0,0
29	Midt-Telemark	-1,6	0,0	-0,3	0,1	1,0	1,1	-0,4	0,7	-1,7	-1,0	0,8	0,0
31	Follo	-0,1	0,1	0,0	-0,1	-0,2	0,1	0,2	0,1	-0,1	-0,4	0,0	0,0
38	Sandefjord/Larvik	0,0	-0,4	-0,8	0,6	0,3	0,7	0,1	-0,3	-1,0	-0,3	0,1	-0,1
40	Nedre Romerike	-0,8	0,1	-0,4	-0,5	0,1	0,1	0,1	0,3	-0,6	-0,2	-0,1	-0,1
42	**Halden**	-0,6	1,1	-1,3	-1,8	-0,2	1,2	1,0	-0,6	-0,8	-0,8	0,4	-0,2
43	Øvre Romerike	-0,4	-0,1	0,2	-0,2	2,2	0,1	-0,3	-0,1	-0,6	-0,8	-0,3	-0,2
44	Hadeland	-0,9	-0,8	-0,1	-0,3	0,1	0,3	0,6	-0,2	-1,2	-0,1	-0,1	-0,2
45	Ringerike/Hole	-1,3	-0,5	-1,1	-0,3	1,1	1,3	0,2	-0,2	-1,2	-0,7	0,0	-0,2
47	**Indre Østfold**	-0,1	-0,2	-0,1	-0,2	0,1	0,2	0,2	0,2	-1,1	-0,5	0,0	-0,2
49	Lillehammerregionen	-0,1	0,6	-0,3	-0,6	0,6	-0,3	0,1	-0,1	-0,6	-0,2	-0,3	-0,2
51	Midt-Gudbrandsdal	0,6	-0,5	1,4	-0,9	-0,2	0,7	-0,2	0,6	-1,1	-0,5	-0,4	-0,2
53	Midt-Buskerud	-1,0	-0,6	-0,9	0,2	0,7	0,2	0,6	-0,2	-1,1	-0,7	-0,3	-0,3
57	Hamarregionen	-0,2	-0,1	-0,3	-0,6	-0,2	0,5	-0,2	-0,5	-0,7	-0,5	-0,1	-0,3
60	Gjøvikregionen	-1,1	0,0	-1,7	-1,1	-0,6	1,1	0,7	-0,8	-1,2	-0,5	0,2	-0,3
63	**Mosseregionen**	-0,5	-0,1	-0,2	-0,2	0,0	0,0	0,5	-0,6	-1,9	-0,2	-0,1	-0,4
64	Hallingdal	-0,7	-0,3	-0,6	0,3	0,5	0,3	-0,4	-0,6	-0,8	-0,6	-0,3	-0,4
65	Fjellregionen	-1,0	0,6	-1,3	0,0	0,1	0,6	-0,7	0,0	-0,5	-1,1	-0,5	-0,4
66	**Nedre Glomma**	-0,8	-0,4	-1,1	-0,9	-0,9	0,2	0,3	-0,5	-1,2	-0,4	0,2	-0,4
68	Valdres	0,2	0,8	-0,3	-1,0	-0,3	0,7	-0,6	-0,5	-0,5	-1,1	-0,1	-0,4
69	Grenland	-0,7	-0,7	-2,2	-0,4	0,0	-0,3	-0,5	0,7	-1,0	-0,8	-0,1	-0,4
71	Sør Østerdal	-0,4	-1,1	-0,5	-0,4	-0,6	0,4	-0,5	0,3	-0,7	-0,7	-0,8	-0,4
76	Glåmdal	-1,0	-1,2	-0,6	-0,9	0,2	0,1	-0,3	0,2	-1,4	-1,3	0,0	-0,5
80	Øst-Telemark	-1,3	0,3	-1,1	-1,4	0,9	0,5	-1,0	-0,3	-0,7	-1,4	-0,9	-0,6
81	Nord-Gudbrandsdal	-1,0	0,6	-0,1	-0,8	-0,6	0,4	-1,0	-0,2	-0,5	-1,4	-1,0	-0,7

Kongsberg/Numedal, Akershus Vest og Oslo er de regionene på Østlandet som har hatt den klart beste utviklingen i basisnæringene. Kongsberg/Numedal er den regionen i landet som har hatt kraftigs vekstimpuls fra basisnæringene de siste årene.

Halden kommer ut som middels av norske regioner med sin 42. plass. Det betyr likevel at basisnæringene har bidratt til nedgang i sysselsettingen.

Indre Østfold har en utvikling i sine basisnæringer litt under middels.

Mosseregionen og Nedre Glomma har den klart svakeste utviklingen. De er rangert som henholdsvis 63 og 66 av de 83 regionene i landet. Nedre Glomma er klart størst av regionene, og har nesten halvparten av antall arbeidsplasser i basisnæringene i Østfold, og utviklingen i basisnæringene i Nedre Glomma har bidratt sterkt til den svake utviklingen i basisnæringene i fylket.

5.5 Besøksattraktivitet

Besøksattraktivitet er knyttet til besøksnæringene, som kjennetegnes av at kundene må være fysisk tilstede. Kundene er derfor enten egne innbyggere, eller besøkende fra andre steder.

Besøksnæringene består av overnatting, servering, butikkhandel og ulike aktiviteter som kultur, underholdning, sport og andre aktiviteter. Her inngår også tjenester som frisører og drosjetransport.

Overnattingsnæringen har hatt en ganske sterk nedgang i antall arbeidsplasser i Norge siden 2000, til tross for at antall overnattingsdøgn har økt. Det viser at denne bransjen har hatt en produktivitetsvekst, på samme måte som industrien.

Antall arbeidsplasser i servering og butikkhandel har hatt sine konjunktursvingninger, men har økt litt mer enn resten av økonomien.

Antall arbeidsplasser innen aktiviteter har hatt klart sterkest vekst, og har nesten ikke blitt påvirket av økonomiske konjunkturer. Antall arbeidsplasser innenfor aktivitetsnæringene har økt med 35 prosent siden 2000.

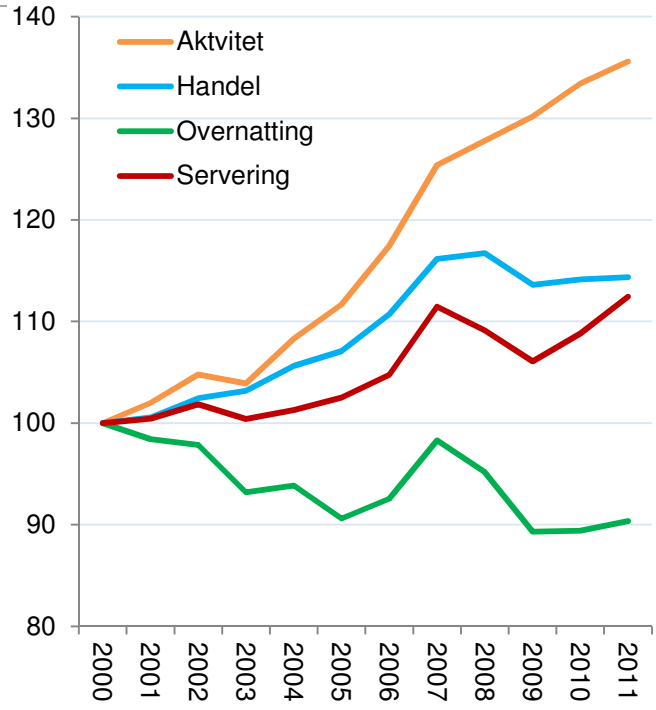

Figur 45: Utvikling i antall arbeidsplasser i de fire besøksnæringene i Norge i perioden 2000-2011, indeksert slik at nivået i 2000=100.

5.6 Utviklingen i Østfold

Østfold hadde en sterk vekst i sine besøksnæringer fra 2000 til 2008, I denne perioden økte antall arbeidsplasser i besøksnæringene med over 20 prosent.

De tre siste årene har antall arbeidsplasser i besøksnæringene i Østfold sunket sterkt, slik at veksten fra 2000 til 2011 ble på 14,3 prosent. Det er lavere enn veksten i besøksnæringene i Norge, som har vokst med 15 prosent.

Det forsvant over 1 000 arbeidsplasser i besøksnæringene i Østfold fra 2008 til 2011. Samtidig er Østfold et fylke med sterk befolkningsvekst, noe som burde stimulere veksten i besøksnæringene.

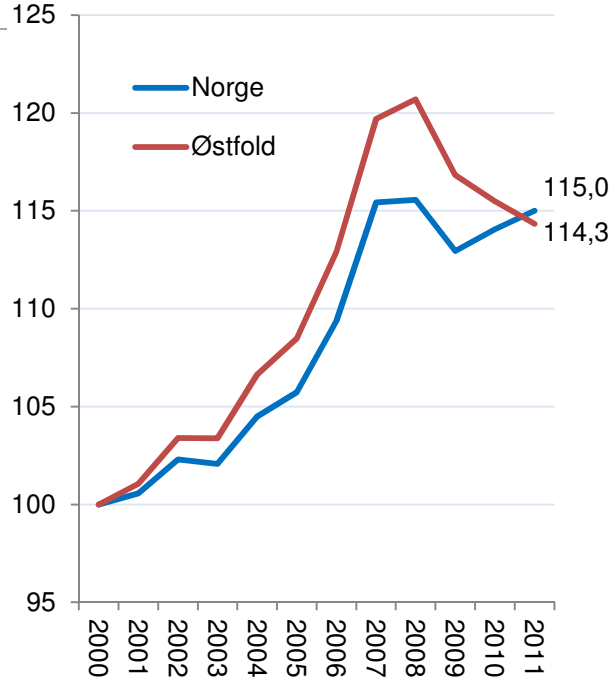

Figur 46: Utviklingen i antall arbeidsplasser i besøksnæringene i Østfold og Norge i perioden 2000-2011, indeksert slik at nivået i 2000=100.

5.7 Besøksarbeidsplasser i Østfold

Handel er den klart største av besøksnæringene både på landsbasis og i Østfold. Det var 12 926 arbeidsplasser i butikkhandel i Østfold i 2011, en økning fra 11 640 arbeidsplasser i 2000. Det var imidlertid hele 13 968 arbeidsplasser i butikkhandel i Østfold i 2008. Dermed har det forsvunnet over 1 000 arbeidsplasser i butikkhandel fra Østfold de siste tre årene, til tross for sterk befolkningsvekst.

Det har vært vekst i antall arbeidsplasser innen aktiviteter og servering.

Antall arbeidsplasser i overnatting har sunket litt, men nedgangen i Østfold er lav sammenliknet med resten av landet.

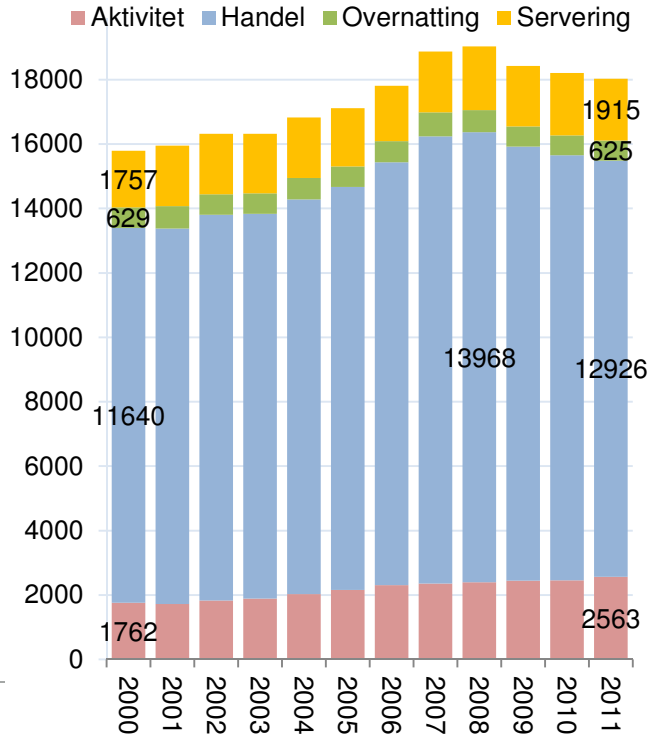

Figur 47: Antall arbeidsplasser i de fire typene besøksnæringer i Østfold i perioden 2000-2011.

5.8 Overskudd i besøksnæringene

Mye av omsetningen til besøksnæringene er til egne innbyggere. Befolkningen handler i de lokale butikkene og benytter seg av serverings- og aktivitetstilbudene på stedet.

Det er derfor interessant å se på hvor store besøksnæringene er, relativt til antall innbyggere. Det kan vi gjøre gjennom å ta antall arbeidsplasser og trekke fra det antallet som skyldes egne innbyggere. Da bruker vi de nasjonale tallene til å beregne gjennomsnittlig antall arbeidsplasser i forhold til innbyggertallet. Vi får da et mål på om besøksnæringene er uvanlig høye eller lave sammenliknet med innbyggertallet. Steder som har overskudd av besøksnæringer må tiltrekke seg kunder som bor andre steder. Steder som har underskudd i besøksnæringer opplever lekkasje av innbyggere som handler og benytter seg av tilbud andre steder.

Overskuddet i besøksnæringene i Østfold er vist i figur 48. Østfold har ganske store underskudd i alle besøksnæringene.

Østfold har et økende underskudd i både servering, overnatting og handel.

Dersom besøksnæringene i Østfold sto i forhold til innbyggertallet, ville det vært over 3000 flere arbeidsplasser i besøksnæringene.

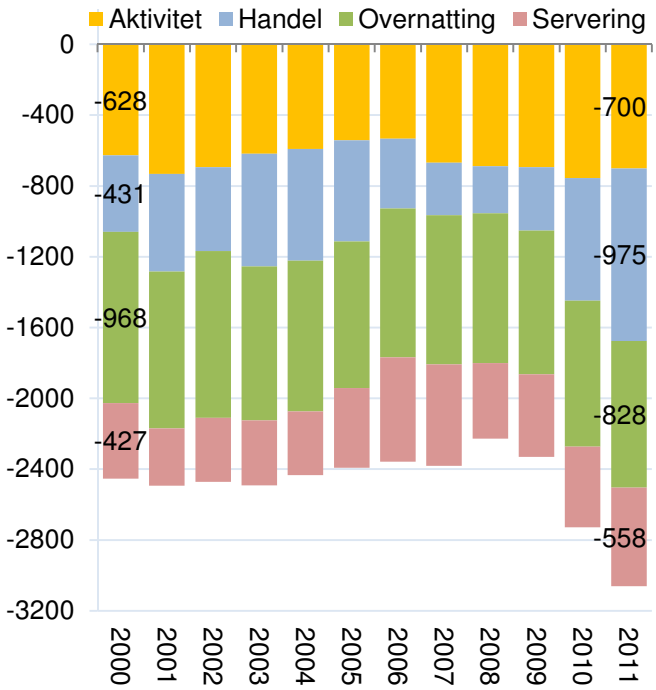

Figur 48: Overskudd i de fire typene besøksnæringer i Østfold i perioden 2000-2011.

5.9 Besøksoverskudd i fylkene

Hvor stor andel av samlet sysselsetting utgjør besøksoverskuddet i fylkene?

Tabell 11: Besøksoverskudd som andel av samlet sysselsetting i fylkene i perioden 2000-2011.

Fylke	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Oslo	4,7	4,9	4,7	4,6	4,2	4,2	4,1	3,8	3,1	2,8	3,0	3,0
Vest-Agder	0,4	0,3	0,3	0,5	0,6	0,4	0,7	0,7	0,7	1,2	1,1	0,9
Oppland	1,2	1,0	0,9	0,8	1,0	0,9	0,9	0,9	1,0	0,9	0,8	0,8
Troms	0,8	0,6	0,6	0,7	0,6	0,6	0,6	0,4	0,5	0,6	0,7	0,7
Sør-Trøndelag	0,5	0,6	0,9	0,9	0,8	0,8	0,8	0,5	0,5	0,6	0,7	0,7
Finnmark	-0,3	-0,4	-0,5	-0,3	0,1	-0,3	-0,5	0,0	0,2	0,2	0,3	0,6
Buskerud	0,2	0,2	0,4	0,5	0,5	0,5	0,3	0,2	0,5	0,5	0,5	0,2
Rogaland	0,2	0,0	-0,3	-0,4	-0,4	-0,2	-0,2	-0,1	0,1	0,0	0,0	-0,1
Telemark	-0,3	-0,3	-0,6	-0,5	-0,5	-0,5	-0,4	-0,3	-0,1	-0,1	-0,2	-0,3
Hordaland	-0,6	-0,4	-0,5	-0,5	-0,3	-0,3	-0,4	-0,4	-0,3	-0,4	-0,3	-0,3
Aust-Agder	-1,1	-1,3	-1,3	-1,2	-0,9	-1,2	-0,8	-0,4	-0,2	-0,3	-0,1	-0,4
Nordland	-0,9	-1,1	-1,2	-1,0	-1,1	-1,3	-1,4	-1,3	-1,1	-0,8	-0,6	-0,4
Nord-Trøndelag	-2,0	-1,9	-1,7	-1,7	-1,6	-1,7	-1,6	-1,5	-1,5	-1,0	-1,0	-0,9
Sogn og Fjordane	-1,1	-1,2	-1,2	-1,2	-0,9	-1,2	-1,4	-1,2	-1,2	-1,3	-1,2	-0,9
Møre og Romsdal	-1,5	-1,8	-1,8	-1,7	-1,6	-1,6	-1,4	-1,3	-1,1	-0,8	-0,8	-1,0
Akershus	-1,5	-1,4	-1,2	-1,4	-1,4	-1,3	-1,3	-1,1	-1,2	-1,2	-1,2	-1,0
Vestfold	-1,2	-1,2	-0,8	-0,9	-0,9	-0,6	-0,9	-0,9	-1,0	-1,0	-1,5	-1,5
Hedmark	-1,6	-1,8	-1,7	-1,4	-1,6	-1,6	-1,5	-1,6	-1,5	-1,7	-1,7	-1,8
Østfold	-2,0	-2,0	-2,0	-2,0	-2,0	-1,9	-1,8	-1,8	-1,7	-1,8	-2,1	-2,3

Steder med stort besøksoverskudd er oftest enten byer, som er handelssentra og som har mye aktivitetsnæringer, eller typiske reiselivssteder. Av fylkene er det Oslo som har overlegent størst andel av sysselsettingen knyttet til besøksoverskuddet. Besøksoverskuddet i Oslo har imidlertid sunket ganske mye. Det skyldes spesielt at antall arbeidsplasser i handelen i Oslo ikke øker som i resten av landet. Andre fylker med besøksoverskudd er Vest-Agder, Oppland, Troms, Sør-Trøndelag, Finnmark og Buskerud.

Østfold har det høyeste besøksunderskuddet av samtlige fylker, og ligger klart under Hedmark som har nest høyest besøksunderskudd. Underskuddet i besøksnæringene i Østfold ble mindre fra 2000 til 2008.

Vi kan se at besøksunderskuddet økte mye fra 2008 til 2011. På forrige side så vi at besøksunderskuddet i Østfold tilsvarer noe over 3000 arbeidsplasser. Her ser vi at dette tilsvarer 2,3 prosent av sysselsettingen i fylket.

5.10 Besøksoverskuddet i regionene

Vi kan også se på besøksoverskuddet i regionene.

Tabell 12: Besøksoverskudd i regionene på Østlandet i perioden 2000-2011, samt endring fra 2000 til 2011. Regionene er rangert etter besøksoverskudd i 2011.

Rang	Region	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	Endring
1	Hallingdal	11,2	11,1	11,5	10,3	10,4	10,8	10,4	11,0	10,6	10,0	10,0	8,9	-2,3
2	Lillehammerregionen	6,9	6,2	6,2	5,6	6,1	5,6	6,3	6,2	6,5	5,9	6,0	5,8	-1,1
6	Valdres	4,4	4,6	4,8	4,1	4,7	5,2	4,9	5,1	4,5	4,7	4,0	3,8	-0,6
8	Oslo	4,6	4,9	4,7	4,6	4,2	4,2	4,1	3,8	3,1	2,8	3,0	3,0	-1,6
10	Nord-Gudbrandsdal	3,4	2,7	2,5	2,8	3,3	3,5	4,1	3,6	2,9	2,5	2,2	2,6	-0,7
11	Vest-Telemark	1,4	1,2	1,2	1,2	1,8	1,9	2,1	1,7	2,2	1,9	2,4	2,6	1,2
13	Midt-Gudbrandsdal	3,4	3,0	3,0	3,1	2,3	2,6	2,6	2,1	3,4	2,2	1,7	2,0	-1,4
16	Sør Østerdal	2,0	2,0	1,2	1,5	1,0	1,6	1,7	1,8	2,0	2,1	1,4	1,4	-0,6
22	Øst-Telemark	0,8	1,1	0,3	0,0	0,9	0,7	0,2	0,0	0,2	0,4	0,4	0,8	0,0
24	Ringerike/Hole	1,2	0,6	1,1	1,1	1,0	1,0	0,8	0,7	0,8	0,8	1,0	0,5	-0,7
27	Kongsberg/Numedal	-0,3	0,2	0,8	1,1	0,8	0,4	0,9	0,8	0,9	0,7	0,7	0,1	0,4
29	Øvre Romerike	0,0	0,0	-0,3	-0,4	-0,4	-0,3	-0,2	-0,1	0,1	0,2	-0,4	0,0	0,0
32	Akershus Vest	-1,4	-1,0	-0,6	-0,9	-0,5	-0,7	-0,3	-0,1	-0,2	-0,6	-0,5	-0,2	1,1
37	Grenland	-0,6	-0,6	-0,9	-0,7	-0,7	-0,8	-0,5	-0,2	0,0	-0,2	-0,2	-0,4	0,2
40	Sandefjord/Larvik	-0,1	-0,5	0,3	0,2	0,0	0,2	0,0	0,1	0,2	0,5	-0,1	-0,6	-0,5
41	**Mosseregionen**	-1,1	-1,2	-1,0	-1,0	-0,9	-0,6	-0,1	0,1	0,1	0,3	-0,3	-0,8	0,3
47	Nedre Romerike	-0,8	-0,8	-0,8	-1,1	-1,2	-1,1	-1,4	-1,3	-1,7	-1,4	-1,3	-1,1	-0,3
49	Fjellregionen	-1,6	-2,0	-1,6	-1,6	-1,0	-0,8	-0,6	-0,3	-0,7	-0,5	-0,4	-1,2	0,4
50	Drammensregionen	-1,9	-1,7	-1,8	-1,5	-1,5	-1,3	-1,6	-1,7	-1,3	-1,3	-1,3	-1,3	0,6
51	Tønsbergregionen	-1,1	-0,9	-0,7	-0,7	-0,7	-0,3	-0,7	-0,7	-0,9	-1,1	-1,6	-1,3	-0,2
52	**Nedre Glomma**	-1,2	-1,0	-1,1	-1,3	-1,2	-1,2	-1,2	-1,3	-1,1	-1,2	-1,4	-1,5	-0,3
53	Hamarregionen	-1,3	-1,9	-1,5	-1,3	-1,4	-1,6	-1,4	-1,3	-1,3	-1,9	-1,7	-1,7	-0,5
57	Gjøvikregionen	-2,1	-2,0	-2,3	-2,1	-2,3	-2,5	-2,6	-2,3	-2,1	-1,9	-2,2	-2,2	-0,1
61	Follo	-3,4	-3,4	-3,3	-3,2	-3,3	-3,1	-2,9	-2,9	-2,8	-2,8	-2,6	-2,6	0,8
63	Midt-Buskerud	-3,0	-3,5	-3,0	-2,9	-2,2	-3,1	-3,3	-3,9	-2,9	-2,7	-3,1	-2,7	0,3
66	Hadeland	-3,6	-3,1	-3,1	-3,1	-2,7	-3,1	-3,5	-3,8	-4,1	-3,1	-2,8	-2,9	0,6
70	**Halden**	-2,7	-2,9	-2,8	-2,9	-2,8	-3,2	-3,2	-2,9	-2,8	-3,6	-3,6	-3,6	-0,9
71	Midt-Telemark	-0,8	-1,8	-1,1	-1,5	-2,5	-2,4	-2,5	-2,9	-3,3	-2,5	-3,2	-3,6	-2,8
75	Glåmdal	-4,3	-4,0	-3,9	-3,5	-3,7	-3,9	-4,1	-4,7	-4,5	-4,2	-4,4	-4,4	-0,1
77	**Indre Østfold**	-4,4	-4,6	-4,5	-4,2	-4,3	-4,2	-4,2	-4,3	-4,0	-4,1	-4,6	-4,9	-0,5

Hallingdal er den regionen som har høyest besøksoverskudd av regionene i Norge, fulgt av Lillehammer.

Indre Østfold har det høyeste besøksunderskuddet av regionene på Østlandet. Indre Østfold er rangert som nummer 77 av 83 regioner i landet, dermed er det seks regioner med høyere besøksunderskudd.

Halden har også et høyt besøksunderskudd, som tilsvarer 3,6 prosent av samlet sysselsetting. Både Halden og Indre Østfold ligger nært Sverige, så det kan se ut til at det er høy konkurranse fra «harryhandel» som gjør besøksunderskuddet høyt.

Nedre Glomma og Mosseregionen har også besøksunderskudd, men mer som middels av norske regioner. Regionene nærmest Oslo får nok sterk konkurranse fra besøksnæringene i Oslo.

5.11 Bostedsattraktivitet - Attraktivitetsbarometeret

Attraktivitetsbarometeret er en modell som Telemarksforsking har utviklet for å analysere om flyttebalansen til et sted skyldes arbeidsplassvekst eller om flyttingen er forårsaket av stedets bostedsattraktivitet. Dette spørsmålet er interessant, fordi det peker på to ulike strategier for vekst: Næringsutvikling eller attraktivitetsutvikling, som er grunnleggende forskjellige.

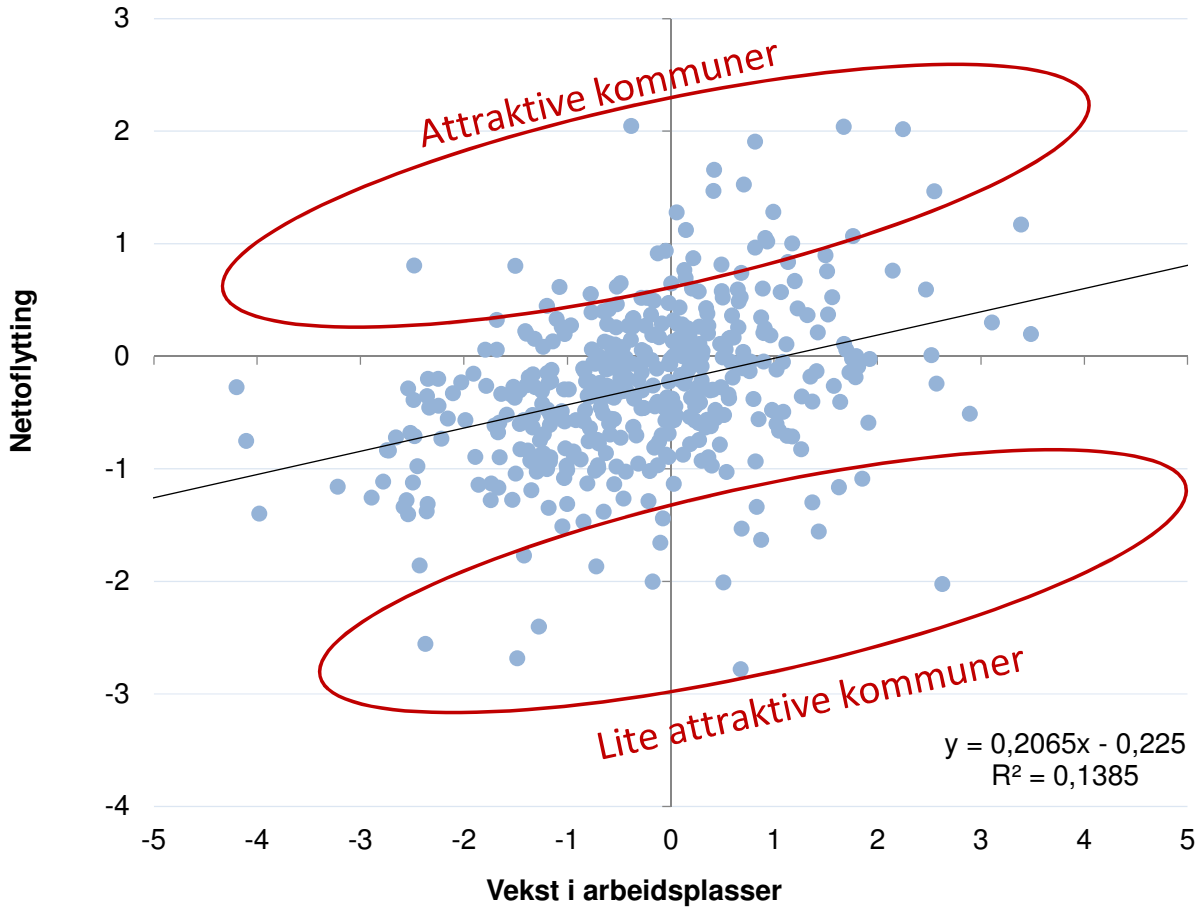

Figur 49: Illustrasjon av Attraktivitetsbarometeret. Figuren viser kommunenes årlige nettoflytting og kommunens årlige vekst i arbeidsplasser i treårsperioden 2009-2011.

Attraktivitetsbarometeret tar utgangspunkt i sammenhengen mellom steders nettoflytting og arbeidsplassvekst. Denne sammenhengen er vist med den svarte streken i diagrammet. Det er en positiv sammenheng, slik at om en kommune har vekst i antall arbeidsplasser i en periode, vil det være en høyere sannsynlighet for at kommunen får netto innflytting. Mange kommuner har imidlertid en mye høyere innflytting enn arbeidsplassveksten skulle tilsi. Det betyr at det er andre forhold enn arbeidsplassvekst som har ført til denne nettoflyttingen. Dette tilskriver vi kommunes bostedsattraktivitet. Tilsvarende er det kommuner som har mye høyere fraflytting enn arbeidsplassveksten skulle tilsi. Dette vil da bety at kommunen har manglende attraktivitet som bosted. Attraktivitetsbarometeret måler kommunenes attraktivitet som differansen mellom den faktiske nettoflyttingen og den statistisk forventede nettoflyttingen gitt arbeidsplassveksten, den svarte streken i figuren.

5.12 Bostedsattraktivitet i Østfold

I figur 50 har vi vist hvordan den relative nettoflyttingen og arbeidsplassveksten i de 19 fylkene har variert i de ni siste treårsperiodene. Østfolds plassering for hver av de ni treårsperiodene er vist i rødt.

Østfold har vært plassert godt til venstre i alle periodene, unntatt i den første perioden. Det viser at fylket har hatt en svakere arbeidsplassutvikling enn middels.

Nettoflyttingen til Østfold ligger høyt over forventningslinjen i alle periodene. Østfold har dermed hatt en vedvarende høy bostedsattraktivitet som har ført til at Østfold har hatt innflytting og sterk befolkningsvekst til tross for svak arbeidsplassvekst.

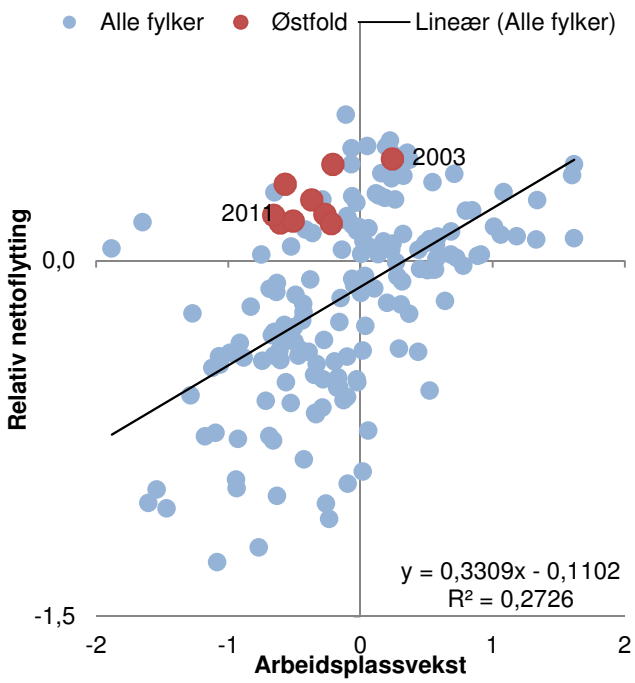

Figur 50: Sammenhengen mellom nettoflytting og arbeidsplassvekst for fylkene i de ni siste treårsperiodene. Østfold er markert i rødt.

5.13 Bostedsattraktivitet til forskjellige grupper

Når vi splitter opp bostedsattraktiviteten til Østfold i ulike grupper, ser vi at Østfold har ulik tiltrekningskraft på forskjellige grupper.

Østfold har hatt lavere innvandring enn arbeidsplassutviklingen skulle tilsi i alle periodene. Fram til 2007 var dette et tegn på at det var tatt i mot få flyktninger i Østfold, etter 2007 er det et tegn på lavere arbeidsinnvandring.

Østfold har imidlertid vært svært attraktiv for innflytting fra andre fylker i alle periodene. Mange av disse innflytterne fra andre fylker har innvandrerbakgrunn. Østfold er dermed attraktiv for innvandrere også, men da for innvandrere som har ankommet via et annet fylke.

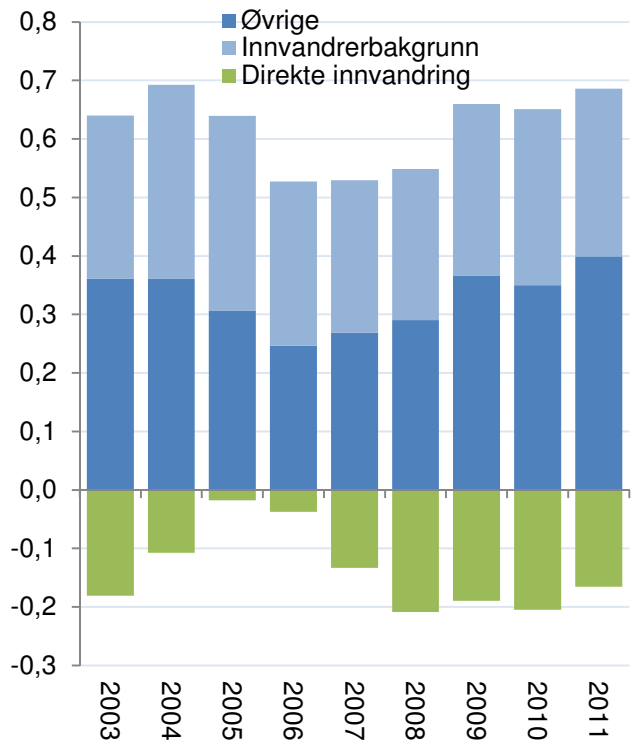

Figur 51: Bostedsattraktiviteten i Østfold de ni siste treårsperiodene for tre forskjellige grupper.

5.14 Utvikling i bostedsattraktivitet i fylkene

I tabell 13 kan vi sammenlikne attraktivitetsindeksen til fylkene i de ni treårsperiodene. Attraktivitetsindeksen er målt som årlig ekstra nettoinnflytting utover hva som er forventet ut fra arbeidsplassutviklingen.

Tabell 13: Attraktivitetsindeksen til fylkene de ni siste overlappende treårsperiodene.

Fylke	2001-2003	2002-2004	2003-2005	2004-2006	2005-2007	2006-2008	2007-2009	2008-2010	2009-2011
Oslo	0,8	0,8	0,6	0,6	0,5	0,8	0,6	0,5	0,4
Østfold	0,5	0,6	0,6	0,5	0,4	0,3	0,5	0,4	0,5
Akershus	0,2	0,3	0,4	0,5	0,5	0,4	0,4	0,4	0,4
Vestfold	0,4	0,3	0,3	0,2	0,3	0,3	0,4	0,3	0,4
Buskerud	0,0	0,0	0,1	0,2	0,4	0,3	0,4	0,3	0,5
Aust-Agder	0,2	0,1	0,0	0,0	0,1	0,1	0,1	0,2	0,3
Hedmark	0,1	0,0	0,2	0,2	0,3	0,0	0,0	0,0	0,2
Sør-Trøndelag	-0,2	-0,1	0,0	0,3	0,3	0,3	0,2	0,1	0,0
Telemark	0,2	0,1	0,0	-0,1	-0,1	-0,1	-0,1	-0,1	0,1
Oppland	-0,1	-0,1	-0,1	0,0	0,0	0,0	0,1	0,0	0,0
Hordaland	0,0	-0,1	-0,1	-0,1	-0,1	-0,1	0,0	0,1	0,1
Rogaland	-0,2	0,0	0,0	-0,1	-0,1	0,0	0,0	0,1	-0,1
Vest-Agder	-0,2	-0,3	-0,2	-0,1	-0,1	-0,2	-0,1	0,0	0,0
Nord-Trøndelag	-0,2	-0,3	-0,2	0,0	-0,1	-0,1	-0,3	-0,3	-0,3
Møre og Romsdal	-0,1	-0,2	-0,3	-0,4	-0,4	-0,3	-0,2	0,0	0,0
Troms	-0,4	-0,4	-0,1	0,0	0,0	-0,2	-0,4	-0,4	-0,4
Sogn og Fjordane	-0,3	-0,2	-0,3	-0,3	-0,4	-0,4	-0,4	-0,4	-0,4
Nordland	-0,4	-0,3	-0,2	-0,3	-0,5	-0,5	-0,6	-0,4	-0,4
Finnmark	-0,8	-0,8	-0,8	-0,7	-0,8	-0,8	-0,9	-0,6	-0,6

Det som virker slående ved figuren over er hvor stabil attraktivitetsindeksen er for fylkene. I denne perioden har vi sett ganske store endringer i innvandringsmønsteret som har skapt ny regional dynamikk. Dette ser vi resultater av når vi analysere vekst og attraktivitet for kommuner og regioner. For fylkene har bostedsattraktiviteten vært svært stabil i lengre tid.

Oslo, Østfold, Akershus og Vestfold har vært jevnt attraktive i alle årene som er målt. Disse fylkene har dermed hatt stabil vekst gjennom sin tiltrekningskraft på innflyttere uten å ha hatt spesielt sterk arbeidsplassvekst. Østfold har fått en ekstra innflytting tilsvarende mellom 0,3 og 0,6 prosent av folketallet årlig i årene etter 2001.

På den nedre delen av tabellen finner vi de tre nordligste fylkene og Sogn og Fjordane, som har hatt stabilt svak bostedsattraktivitet.

Buskerud er eneste fylke som har hatt en klar trend i utviklingen, fra middels til høy attraktivitet. For andre fylker, som Sør-Trøndelag og Troms, har det vært en del endringer, men ingen klar trend.

Det kan se ut til at mønstrene i bostedsattraktiviteten for fylker er veldig stabile. Det kan bety at det er vanskelig å påvirke bostedsattraktiviteten på fylkesnivå.

5.15 Utvikling av bostedsattraktivitet i regionene

Attraktivitetsindeksen til regionene på Østlandet er vist i tabellen under.

Tabell 14: Attraktivitetsindeksen til regionene på Østlandet de ni siste overlappende treårsperiodene. Regionene er rangert etter Attraktivitetsindeksen i perioden 2009-2011.

Rang	Region	2001-2003	2002-2004	2003-2005	2004-2006	2005-2007	2006-2008	2007-2009	2008-2010	2009-2011
1	Øvre Romerike	1,88	1,69	1,13	0,99	1,12	1,07	1,02	1,08	1,15
3	**Halden**	0,31	0,72	0,82	0,74	0,25	0,45	0,63	0,71	0,65
4	Drammensregionen	0,26	0,28	0,38	0,43	0,68	0,58	0,66	0,57	0,62
6	**Nedre Glomma**	0,79	0,86	1,00	0,64	0,47	0,41	0,68	0,65	0,53
7	**Mosseregionen**	0,42	0,48	0,41	0,45	0,44	0,56	0,78	0,51	0,52
8	Follo	0,26	0,27	0,26	0,34	0,35	0,37	0,39	0,38	0,47
12	Oslo	0,93	0,86	0,75	0,58	0,53	0,82	0,72	0,63	0,43
13	Ringerike/Hole	0,22	0,17	0,25	0,57	0,76	0,54	0,43	0,25	0,39
14	Hallingdal	-0,69	-0,26	-0,24	-0,21	-0,23	0,13	0,19	0,38	0,39
15	Sandefjord/Larvik	0,48	0,37	0,13	0,04	0,08	0,19	0,37	0,41	0,38
17	Akershus Vest	-0,28	0,07	0,51	0,19	0,12	-0,15	0,20	0,22	0,36
18	**Indre Østfold**	0,51	0,55	0,42	0,31	0,61	0,25	0,33	0,12	0,36
19	Tønsbergregionen	0,55	0,55	0,67	0,38	0,53	0,48	0,66	0,42	0,35
20	Nedre Romerike	0,53	0,35	0,49	0,62	0,88	0,84	0,66	0,43	0,35
23	Kongsberg/Numedal	0,42	0,28	0,07	-0,42	-0,63	-0,73	-0,11	0,12	0,25
24	Glåmdal	0,39	0,26	0,31	0,25	0,76	0,32	0,45	0,20	0,24
26	Hamarregionen	0,22	0,26	0,45	0,43	0,54	0,18	0,23	0,19	0,22
28	Lillehammerregionen	-0,08	-0,02	0,06	0,25	0,49	0,29	0,58	0,15	0,19
31	Midt-Gudbrandsdal	-0,25	-0,13	-0,13	0,03	-0,03	-0,17	0,15	0,18	0,13
32	Grenland	0,47	0,34	0,21	0,04	0,05	-0,01	0,07	0,14	0,12
34	Sør Østerdal	0,48	0,04	0,11	0,28	0,51	0,08	-0,19	-0,19	0,09
36	Gjøvikregionen	0,24	0,13	0,19	0,24	0,28	0,39	0,25	0,15	0,08
37	Hadeland	0,35	0,02	-0,03	-0,06	0,23	0,07	0,20	-0,15	0,07
47	Midt-Buskerud	0,20	-0,06	-0,26	-0,22	0,17	0,34	0,17	-0,05	-0,05
48	Midt-Telemark	0,19	-0,11	0,08	0,18	0,42	0,26	0,18	-0,06	-0,07
50	Øst-Telemark	0,10	0,25	0,16	0,10	-0,02	0,08	0,24	-0,15	-0,09
56	Fjellregionen	-0,16	-0,28	-0,29	-0,41	-0,19	-0,23	-0,11	-0,28	-0,17
59	Valdres	-0,24	-0,04	-0,15	0,00	-0,16	0,20	-0,01	-0,12	-0,20
65	Nord-Gudbrandsdal	-0,11	-0,11	-0,11	-0,10	0,15	0,24	0,04	-0,24	-0,34
79	Vest-Telemark	0,03	-0,29	-0,11	-0,58	-0,04	-0,20	-0,06	-0,70	-0,63

Øvre Romerike har vært den mest attraktive regionen i landet i alle periodene vi har målt.

Halden er tredje mest attraktive region i den siste perioden. I perioden 2008-2010 var Halden nest mest attraktive region.

Nedre Glomma og Mosseregionen er nummer seks og sju på listen over de mest attraktive regionene i landet. Disse regionene har også vært attraktive i alle periodene.

Indre Østfold er rangert som nummer 18 i den siste perioden. Også Indre Østfold har hatt vedvarende positiv attraktivitet som bosted.

Den høye bostedsattraktiviteten til Østfold er dermed fordelt mellom alle regionene i fylket. Det ser ikke ut til at avstanden til Oslo har betydning for bostedsattraktiviteten i Østfold. Halden, som ligger lengst i fra Oslo er mest attraktiv.

6. Regional vekstkraft

Befolkningsframskrivningene til SSB viser hvordan ulike nasjonale forutsetninger vil påvirke befolkningsutviklingen regionalt, når historiske flyttemønstre framskrives. Hensikten i dette kapitlet er å se hvordan utviklingen i en kommune, region elle fylke vil påvirkes dersom en lykkes i å forsterke arbeidsplassveksten eller å forbedre bostedsattraktiviteten. Vi er dermed ute etter å se på hvilket rom det er for den enkelte kommune, region eller fylke til å påvirke egen utvikling.

Basisalternativet

Vi ønsker å lage ulike scenarier for framtidig utvikling, basert på om den regionen vi studerer lykkes eller mislykkes med sin næringsutvikling, attraktivitetsutvikling eller begge deler. Vi må da ha et basisscenario som de ulike scenariene relateres til. Basisscenariet er bygd opp i tre trinn:

Først tar vi hensyn til at de ulike regionene har forskjellig alders- og kjønnsfordeling, og at fruktbarheten er forskjellig. Dette viser hvilken naturlig befolkningsvekst som de ulike regionene vil få. Data for dette kan vi hente direkte fra SSBs befolkningsframskrivninger der de har et alternativ som heter «ingen flytting».

Dernest må vi gjøre forutsetninger om nivået til nettoinnvandringen til Norge. Dette henter vi også fra SSBs middelalternativ MMMM.

Til slutt må vi gjøre noen antakelser om det relative flyttemønsteret mellom de ulike regionene. Da forutsetter vi at hver enkelt region vil ha samme bostedsattraktivitet i framtiden som gjennomsnittet mellom 2001 og 2011, og at hver enkelt region får en arbeidsplassvekst som gjennomsnittet i Norge.

Gjennom disse tre leddene får vi et basisscenario for alle kommuner, regioner og fylker i Norge. Disse basisscenariene vil være basert på mange av de samme nasjonale forutsetningene som SSBs middelframskrivning og bli ganske like for de fleste steder, men avvike noe, spesielt for enkeltkommuner.

I de neste kapitlene gjør vi rede for basisscenariet i mer detalj.

Scenariene

Når vi har basisscenarier som utgangspunkt, kan vi modellere hvilken befolkningsvekst som en region kan få dersom de lykkes med sin næringsutvikling og får en bedre arbeidsplassvekst enn andre deler av landet. Samtidig vil vi vise hvordan utviklingen blir dersom regionen greier å forbedre bostedsattraktiviteten. Disse danner til sammen det beste scenariet der regionen både får høy vekst i arbeidsplasser og samtidig en forbedring i bostedsattraktiviteten.

Et spørsmål som da må avklares, er hvor mye høyere arbeidsplassvekst det er realistisk at en region kan oppnå? Og tilsvarende må vi sette en verdi på hvor stor forbedring i bostedsattraktivitet som det er realistisk å forutsette.

Vi bruker da den historiske utviklingen fra 2000 til 2011 til å bestemme verdier for hva som er realistiske alternativer for vekstscenariene. Disse verdiene vil være ulike for kommuner, regioner og fylker. For kommuner vil variasjonen være mye større enn for fylker, og dermed vil potensialet for forbedring også være større.

Vi lager deretter scenarier for hva som skjer dersom næringsutvikling og bostedsattraktivitet utvikler seg negativt, etter samme metode.

Resultatet blir at vi får synliggjort hvilket utviklingsrom som de ulike kommunene, regionene og fylkene har for framtidig utvikling, og som kan påvirkes gjennom egen næringsutvikling og egen attraktivitetsutvikling.

6.1 Naturlig vekst

SSBs framskrivningsalternativ «ingen flytting» er basert på prognoser over utviklingen av levealder og fruktbarhet. Dette er forhold som har vært ganske stabile historisk, og dermed er usikkerheten framover forholdsvis liten.

Fylkene har ulikt utgangspunkt med hensyn til befolkningens sammensetning. Noen steder har små andeler eldre og tilsvarende høye andeler av kvinner i fruktbar alder. Slike steder vil få et høyt fødselsoverskudd, mens andre steder har høyere andel eldre og små andeler kvinner i den fruktbare aldersgruppen. I slike steder vil det bli flere døde og færre fødte, og vil få fødselsunderskudd.

Fylkene har også historisk hatt ulik fruktbarhet, og mønstrene i fruktbarhet har vært ganske like i mange tiår. Rogaland og Sogn og Fjordane har tradisjonelt hatt høy fruktbarhet, mens Hedmark, Oppland og Telemark har hatt lav fruktbarhet.

I figur 52 ser vi hvordan befolkningsveksten i fylkene vil bli dersom det ikke skjer flytting til og fra hvert enkelt fylke. Rogaland, som har en ung befolkning og høy fruktbarhet, får en vekst på over 15 prosent, mens Hedmark med sin mer aldrende befolkning og lave fruktbarhet får en nedgang på 5,1 prosent. Dersom det ikke blir inn- eller utvandring til Norge, ville befolkningsveksten fram til 2040 bli på 6,4 prosent.

Østfold vil bare få en vekst på 0,2 prosent dersom det ikke skjer flytting inn eller ut av fylket. Kun tre fylker har svakere naturlig befolkningsutvikling. Østfold har dermed ikke en aldersstruktur og fruktbarhet som gir høy naturlig befolkningsvekst.

Når vi skal lage framtidsscenarier, trekker vi med oss tallene fra denne framskrivningen.

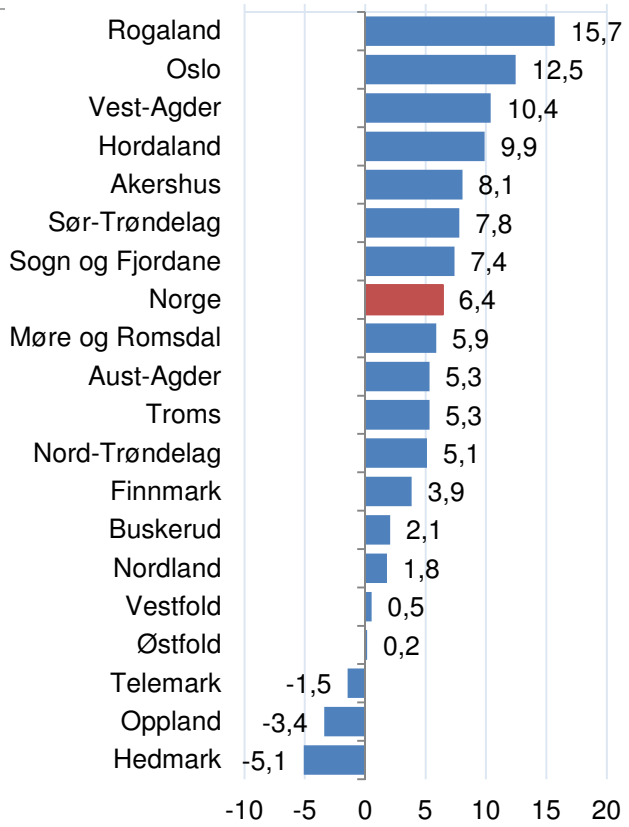

Figur 52: Framskrevet befolkningsvekst i fylkene i SSBs framskrivning "ingen flytting" i perioden 2012 til 2040.

6.2 Framtidig flytting

Det som skaper den store usikkerheten i befolkningsframskrivingene, er framtidig flytting. Når vi skal lage regionale scenarier, har vi to forhold knyttet til flytting som skaper usikkerheten.

Det første er hvilken innvandring som Norge vil få i årene framover. I befolkningskapitlet viste vi hvordan SSB har laget tre alternative framskrivninger for nettoinnvandring til Norge. I våre scenarier for framtidig flytting vil vi ta utgangspunkt i det midlere alternativet. Det betyr at vi legger til grunn at Norge vil få en befolkningsvekst samlet sett tilsvarende det midlere alternativet.

Det andre forholdet som skaper stor usikkerhet, er den interne flyttingen mellom ulike steder i Norge. SSB har i sine framskrivninger forutsatt at de regionale flyttemønstrene fra de siste årene skal fortsette. I våre framtidsscenarier vil vi gjøre andre forutsetninger, der vi bruker Attraktivitetsbarometeret som modell. I Attraktivitetsbarometeret dekomponerer vi nettoflyttingen til en region i en del som skyldes arbeidsplassvekst, og en annen del som skyldes bostedsattraktivitet.

Bostedsattraktiviteten i fylkene er vist i tabell 15. Der ser vi at bostedsattraktiviteten er ganske stabil over tid. De åtte fylkene med høyest bostedsattraktivitet i den siste perioden 2009-2011 hadde også høyest bostedsattraktivitet i den første perioden, 2003-2005.

Variasjonen i arbeidsplassveksten varierer mye mer, som vi kan se i tabell 16. Et fylke med høy arbeidsplassvekst har ofte lav arbeidsplassvekst i neste periode og omvendt.

Vi lager derfor et basisscenario der steders bostedsattraktivitet forutsettes å vare ved, mens arbeidsplassveksten antas å være lik landsgjennomsnittet. Dette gir et basisscenario som er ganske likt med SSBs middelframskrivning. Forskjellen er at steder som har hatt arbeidsplassnedgang de siste årene, med dertil svekket flyttebalanse, kommer bedre ut, mens steder som har fått innflytting på grunn av over middels arbeidsplassvekst kommer svakere ut.

Tabell 15: Bostedsattraktivitet i fylkene de tre siste treårsperiodene.

Fylke	2003-2005	2006-2008	2009-2011
Buskerud	0,1	0,3	0,5
Østfold	0,6	0,3	0,5
Vestfold	0,3	0,3	0,4
Akershus	0,4	0,4	0,4
Oslo	0,6	0,8	0,4
Aust-Agder	0,0	0,1	0,3
Hedmark	0,2	0,0	0,2
Hordaland	-0,1	-0,1	0,1
Telemark	0,0	-0,1	0,1
Møre og Romsdal	-0,3	-0,3	0,0
Vest-Agder	-0,2	-0,2	0,0
Sør-Trøndelag	0,0	0,3	0,0
Oppland	-0,1	0,0	0,0
Rogaland	0,0	0,0	-0,1
Nord-Trøndelag	-0,2	-0,1	-0,3
Sogn og Fjordane	-0,3	-0,4	-0,4
Nordland	-0,2	-0,5	-0,4
Troms	-0,1	-0,2	-0,4
Finnmark	-0,8	-0,8	-0,6

Tabell 16: Årlig arbeidsplassvekst i fylkene de tre siste treårsperiodene.

Fylke	2003-2005	2006-2008	2009-2011
Rogaland	0,7	1,6	1,1
Akershus	0,3	0,6	0,6
Finnmark	0,0	-1,1	0,5
Hordaland	0,7	0,6	0,2
Oslo	-0,8	-0,1	0,1
Sør-Trøndelag	0,9	0,0	0,0
Nord-Trøndelag	0,3	-0,5	0,0
Møre og Romsdal	-0,3	-0,2	0,0
Nordland	-0,6	-0,9	-0,1
Vest-Agder	1,0	0,8	-0,2
Troms	-0,3	-1,2	-0,2
Sogn og Fjordane	-1,0	-1,7	-0,2
Buskerud	0,2	0,2	-0,4
Aust-Agder	0,1	0,3	-0,5
Oppland	-0,2	-1,2	-0,7
Østfold	-0,7	-0,2	-0,8
Vestfold	-0,1	-0,1	-0,9
Hedmark	-0,4	-0,7	-1,0
Telemark	-0,5	-0,6	-1,2

6.3 Basisalternativet

I basisscenariet har vi tatt utgangspunkt i SSBs framskrivninger om innvandringen til Norge, og samtidig brukt tall for befolkningsvekst i de enkelte stedene uten flytting.

Utgangspunktet for scenariene vi skal presentere er at hvert enkelt område får en arbeidsplassvekst som gjennomsnittet i Norge, mens områdets bostedsattraktivitet de siste ti årene videreføres.

Forskjellen mellom vårt basisscenario og SSBs middelframskrivning vil da være at vi har dekomponert de historiske flyttemønstrene i én del som skyldes arbeidsplassvekst og én del som er forårsaket av bostedsattraktivitet. Vi har da ikke regnet med at flytting som skyldes forskjeller i arbeidsplassvekst vil fortsette.

I vårt basisscenario vil Østfold få en befolkningsvekst fram mot 2040 på 11,3 prosent, som er noe høyere enn SSBs middelframskrivning, som spår 10,0 prosent.

Forskjellen mellom SSBs middelframskrivning og vårt basisalternativ blir større for kommuner enn for fylkene. Figur 54 viser de to alternativene for kommunene i Østfold.

For enkelte kommuner er det ganske stor forskjell på SSBs middelframskrivning og vårt basisscenario.

Hvaler får høyest vekst i vårt basisscenario, mens SSB tror Hvaler er en av kommunene som får lavest vekst. Basisscenariet har også klart høyere vekst enn SSB for kommuner som Moss, Fredrikstad, Sarpsborg, Askim, Halden og Marker.

Basisscenariet er imidlertid mindre optimistiske enn SSBs middelframskrivning for kommuner som Våler, Skiptvet, Hobøl, Trøgstad, Rygge og Rømskog.

I følge SSBs middelframskrivning vil Våler får høyest vekst i Østfold fram mot 2040, fulgt av Hobøl, Eidsberg, Skiptvet og Rømskog. I vårt basisscenario har vi langt lavere vekst for Våler, Hobøl og Rømskog.

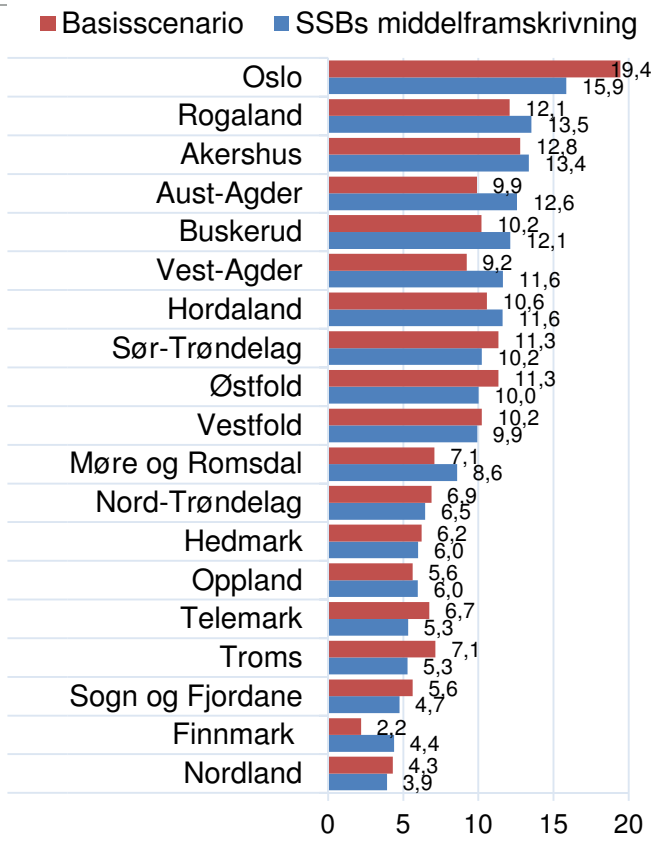

Figur 53: Befolkningsvekst i fylkene fra 2012 til 2040 i følge SSBs MMMM-alternativ og basisscenariet med uendret attraktivitet.

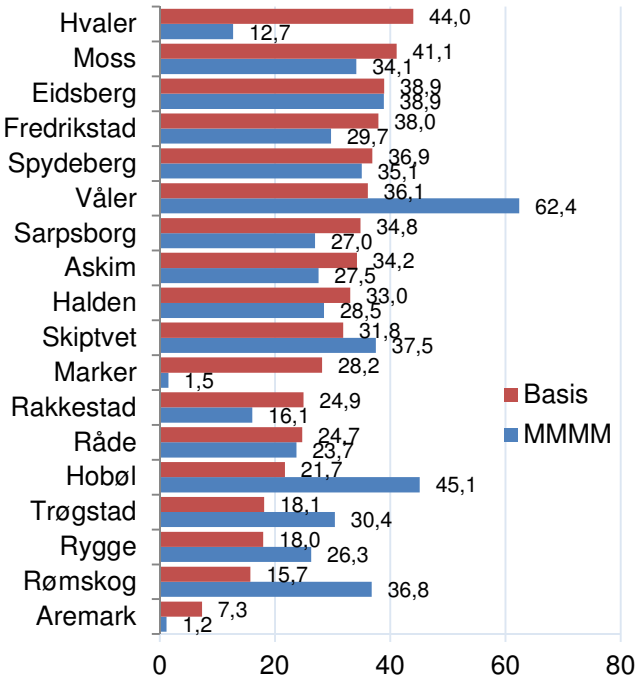

Figur 54: Befolkningsvekst fra 2012 til 2040 etter SSBs MMMM-alternativ og basisscenariet for kommunene i Østfold.

6.4 Scenarier

Vi har et basisalternativ som framskriver den historiske bostedsattraktiviteten samtidig som den forutsetter at arbeidsplassveksten blir lik landsgjennomsnittet. Det neste vi ønsker å få fram, er hvilken utvikling en kommune, region eller fylke vil få dersom de lykkes med å få en god arbeidsplassvekst, om de lykkes med å øke bostedsattraktiviteten og om de lykkes på begge fronter.

Vi har valgt å lage seks ytterligere scenarier, med basisscenariet som utgangspunkt. Ett scenario som viser resultatet av bedre arbeidsplassutvikling, ett som viser resultatet av bedre bostedsattraktivitet og ett som viser resultatet av både bedre bostedsattraktivitet og arbeidsplassutvikling samtidig. På samme måte har vi laget scenarier for resultat av lavere bostedsattraktivitet, arbeidsplassutvikling og både svak bostedsattraktivitet og arbeidsplassutvikling.

For å lage disse scenariene må vi først definere hvor mye høyere arbeidsplassvekst det er realistisk å kunne forvente, og hvor stor forbedring av bostedsattraktivitet som det er rimelig å kunne oppnå. Dette er gjort ved å se på variasjonene i arbeidsplassvekst og bostedsattraktivitet i perioden 2000 til 2011. Vi har delt alle fylker, regioner og kommuner i fire grupper, og deretter sett på hvor høy vekst den beste fjerdedelen har hatt. Figur 55 viser gjennomsnittet av den beste kvartilen av fylker, regioner og kommuner for arbeidsplassvekst og bostedsattraktivitet. Bostedsattraktivitet er her målt med attraktivitetsindeksen. I figuren kan vi se at variasjonene for kommuner er større enn for fylker, derfor blir også verdiene større.

Disse gjennomsnittsverdiene er deretter brukt i scenariene. Det betyr at en kommune, region eller fylke oppnår en årlig arbeidsplassvekst som er lik den gjennomsnittlige veksten som den beste fjerdedelen av fylker, regioner og kommuner har hatt den siste perioden. For fylker vil det bety at fylket oppnår den arbeidsplassvekst lik gjennomsnittet av de beste fire fylkene, for en kommune at arbeidsplassveksten blir lik gjennomsnittet av de beste 86 kommunene. Scenariene for bedret bostedsattraktivitet er gjort tilsvarende. Dermed er de positive scenariene innenfor et realistisk nivå.

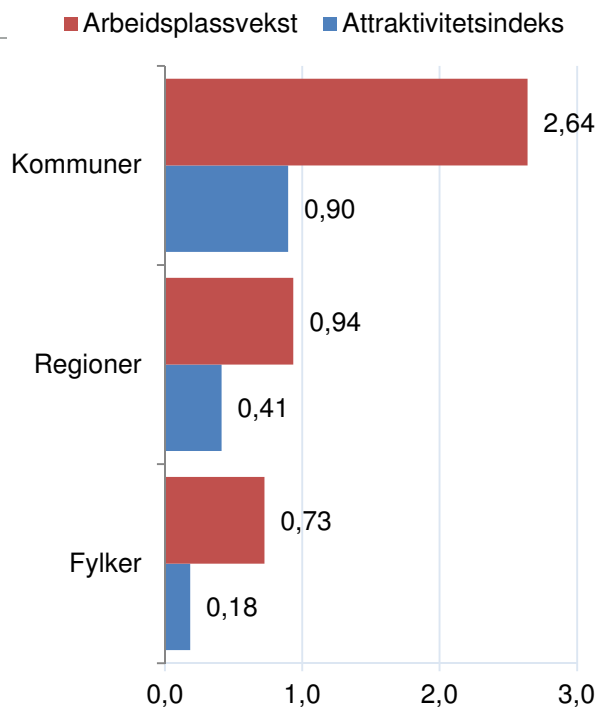

Figur 55: Verdier for ekstra arbeidsplassvekst og forbedret bostedsattraktivitet i scenariene. Verdiene er basert på variasjoner i disse størrelsene fra 2000 til 2011, og er satt til gjennomsnittet av den beste kvartilen.

6.5 Scenarier for Østfold

De ulike scenariene er vist i figur 56. I basisalternativet vil befolkningen i Østfold vokse til 377 509 innbyggere i 2040. Det er noe mer enn SSBs middelframskrivning. Det kommer av at vi i vårt basisalternativ legger inn en gjennomsnittlig arbeidsplassvekst for Østfold, mens SSB med sin metode indirekte antar at arbeidsplassveksten blir lavere.

Scenariene for utviklingen med henholdsvis høy arbeidsplassvekst og bedre attraktivitet er nesten identiske. Det kan tolkes slik at disse faktorene er omtrent like viktige.

Dersom Østfold lykkes på begge fronter, vil befolkningen bli på 411 767 innbyggere i 2040. Dersom Østfold gjør det dårlig på begge fronter, blir befolkningen på 343 392.

Scenariene viser at dersom Norge får en samlet befolkningsvekst som SSB framskriver i sitt middelalternativ, vil Østfold få en sterk befolkningsvekst selv om arbeidsplassveksten er svak og bostedsattraktiviteten svekkes.

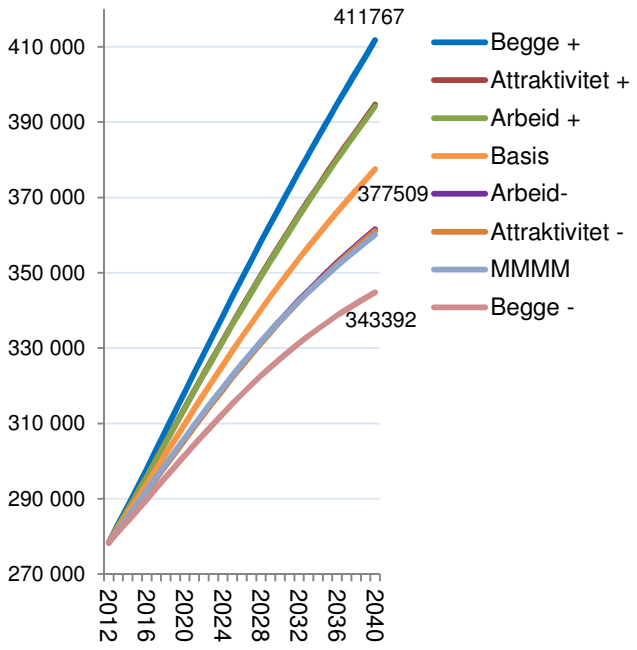

Figur 56: Scenarier for befolkningsutviklingen i Østfold i perioden 2012-2040.

6.6 Scenarier for fylkene

I figur 57 ser vi hvilken vekst fylkene får i basisalternativet, i det mest positive scenariet og i det mest negative.

Oslo og Akershus har de beste forutsetningene for vekst. De har en gunstig aldersfordeling i utgangspunktet, og en høy bostedsattraktivitet.

Bak Oslo og Akershus kommer et knippe på åtte fylker hvor basisscenariet viser mellom 26 og 36 prosent vekst fram til 2040. Av disse har Rogaland høyest potensial i det mest optimistiske alternativet. Rogaland har lite pendling ut og inn av fylket, og egen utvikling får dermed større effekt på befolkningsutviklingen enn i Østfold, som er et fylke hvor mye avhenger av arbeidsplassutviklingen i Akershus og Oslo.

Østfold vil imidlertid få høyere arbeidsplassvekst enn Rogaland dersom de gjør det svakt på begge fronter. Østfold har dermed et lavere potensial, men har også en liten «downside».

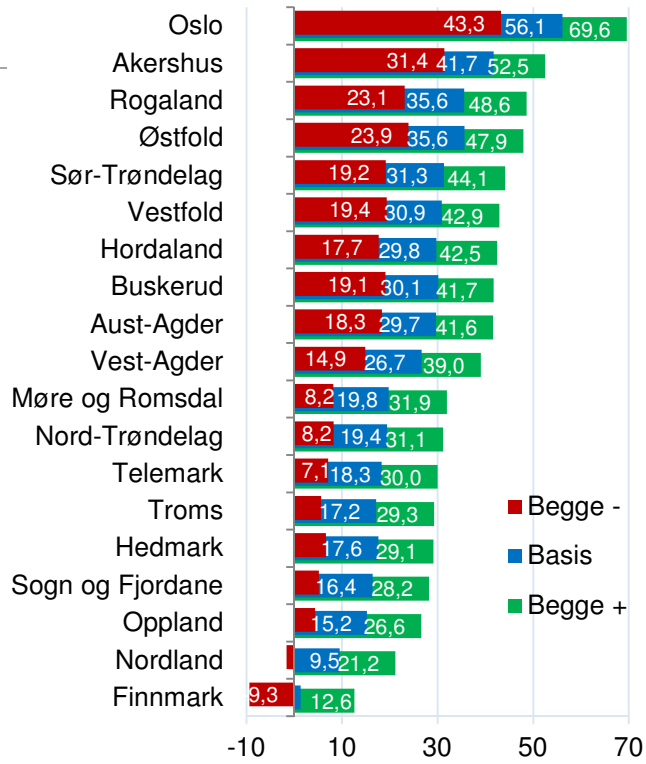

Figur 57: Befolkningsvekst i fylkene fram til 2040 i de ulike scenariene.

6.7 Scenarier for regioner

Scenariene for regionene på Østlandet er vist i tabellen under. Her har vi vist veksten fra 2012 til 2040 i prosent.

Tabell 17: Prosentvis vekst fra 2012 til 2040 for regionene på Østlandet med de ulike framskrivningene og scenariene. "Ingen flytt" er SSBs framskrivning basert på ingen flytting, MMMM er SSBs middelframskrivning. De resterende er våre scenarier for endring i arbeidsplassvekst og attraktivitet. Regionene er rangert etter veksten i alternativet «begge +» som viser potensialet.

Rang	Region	Ingen flytt	MMMM	Basis	Arb +	Att +	Begge +	Arb -	Att -	Begge -
1	Øvre Romerike	9,0	54,4	67,0	75,4	83,4	92,3	58,5	52,2	44,2
2	Oslo	12,5	35,9	53,7	65,3	69,6	81,8	42,2	39,3	28,4
4	Nedre Romerike	9,0	44,0	44,9	51,5	60,0	67,1	38,1	31,2	24,9
6	**Nedre Glomma**	0,5	28,1	38,4	49,0	53,2	64,3	28,0	25,1	15,1
8	Drammensregionen	3,9	41,4	39,6	48,5	54,5	63,9	30,7	26,2	17,8
12	Tønsbergregionen	1,8	30,6	35,3	45,6	49,9	60,8	25,1	22,2	12,4
13	**Halden**	-0,8	28,5	35,4	45,1	50,0	60,2	25,8	22,3	13,2
15	Follo	7,7	37,7	37,3	43,5	52,0	58,5	30,9	24,1	18,2
19	**Mosseregionen**	-0,8	33,2	33,9	42,2	48,4	57,2	25,6	20,9	13,0
23	Ringerike/Hole	-1,3	29,8	29,3	38,4	43,6	53,2	20,3	16,5	8,0
26	Akershus Vest	7,0	21,4	30,7	37,5	44,9	52,1	23,8	17,9	11,5
27	**Indre Østfold**	0,8	29,1	28,9	36,9	43,1	51,6	20,8	16,1	8,5
29	Sandefjord/Larvik	-1,5	23,2	25,2	34,6	39,1	49,2	15,8	12,6	3,7
33	Lillehammerregionen	-1,9	22,1	23,0	33,1	36,8	47,6	13,0	10,5	1,0
34	Hamarregionen	-3,0	22,3	22,5	32,5	36,3	46,9	12,7	10,1	0,7
36	Grenland	-0,4	18,0	21,4	32,0	35,1	46,4	10,9	9,0	-1,1
40	Hallingdal	-1,0	13,5	19,4	30,1	33,0	44,3	8,9	7,2	-2,9
42	Gjøvikregionen	-3,7	20,3	19,2	29,4	32,8	43,6	9,1	7,0	-2,7
48	Glåmdal	-10,0	14,0	17,2	26,4	30,7	40,4	8,1	5,1	-3,6
49	Midt-Telemark	-2,0	17,2	17,8	26,0	31,4	40,1	9,6	5,7	-2,1
51	Kongsberg/Numedal	0,6	26,2	15,2	25,1	28,6	39,1	5,5	3,2	-6,1
52	Sør Østerdal	-3,6	19,2	15,3	24,8	28,7	38,7	6,0	3,3	-5,6
54	Hadeland	-0,3	29,1	17,4	24,6	30,9	38,5	10,2	5,3	-1,5
59	Midt-Buskerud	-3,6	15,6	14,1	21,9	27,5	35,7	6,4	2,2	-5,1
60	Øst-Telemark	-4,8	9,7	12,8	21,9	25,9	35,6	3,7	1,0	-7,7
62	Valdres	-4,5	9,3	11,0	21,2	24,1	34,9	1,0	-0,7	-10,4
65	Midt-Gudbrandsdal	-6,8	7,6	11,5	20,6	24,6	34,3	2,6	-0,2	-8,8
70	Nord-Gudbrandsdal	-6,3	1,4	7,4	17,3	20,2	30,8	-2,3	-4,1	-13,5
71	Fjellregionen	-3,6	11,3	6,7	16,2	19,4	29,6	-2,7	-4,8	-13,8
81	Vest-Telemark	-5,0	9,2	2,2	10,8	14,6	23,8	-6,3	-9,0	-17,1

Med denne modellen er det Øvre Romerike, fulgt av Oslo som har høyest vekst i scenariet med både høy arbeidsplassvekst og forbedring i attraktivitet.

Tre av fire regioner i Østfold har nedgang i alternativet ingen flytting. Det viser at befolkningssammensetningen og fruktbarheten er slik at det blir nedgang i befolkningen uten innflytting. Oslo vil få en vekst på 12,5 prosent selv uten noen innflytting.

Alle regionene i Østfold er forventet å få vekst i SSBs middelframskrivning og i vårt basisalternativ. Basisalternativet er mindre optimistisk enn SSBs middelframskrivning for Indre Østfold. Basisscenariet er imidlertid mer optimistisk for veksten i Nedre Glomma og Halden. Dette er regioner som har hatt dårlig arbeidsplassvekst de siste årene, og basisscenariet har som forutsetning at arbeidsplassveksten blir lik for alle regioner.

Alle de fire regionene i Østfold er forventet å få befolkningsvekst, selv i alternativet med både svak arbeidsplassvekst og svakere bostedsattraktivitet.

[i] Informasjonen om modellen er hentet fra SSBs hjemmesider om befolkningsframskrivinger og SSBs publikasjon Økonomiske analyser 4/2011.

[ii] Progressivt gjennomsnitt er gjennomsnitt for de siste ti årene, men med større vekt på de siste årene.

[iii] Ekstern arbeidsmarkedsintegrasjon for et område blir målt som summen av andelen av sysselsatte som pendler ut av området og andelen av arbeidsplassene som det pendles inn til fra andre områder.

[iv] Den interne arbeidsmarkedsintegrasjonen i en region er gjennomsnittet av de enkelte kommunenes andel av sysselsettingen som pendler til en annen kommune i samme region.

[v] For å sette sammen fire indikatorer for regional sårbarhet, er alle verdiene først skalert slik at laveste verdi=0 og høyeste verdi=100. Deretter er sårbarheten målt som gjennomsnittet av disse fire verdiene. Fire kommuner er egne regioner, for disse er verdien for intern arbeidsmarkedsintegrasjon med.

[vi] Alle tall for nyetableringer, vekst og lønnsomhet baserer seg på data som Telemarkforsking har fått levert fra Brønnøysundregistrene.